

Docteur François Montier.

1785

1817/2010

6. A. D. A. (5)
1911

Uncl. Report of
Horned Lark
7-19-11

353,583

Received
from [illegible]

From 12.5
100

PASCASII IVSTI

De

ALEA

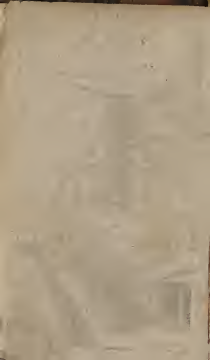
Libri duo.

Amsterdami.

apud Ludovic. Elsevirium

M. 1642.

PASCASII JUSTI
Ecloviensis, Philosophiæ
& Medicinæ Doctoris

A L E A,

*Sive de curanda ludendi in pecu-
niam cupiditate,*

L I B R I I I.

Quibus omnis gravissimæ &
ignotæ usque ad hoc tempus affe-
ctionis, natura, causæ & effectus, tan-
quam immanis & sævi alicujus
morbi, sicut & remedia, ele-
gantissime explicantur.

Ε Π Ο Υ Θ Ε Ω .

*Quisquis es, & ludi damnoſo captus amore
Vreris infelix: Me lege liber eris.*

*Nec reſer, ut Divos jurant, ut ſœdera rupto-
pens*

Ludis adhuc, ludens teq. Deosque malus.

*πῶς λόγῳ ὁ ἱξασγεί: Deus ille eſt. Peſſi-
ribus Rex*

*Hunc ſequere: hic Divos vincit, & hic
ἀνίκητος.*

Amplissimo & Eruditissimo viro,

JUSTO TURCÆO,

*Medico, & Bergobromanae urbis
Consuli gravissimo,*

MARCUS ZUERIUS
BOXHORNIIUS

S. P. D.

Um superiore anno, caniculæ æstu
anniversarium nobis otium facien-
te, ad te venissem, Vir amplis-
sime, tum ut tui, amici veteris,
tum ut dulcissimæ patriæ, cu-
jus regundæ ornandæque cu-
ra tibi imprimis est demanda-
ta, aspectu me oblectarem; ea

* 3

hu-

D E D I C A T I O.

humanitate exceptus sum, ut nihil majoribus officiis aut benevolentia fieri posse judicarem. Quod in hujus libelli aditu agnoscere, haud absurdum est, cum ea occasione factum sit, ut de repetenda ejus editione ageremus. Meministi enim, inter alios atque alios, semper autem eruditos tuos, sermones; qui post annorum aliquot silentium, aut absentiam, fere esse solent jucundiores; eum, quem pernox Alea, procul à fritillo, in Bibliotheca tua, suggererat, ad meridiem usque, ut cum Varro ne nunc sic loquar, noctis aliquando nos detinuisse. In
quo

quo ab aleatorum more tum non defleximus. qui non diurna tantum, sed nocturna etiam, semper autem indefessa, manu, in illo unius fritilli campo, non aliis instructi armis, quam talo, & singulari certamine commissi, si non alio nomine, saltem isto vigilantia diligentiaque, severissimorum etiam hominum iudicio, veniunt commendandi. Et erat nonnulla nobis hic pugna, sed qualis esse solet dissidentium amicorum. In eo interim mihi tecum conveniebat; ut homines fortunæ ludus sunt, & jocus, ita quamvis eorum ætatem in aliquo exer-

D E D I C A T I O .

exerceri ; omnem illum vel in imitatione versari, vel ab affectibus quibusdam, quos animi morbos Sapientes , haud sine causa, vocant, fingi ac impelli, avaritia , maximè, & ambitione . Et sanè ita est , Iuste Turcæ, jucundissime amicorum . Quam faceti in infantia imitatores omnium sumus ? quam egregii à naturâ facti Pantomimi ? Quam primum repere desimus , tanquam aut cura nobis esset libertatis , aut in cunarum puparumq; nostrarum exitium jurassent Iberiæ Reges , armati quasi & accincti, in arundine longa equitamus. Matrimonium etiam ini-

mus,

DEDICATIO.

mus, nuper nati, & parentum, præceptorum, deniq; publica omnia, Regum quoque & Principum, nec interim rei majestatis, & privata munia usurpamus. Nos, nisi fallor, hæc olim agebamus; & si primæ ætatis nostræ scriberentur annales, non alia illos facinora implerent. At verò non consistimus intra metam innoxie imitationis. Alia enim, eaque in perniciem graviolem mox eruptura, ab affectibus, duobus in primis, quos jam diximus, docemur. quæ cum ætate vires accipiunt, & plus nocent, & rarissimo exuuntur. Vis ambitionem?

DEDICATIO.

nem? Inspice Βασιλείαν, imperium & aulam puerorum.

At pueri ludentes, REXERIS,

ajunt,

Si recte facis.

Et sic sensim proficimus ad ambitionem. Cætera quippe ejusdem generis alia, olim hodieque à pueris reperta, ac prima. arrogantia nostræ & contemptus aliorum incunabula, nunc prætermitto. Alea enim, amor semper & delicia propè omnium, ipsum avaritiæ regnum, hujus operis est argumentum. Cujus indomiti affectus vim pueri etiam sentimus, & ludere simul cupimus,

mus,

D E D I C A T I O.

mus, & aliquid lucrari; ea augenda rei, & quasi castrensis peculii acquirendi cupiditate, ut sortem sæpè totam, parentum liberalitate aut amicorum acceptam. Par vel Impar feliciter dicturus permittamus. Et ipse meminisse possum, ea temeritate, puerili omne possessione, quæ tum terunciorum fortè septem erat, uno momento olim fuisse me evolutum. Quam privatam cladem, illa ad Allias aut Cannas Romanis illata haud minorem, tunc interpretabar. Cæterum per hos gradus ad Aleam & veras clades itur. De quibus, quod plura hic dicenda

DEDICATIO.

da non sint, Pascasii Justi, tui, Vir amplissime, proavi, & ingenio & judicio & doctrina exquisita factum est. Quibus, sicut & experientia, instructus, libris elegantissimis duobus, quos nunc tibi reddo, totam Epidimici, ut vos loquimini, scenam mali aperuit, & ipsum profligavit. Qui olim editi, & à plurimis expetiti, ac in publicum profuturi, nunc iterum, meo, & nisi fallor, bonorum ac eruditorum omnium judicio, videre lucem debebant. Neque sub alterius auspiciis, quam tuis. Qui majorum tuorum non tantum sanguinis, fortunæ & honorum, sed

DEDICATIO.

sed virtutis quoque singula-
risque doctrinæ, hæreditatem
ad eundam tibi judicasti, & fe-
liciter adiisti. Vale, vir Am-
plissime & me amare perge.
Lugd. Bat. cIo Ioc xlii,
Kal. April.

★ ★

Vita

VITA AUTORIS.

Pascasius Inſus, Eclovienſis, Flander, præclara familia natus, poſt adoleſcentiam in ſtudio feliciffime tranſactam ad peregrinationem animum appulit, & Galliam, Italiam, Hiſpaniam, aliæque Europæ regna perſuſtravit, ob exquisitam eruditio- nem doctiſſis omnibus acceptus (ac ob mores ad omnem humanitatem & lucem hominum fa- ctus in aulæ illuſtriſſimorum Principum ad- miſſus. Philoſophia & Medicina præcipuè operam addixit; & hanc, ex Italia redux, ar- chiater Marchioni Berghemomani exercuit ſe- liciter adeo, ut ad Guilieſmum, Atranſia Principem, Antverpia ſeſopeto graviter læ- ſum, evocaretur, ac ſanguinem è jugulari- bus ingenti copia profluentem inhiberet. Ec- inſigne gratitudinis illius Principis monumen- tum apud heredes etiamnum ſervatur. Poſtea Alenconio duci inter archiatros adlectus eſt. Aleam verò admodum deperiit; perieruntque preces ejus & Vota, quibus illum animi mor- bum ut Deus tolleretur, ſerio & frequenter op- tavit: Superſunt tamen ejus de Alea, ſive Curanda in pecuniam ludendâ cupiditate, li- bri duo, longe elegantiffimi, quos nunc damus Floruit circa annum 1540.

Amplissimo Clarissimoque viro,

M A X I M I L I A N O
à Burgundia, Wackenæ & Ca-
pellæ Domino, Belgicæ Classis
Imperatori, & Maris
Præfecto,

P A S C A S I U S J U S T U S
Ecloviensis, Philos. & Medici-
næ Doctor, S. T. D.

V*Ide quàm nos paren-
tibus & patriæ natu-
ra conciliet. Anni
sunt duodeviginti,
cum longè semper à patria absens
fui. Octo enim annos in Hispaniis,
adolescens adhuc, apud præclarum
virum Cardinalem Poggium, tunc
summi Pontificis ad Hispaniarum
Regem Legatum, à literis illi &
studiis, vixi : reliquos in Italia,
* * 2   Roma,*

EPISTOLA.

Romæ, Bononiæ, Patavii, Ticini,
nobilissimis bonarum literarum
Academiis, studiorum causa pere-
gi: neque interea magnum scilicet
aliquod patriæ desiderium me te-
nuit, aut agrè unquam alienum
solum & cælum tuli. Nunc verd,
post tam longum tempus, etsi tan-
quam Vlysses, nemini meorum no-
tus, domum redire possum: tamen
ita me magna revisendi parentes
& patriam cupiditas invasit, sin-
guli ut dies, qui desiderii & profe-
ctionis hujus spem & consilium
impediunt, anni mihi esse videan-
tur. Quanquam credo etiam, quia
quasi defunctus esse quodammodo
jam mihi videor, id ita fieri. Et,
cum jam etiam perexiguum illud
quidem,

DEDICATORIA.

*quidem, sed tamen nec inutile, nec indoctum, diuturnæ peregrinationis meæ, & studiorum quasi monumentum quoddam in lucem e-
dere statui: illudq, partim propter argumenti de re vetere commu-
nique novitatem, partim propter emolumentum quod capere ex ejus
lectiōe plurimi poterunt, (neque enim tam ingeniosum aliquod
quàm hoc est Opus) multorum in hominum manus, ac Principum
maximè palatia, & nobilium di-
vitumque domus (quorum atria
alveoli, larrunculi & tabellæ exor-
nant, ac vario tesserarum jactu &
certamine trepido perstrepunt)
deventurum putem: nunquam in
animum inducere potui (et si mul-*

EPISTOLA

tos hic prestantes dignitate & gloria viros, nec male de me meritos, familiariter novi, qui etiam hujusmodi munus non aspernarentur) alteri ut id, quàm patrio alicui Principi viro, ex communi doctorum virorum consuetudine dedicarem, injuriam enim mihi facere patriæ viderer, (quæ, ut præclarè scriptum est à Platone, ortus nostri partem sibi vindicat) & gravem ingratitudinis subire notam, si non & ipsum me, & peregrinationis meæ fructum aliquem, ad ipsam aliquando referrem. Verùm hic si mihi vir primarius, ex omnibus unus est eligendus: quem tecum conferre possim, habeo neminem. Nam & propinquitate non -

DEDICATORIA.

nonnulla mihi conjunctus es, ut ipse annis abhinc aliquot, in Hispaniis cum esses, atque ad te salutatum officii causa tum venirem, humanissimè sanè mihi significasti: cujus equidem gratia, & multæ tunc in me delatæ abs te benevolentia memoriam, nunquam sum ex animo depositurus. Et is tu vir es, qui non solùm prudentia singulari, eximia virtute, & clarissima auctoritate, quæ tu omnia de te ipso præstas, præcellas: sed etiam qui felici quadam, egregiaque fortuna, sati munere, præditus sis: ac quod victurus habere Princeps debet, Genium habes. Ut rectè sanè fecisse judicandus sit prudentissimus ille optimusque Hispaniarum

E P I S T O L A

Rex PHILIPPUS, qui sapientum illorum veterum exemplum & consilium imitatus, te, cui cum prudentia & fide felicitas quoque ad amplitudinem & gloriam & res bene gerendas divinitus adjuncta est, dignum, quem Belgica classis Imperatorem, nunc etiam maris Præfectum constitueret, judicaverit: dignum etiam, cujus auspiciis ipse suam salutem, superbos ingressus Oceani fluctus committeret (ut ejus quoque pater Imperat. CAROLUS antea feliciter fecerat) existimavit. Ita enim Maximo, Marcello, Scipioni, Mario, & ceteris magnis Imperatoribus, non solum propter virtutem, sed etiam propter fortunam, sapiens

DEDICATORIA.

ſæpius Imperia mandata , atque exercitus commiſſos eſſe legimus. Quare etiam ego non ſolum , quia ſi tuam erga me voluntatem & gratiam conciliare poſſim , magnifico , vel quia ſignificanda meæ erga te benevolentia obſervantiæq; , occaſionem qualemcunque libens arripio , hanc tibi meam de Alea operam do, dedo, atque offero: verum etiam, quia ipſe nunc velut in altum & periculoſum judiciorum omnium mare , tuto ex ſilentis portu , ingredi cum cœperim, tua auctoritate, tuaque prudentia & felicitate à calumniantium procellis, & malignorum omnium fluctibus tutum & ſalvum eſſe me cupio & ſpero. Neque id hercle etiam,

E P I S T O L A

*etiam, quia illum tibi ex usu fore
putem, facio: novi enim animi tui
moderationem & aequitatem, ac
quàm sis ab omni cupiditate inju-
riosa alienus probè intelligo: itaq;
etiam hic saepe cùm multis, tum
præcipuè cum præstantis ingenii &
magni fortisque animi adolescen-
te CAROLO Suatere, uxoris
tuae fratris filio (quem honoris
etiam causa nomino) longos de tua
modestia, constantia, omnique in
rebus maximis administrandis di-
ligentia & fide sermones produce-
re soleo. Nihil enim libentius quam
de te loquimur: ac præsertim, cum
etiam ad hos nostros de te sermo-
nes, nobilis, modestus & eruditus
adolescens PHILIPPUS Mar-
tinius*

DEDICATORIA.

*nicius accedit. Verùm, sicut sermo
& oratio, quæ in hominum vete-
rum, eorumque illustrium auctori-
tate posita est, plus nescio quo pa-
cto habet gravitatis, ipsaque per se
attentionem facit: ita etiam vi-
tiorum, cupiditatumq, pravarum
censura & correctio à virtute,
omnique justitia & fide præstan-
tibus & conspicuis viris proposita,
non solum plus auctoris habere
videtur, sed etiam libentius ab
omnibus admitti solet. Quamob-
rem nihil abs re fore putavi,
quamvis in omni persolvendi offi-
cio id maximè præstandum vide-
tur, ut quisque maximè opis indi-
geat, ita ei potissimum opitulari:
si etiam hanc meam de Alca, sive
cu-*

E P I S T O L A

curanda ludendi in pecuniam cupiditate lucubrationem , tuo sub nomine divulgarem . Nam quid tam proprium aut conveniens tibi esse potest , quid tam illustri tua persona dignum , quàm si , ut diu amplissimæ nobilissimæque Gandavensis civitatis homines , magnus ibi Prætor summa æquitate & justitia in officio continuisti : ita nunc etiam à te non solum unius civitatis aut provincie viri , sed etiam totius propè terrarum orbis homines , (undiquaque enim immanis ista ludendi cupiditas sevit & grassatur) commodam aliquam ad mores formandos , animosque regendos disciplinam recipiant : quam quidem certè , cum à te , cu-

jus

DEDICATORIA.

jus nominis claritas undique percrebuit , profectam videbunt , omnes non solum libenter , sed reverentur etiam accipient . Ut enim propter virtutem , & singularem modestiam ac libertatem , probos omnes similitudine morum , quibus nihil est amabilius , nec copulativius , ad te allicis atq; attrahis , tuaque illos gratia & benignitate amicos facis : ita contra dissimilitudine longè repellis improbos . Et tamen interea propter auctoritatem ac decus , ut à contumelia & obtreptione indigna se abstineant , perficis . Sed nolo in epistola te tibi ostendere , tuasque singulares animi dotes , quibus & pacis & belli tempore , domi militiaeque excellis .

E P I S T O L A

eximiam præterea navalis disciplina, ac maritimarum rerum scientiam tuam & gloriam, angustis epistola limitibus concludere. Apud alios illa prædicare, atq; in oratione justa celebrare malim. Nam longè à te absens cum sim, facere id posse sine adulationis vitio videor. A quo quidem certè, quamvis diu in aulis Principum versatus, doctisque in eo genere hominibus usus sum, maximè tamen & natura & voluntate abhorreo. Vnum igitur nunc si addidero, finem faciam. Aleam, omnemque in pecuniam ludum, licet vehementer cum bonis viris omnibus damno (nam & senatusconsultum, ut ait jurisconsultorum eloquen-

quen-

DEDICATORIA.

quentissimus Paulus, vetuit in pecuniam ludere: & alterius incommodo suum augere commodum velle, contra naturam est) non tamen ludum, qui sine cupiditate, sine ullo affectu & perturbatione, servato tempore & modo, leniendarum aegritudinum aut laborum causa exerceatur, omnino vitupero: non hercle magis, quã si cum gravibus seriisque negotiis satisfacimus, tum vel fidibus canamus, vel ocio, somno, aut ceteris quietibus utamur. Neque enim vitiosa fuisse prima Aleæ inventio perhibetur. Nam Lydi ob rerum caritatem, quo facilius famem tolerarent, aleam invenisse traduntur: sicut & talos, & pile ludum. La-

EPISTOLA

*trunculi verò etiam (Scacchos
vulgus vocat) ut ocium in obsidio-
ne longa milites consumerent , in-
venti dicuntur . Sed & Heratius
ait :*

*Non lusisse pudet, sed non
incidere ludum.*

*Et boni viri, Cato Portius alea lu-
sit, & Domitianus: & Claudianus,
qui etiam librum ejus artis edidit.
Item Verus Imp. & Augustus. Me-
cænas verò etiam, & Q. Galba,
latrunculis lufores: Cesar & Scæ-
vola, ac Ticinius quidam (de quo
Cicero scribit) pila lufores optimi
fuere. Vale diu felix, vir amplissi-
me: meque in eorum numerum,
qui omni Amplitudinem tuam stu-
dio observantiaque colunt ac dili-
gunt,*

DEDICATORIA.

gunt , annumerare ne graveris. Ideo autem plura ad te exemplaria misi , unum ut ex illis clarissimus vir Maldeghemi & Pittemi dominus (cujus ego docta suavissimaque consuetudine, quæ illius humanitas fuit, in Hispaniis aliquando usus fui) ne immemorem me sui putet, habere possit: alterum, nobiles & singulari doctrina atq; eruditione præditi adolescentes, Ioannes & Philippus Marnicii, fratres optimi, tuique amantissimi. Quorum quidem altero ita hic sum amicè & familiariter usus, gravissimè ut ejus discessum tulerim: alterum etiam Bononiæ, cum aliquando ex tertiana febre, ob præscriptam illi malam victus rationem,

E P I S T O L A

*nem, in ardentissimam incidisset,
fideliter, admodum magna relata
atque habita gratia, curavi. Ite-
rum Vale: Ticini, pridie Calend.
Septembris: Anno restituta nobis
per CHRISTUM salutis 1560.*

I N.

INDEX PROBLEMATUM,

de quibus agitur

LIBRO I.

QUæ autorem causa ad scribendum de Alea potissimum impulit.

Alex definitio, ejusque explicatio, exemplis variis & mirandis illustrata.

Unde in hominibus effrenata & præceps ludendi cupiditas oriatur.

Quæ affectuum omnium, quæ Alex causæ.

Alex causa finalis, formalis, efficiens.

De consuetudine, ejusque viribus: & quatenus Aleam in hominibus excitare atque augere possit.

De Alex effectibus & eventis: quæ exemplis etiam variis illustrantur.

Quæ cognatæ, quæ pugnantes cum Alea affectiones animi sint.

Confutatio eorum qui ludendi cupiditatem omnino in avaricia consistere dicunt.

Quare alea, sive ludendi in pecuniam cupiditas, diuturna adeò & contumax in hominibus affectio est?

Quare in optimis splendidissimisque

I N D E X

ingeniis facillimè ludendi cupiditas in-
nascitur ?

Quare plerumque, qui ab aleæ ludo,
accepto gravi damno discedunt, tum
planè nunquam se redituros deinde in
idem periculum promittunt, adeòque
affirmativè Deo vovent: & tamen post
paulò, immò quàm mox, multum ab
illis mutati, majore etiam cupiditate,
velut in eundem scopulum & apertam
perniciem incurrunt ?

Quare in alea, quale sit hominis inge-
nium & natura, non obscurè elucet ?

Quare qui calidiores terras incolunt,
magis sunt cæteris ad aleam proclives ?

Quare qui multa cum caliditate, hu-
midiora nacti sunt corpora, subitos &
effrenatos magis impetus habent, ideo-
que (ultima enim statim audent) pa-
rum sunt ad ludendum apti ?

Quare plerique, dum in alea ludunt,
usque eò morosi, difficiles, atque omnia
fastidientes conspiciuntur, ut subinde
ipsa illis aura impedimento esse videa-
tur.

Quare aleatores, præcipuè indocti,
cum minus ludo prosperè funguntur,
concitato magis animi motus habent:
quàm cum integri adhuc, aut quovis
pauca

PROBLEM. LIB. I.

ad aucti lucro , alieno tantum inbiant ?

Quare qui largiorem in pecuniam ludere consuevere , non sine maximâ molestia , gratis aut parvo precio idem faciunt ?

Quare sæpe aleatores , ut maximè rem aliquam (puta torquem , vestimentum , aut equum) concupiscant : tamen ne premium de suo exponant , emere recusant. Si verò in eandem ludere sibi concessum sit , libenter faciunt , & quidem si in semissem ponatur , cum triente prius dato , sine periculo comparare potuerint : immò etiam multi , si dimidio propè carius ponatur , quàm æstimaverint ?

Quare aleatores superbi , multa adeò in Deum maledicta conferunt , atque omnibus ipsam probris figunt ?

Quare vehementer ad aleam propensa mulieres , omnes ferè ad res gerendas promptiores sunt , atque his rebus quæ in animi magnitudine & robore consistunt , virile quoddam robur præ se ferre videntur ?

Quare plerique , antequam ad ludendum accedunt , putant se ad fortunæ morem , certa quadam ratione accommodare posse , adeoque sponiones au-

I N D E X

ctionesque omnes suo quodam arbitrio & ludì conformatione moderari. Sed tamen procedente ludo, planè quod instituerunt, perfringunt ac labefactant: & nihil omnino minus, quàm quod propositum sibi consilium erat, sequuntur?

Quare ab aliis rebus ferè omnibus male semel accepti, procul ab illis atque à fulmine aleatores miseri fugiunt: ad aleam vetò unam impotentes, sponte etiam & sapissimè, velut ad interitum voluntarium recurrunt?

Quare aleatores creduli, nacti subinde quod in medium conferre possint, sentiunt omnes sibi sensus quasi dulcedine quadam perfusos recreari?

Quare inflati spe atque animo aleatores, anhelantes toto pectore ludum, quo citius collusores petere possint, celeriter ab omni occupatione se expediunt: quos si fortè advenientes, ut sit, domi non inveniant, tum planè quasi ex alto repentè depressi, immutari se totos mirum in modum sentiunt: ac qui venientibus incessus erat celer & concitatus, discedentibus tardus ac lentus evadit?

Quare, ut amatores ad amicæ nomen,
cogi-

PROBLEM. LIB. I.

cogitationem & conspectum valde commutantur animis : ita ad aleæ mentionem alveoli strepitum , & fortis casus , quos sæpe & varios sibi fingunt, aleatores mirificè commoventur ?

Quare irati de sorte adversa aleatores, non secus ac pueri qui ablata sibi de pomo vel crustulo portiuncula , quod reliquum est offensû abjiciunt: ita quam habent reliquam in ludo pecuniam, omnem tum planè projicere inconsultè ac temerè videntur ?

Quare alea, quod omnes usque adhuc putarunt. avaricia, id est opinatio vehemens de pecunia , quasi valde expetenda sit, non est non magis, quàm ille qui vulgo appellatur amer , veneri tantum amplexus existimatio : sed potius gravis quædam animi affectio, animosa credulæque spe , futuri ex jacta sorte boni, constans ?

INDEX PROBLEMATUM,

qua continentur

LIBRO II

QUare, cum à corporis natura calidiore, credula in aleatoribus spes, adeoque flagrans ludendi cupido nascatur: tamen ad animum adhibita medicina, insitam à temperie corporis causam reprimat & depellit?

Quid corporis, quid animi sanitas, quid utriusque morbus: & quæ tuendæ conservandæque sanitatis amborum ratio?

Sicut corporis ægrotationes omnes, ita etiam animi ægitudines, per contraria sibi remedia remonentur.

Quid affectus, quos perturbationes Cicero, Græci πάθη, id est morbos animi vocant, quotuplex illorum genus: quomodo in hominibus generentur, & quomodo restringi ac depelli debeant.

Ut corporis pars aliqua, sine totius læsione dolere atque ægrotare potest: ita animi sensus aliquis una sui parte affici & permoveri.

Ut corporis, ita animi pars affecta morbo, gravem si læsionem patitur, totum

P R O B L E M. L I B. I.

tum ipsum in doloris morbiq; consensum trahit.

Qua potissimum animi parte affecti aleatores sint, quibusque adhibitis remedium formulis curari possint.

Duplex aleatorum est animi vitium. Primum, quod qua in re casus & fortuna dominatur, ex illa, stulta quadam sui fiducia, credulaque spe, sine ulla causa, certum affore sibi lucrum planè credunt, totoque id pectore atque animo suscipiunt.

Alterum, quod nullo commisso crimine, immò ne culpa quidem aliqua, alterius lucrari se posse copias, perniciosè existimant: vel certè, sine ulla peccati conscientia, facere id conantur sedulò.

Formulæ remedium binæ, quæ commodè adhibita, atque in animo penitus infixæ, pravitates istas animi per insignes remove possint.

Prior: qua in re fors proterva dominatur, incerta credulaque spe, solo naturæ ardore suscepta, commodum propendere sibi, atque animo toto suscipere, maxima est stultitia: facultatum verò & bonorum suorum periculo contestari, insania.

Posterior: Hominem hominis incom-

I N D E X

modo suum augere commodum velle, magis est contra naturam quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm extera quæ possunt aut corpori accidere, aut rebus externis.

Lucrum quod ex alea lufores mendici subinde faciunt, non lucrum vocatur, sed fortunæ usura.

Quas crebrò in ore sententias habere, & quorum inspicere vitam aleatores insatiabiles utile sit, ac salutare.

Quoniam sicut corporis pars aliqua sæpe medicinam non admittit, nisi facta prius totius curatione: (corpora enim impura, quanto quis magis nutrit, tanto lædit magis:) ita etiam in animo, secundum aleam aliasq; cupiditates omnes similiter evenit. Quæ sit ægri totius animi, brevis & simplicissima medendi ratio.

Is demum, vel potius is solus, omne tempus ætatis sine molestia degit, qui sua sorte contentus vivit.

Insatiabiles hominum cupiditates sunt.

Quæ sit expertium rationis, & contumacium affectuum gubernandi coërcendique ratio: nimirum quam Virgilius quarto Æneidos, sub persona Æneæ prudentissimè expressit, cum ait,

PROBLEM. LIB. I.

-- *Magneque animum labefactus a-*
more,

Inssa tamen divam exequitur. --

Ubi totius illius elegantissimi libri
allegorica & brevis adjuncta est expli-
catio.

* * * *

PA-

PASCASII JUSTI

Ecloviensis, Philosophiæ & Medicinæ Doctoris, in suos de Alea, sive curanda ludendi in pecuniam cupiditate libellos, Præfatio ad Lectores.

Vm in omni omnium hominum vita, duo sint præcipua mala, scilicet nimirum Amor, & præceps Alea, qua maximè, vel potius sola, jam inde à præscitis temporibus usque, omnes homines, juvenes præsertim, & eos summa spe animi atque ingenii præditos, ab optimis omnibus studiis abducunt, & miserè nobis perdunt: adeoque protervè, petulanter & obnixè id faciunt (credo, ne qui liberi & sani homines diis aliquando similes evadant) vix ut ex omnibus uni concedant: Amor, ejusque tota vis, & natura, à multis optimè varièque, secundum omnes suos sensus & motus, magna multorum utilitate

P R Æ F A T I O

Et authoris admiratione ac laude descriptus, omnium est oculis manibusque immò etiam puerorum studiis, utiliter expositus: Alea verò, hoc est immensa illa *Et* effrenata in pecuniam ludendi appetitio *Et* cupiditas, quam multo etiam antèquam amorem, ab omnibus cognosci æquum erat (nam *Et* longè prius homines invadit, *Et* certius in exitium trahit, ac gravius diutiusque ne dicam toto vita curriculo, intimis in visceribus hærens, graviter ardet, magnumque *Et* acerbum dolorem commovet) sola adhuc incognita, velut immanis aliqua *Et* sava pestis, plane gravi mortalium detrimento, *Et* Philosophorum Poetarumque non levi nota, in omnem hominum vitam longè latèque, magna perniciæ grassatur. Neque enim quisquam, ne veterum quidem, usque adhuc inventus est, qui, quod sciam, animi affectionis hujus impe-

AD LECTORES.

tus & motus , quos habet gravissimos , quales sint, aut unde veniant, ulla oratione aut stylo nobis proposuerit: nemo, quae ratione erigere afflicti graviter, aut quo consilio recreare & reficere agrotum animum possint, explicavit. Immo ne in comœdia quidem unus aliquis , spectandum nobis Aleatorem dedit. Itaq; plerique, à nemine animadversione hac excitata, ne affectionem quidem ullam animi manentem Aleam esse, aut ullis à natura incitamenti magnopere ad ludendum homines concitari putant: sed tantum vel consuetudine aliqua prava, vel nimio quodam ocio & negligentia, vel potius temeritate quadam, & repentino quasi vento impetu animi impulsos, ignota occultaque causa, improbe sic facere credunt. Ac, qui perniciosus est error, multi etiam, ne injuriosos quidem in proximos esse, eos qui in alea lu-

dunt:

P R Æ F A T I O

*Aut: aut ullo se scelere contaminari, quamvis id magnam in pecuniam vel rem faciant, arbitrantur. Quod quidem certè, propter consuetudinem, nimis valde communem, à qua cum pœna absuit, impetratum hoc videtur, usuenit. Qui verò doctiores sunt interrogati, omnes (ut putant, Aristotelem secuti) avariciam esse, brevi nimum sermone responderunt: qui quidem, quam id obscure & vix minima, immodò nullare rei parte cognita dicant, toto passim libro latius explicavimus. Nam (si est etiam simpliciter breviterque dicendum) & à prodigalitate, longè quàm ab avaricia, plura sumit. Inconsideratè e-
zīm temeritati & effusioni, multum ubique similis & vicina, nusquam autem timiditatis aut contrāctionis particeps esse videtur: & sicut Aristoteles de animi elatione docet, qua à magnanimitatis officii, modè*

tran-

AD LECTORES.

transeundo recedit, in errore potius & opinione, praevoque de se judicio, tota consistit. Spes enim siue compendii faciendi, ex ducta sorte, confidens & fixa opinio, absque ulla ratione aut causa, sola quadam juveniliter exultante fiducia atque omine concepta, & natura animiq; nimio fervore nata, qua quidē certe, non avaricia, ad ludendum omnes homines ducuntur, aperta est stulticia, & sui ignoratio. Qua quidem nimis sibi blandiens & stulta credulāque animi affectio, si ex homine penitus tollatur, quantumvis licet avaricia ferveat, nunquam in ludendi turpem consuetudinem veniet: Imò verò etiam sic affectus, sibi constans, quàm longissimè ab alea omnique periculo subeundo recedet. Contrà verò, hanc vincendi credulitatem & bona spei fiduciam atque alacritatem, si quis sublatis animis, dementi recipiat, cum nemo hoc

P R Æ F A T I O

tempore, corruptis depravatisque moribus, usque adeò respuit omnes voluptates, aut eo usque ab omni pecuniarum aviditate alienus est, quin si ducta sorte quasi gratis potiri illa posse persuasum habeat, non libenter id faciat: recipiat idem voluptatem, periculum subeat, atque aleam sapo jaciat, consentaneum videtur. Itaque quam avariciam omnes sic vocant, credo quia pecunia studium & usus ejus exercetur: cum tamen non propter se, minimèque avarè, sed qua diversaratione utantur & frui possint, luxuriose illam expetant, & comparare jacta sorte aleatores studeant, (iis enim rebus qua sunt libidinis, sumptus suggerere, cupiditatibus obsequi, vestitu indulgere, corporibus deservire, obsonare, & profusis sumptibus ceterà vivere, imò etiam de sorte & lucro prolixè largiri assistentibus, maximeque vo-

lupta-

AD LECTORES.

luptatum ministris, videmus) ne pars quidem ista avaricia nomine sordido, sed potius luxuriosa cupiditatis libidinisque genere continebitur: nisi si quis fortè novum quoddam & animosum ac superbum avaricia genus consingere malit. Quæ quidem ex eo cuius facile est noscere, quod nemo qui largiorem in pecuniam ludere consuevit, vel certo quasi & lucro, sine maxima molestia, idem in pusillam faciat. Atqui avidis & sordidis hominib. omnis lucelli bonus est odor. Quare nihil etiam avaricia, quæ timiditatis, omnisque imbecillitatis est comes, magis contrarium esse potest. Hac enim quia modum deserit, tota in vitio est: alia verò, quia transit, & rationis fines longo intervallo præterit, vituperatur. Neque verò etiam quicquam in se parum, itaq; nec medium habet. Alterius enim incommodo suum augere commodum velle, tam

P R Æ F A T I O

*tam est contra naturam, & iniquum
 semper, ut nullo unquam tempore,
 quantumvis adducas aut remittas,
 laudari possit. Quare quid Aristote-
 les ve'it, cum quarto Ethicorum li-
 bro ait, Attamen & aleatores & fu-
 res & latrones avari putandi sunt,
 quòd in turpi questu sint occupati,
 (nam spe questus hac instituta se-
 quuntur, & probra perferunt:) po-
 stea explicabimus. Id enim perinde
 est, ac si quis & meretrices avaras
 esse dicat. Non enim aleatorum natu-
 ram ibi describit, sed avaricia partes
 omnes exponit. Immo neq; ipse aleato-
 res avidos esse negem: eòq; tanquam
 proprio & commodo epitheto, elegan-
 ter etiam appellari posse: quemadmo-
 dū & spes avida atq; avara, scitè her-
 cle à Poëtis vocatur: sed ab iis qui rei
 naturam in eo consistere, & omnino
 contineri dicunt, vehementer dissen-
 tio. Cum igitur, si quis vir magnus,
multum*

AD LECTORES.

multum ab omni doctrina & natura instructus, dicendi quadam singulari facultate & scientia praeeditus, affectionis hujus gravissima & turpis admodum actionis naturam ita omnibus suis numeris explicet atque evolvat, ut quàm sit perniciosa & iniqua, maximis omnibus vitiis sceleribusque distracta, plane & perspicuè deinde ab omnibus nosci posset: tum, quod caput est, qua ratione afflicti miserè homines, evellere diram ex animo cupiditatem valeant, & qua facta medicina gravi expedire sese cura, magnumque minuire dolorem queant, aperte doceat: is sane diis proximus, omnium maximum & & propè divinum in societatem humani generis beneficium conferre judicandus sit. Ego non, ut hanc mihi laudem sumam, aut tali me honore dignū putem, (prae magni enim & sapientis illud viri munus est:) sed quod
mibi

PRÆFATIO

*mibi sum conscius, ut tenui in re me-
 cum habitans, excelsa omnia ingenia
 ad pulcherrimi operis laudem, ac
 quod in primis mihi proposui, ad gra-
 vissimi affectus solatia remediâque,
 & doloris levamenta inquirenda ex-
 citarem, propter utilitatem commu-
 nem, provinciam hanc suscepi. In
 qua si minus omnia qua debui &
 vellem, propter ingenii tenuitatem,
 cujus me poenitet, præstiti, certè ta-
 men in laude voluntas esse debet: &
 vel excitasse ad præclarum & utile
 cum primis Opus optimorum om-
 nium ingenia, benignè ac liberaliter
 factum videri. Neque enim ego (deus
 testor) tam perfecti aut præstantis a-
 licujus op. ris gloriam, quàm desidera-
 ta ex eo, utinam etiam futura utili-
 tatis, quæstum in animum induxi. I-
 d.oque, non ornato & numerofo ver-
 sum aliquo genere, quamvis aptam
 illis materiam, & in quibus medio-
 cri-*

AD LECTORES.

*inter aliquando versatus fui : non
 dissertatione, & Dialogo: non orato-
 ris aliquo, quod splendorem aut ma-
 gnam aliquam dicendi vim & animi
 acritatem requirit: sed didactico,
 ut vocant, libero, tenui & quieto o-
 rationis genere, ut maximè ad docen-
 dam apto, rem omnem tractandam
 recepi. illud enim, cum nihil quod ad
 rei alicujus naturam perdiscendam
 pertinet, prætermittere videtur: tum
 etiam natura & ordine valde mihi
 conveniens apparet. Veteres igitur
 Græcos, optimosque omnes medicos,
 quorum ego studiis mirificè delector,
 qui corporis morbos eâdem clarissima
 utilissimâque methodo persecuti, pri-
 mùm quid sit morbus, deinde quæ
 morbi causa, tum quæ ex illis eventa
 (συμπύρεσσι vocant) oriuntur, deni-
 que quæ cognata, quæ contraria, tra-
 dunt, secutus: ut eorum agendi fa-
 ciendique modum omnem alibi, ita
 etiam*

P R Æ F A T I O

*etiam hic scribendi rationem imitan-
dam mihi esse putavi. In quo (ab aura
populari abhorrens) ut communem
utilitatem solum spectasse me intelli-
gatis, volo vos scire, cum primum de
hujus rei dignitate ac magnitudine
cogitarem, omnem meum de alea sen-
sum animi brevem in orationem con-
jecisse: idque eo consilio, tantum ut il-
lam viva voce publicè apud omnes
pronunciarem: sperans fore, ut in ma-
gna Doctorum virorum multitudine,
non deesset unus aliquis, qui tractan-
dum pro amplitudine rei negotium
susciperet. Putavi enim aliena vir-
tute melius id perfici posse, quàm pro-
pria tenuitate infeliciter conari, pra-
sertim cum aliis studiis cogitationi-
busq; distractus essem, & jam diu et-
iam ab omni scriptione abstinuisssem.
Sed cum jam illam Bononia, nobilis-
sima Italia Academia, maxima am-
plissimaque in concione, magna expe-
ctatio-*

AD LECTORES.

Statione, & summa bonorum omni-
um attentione, malorum verò maxi-
mo strepitu & vociferatione (ut illo-
rum maxima in Italia licentia est)
recitarem: tum verò post paulo, mul-
ti ita magno & frequenti à me stu-
dio contenderunt, describere ut ora-
tionem sibi liceret, nullo modo ut sa-
tisfacere omnibus tum neque quire-
rim, neque lubuerit. Erat enim eo à
me conscripta consilio atque animo,
audiri ut vellem, non legi etiam. Sed
tamen postea impensè magis rogatus,
atq; à multis etiam asperius appella-
tus, quasi magno rempublicam com-
modo privarem, eique officio deessem
meo, si quod optimo consilio excogita-
ram πολὺν (ut ipsi ὑποκαταστήσαντες
dicebant) opus, suppresserem: evictus
tandem, imponi hanc mihi edendi
operis necessitatem sum passus: totoq;
stationis genere priore commutato, in
libellos rem omnem conjeci. Quare

P R Æ F A T I O

nunc vos etiam atque etiam rogo, ut eo à me animo, hoc quicquid est, accipiat, quo planè prius, ut audiretur tantum, & melioribus argumentum esset, compositum fuit. Neque hujus mea qualiscunque meditatio-
nis vos pœniteat: sed potius omni studio illustrandam amplificandamque vobis esse, cogitetis. Ita enim fiet, ut si hoc aquis animis omnes faciemus, atque huic malo, latè admodum patienti, pro se quisque nostrum mederi curabimus, cum in excellentes omnes animos, & optima quaque ingenia facile cupiditatis ista sitis; propter excellentis natura cum elata opinione & credulitate cognationem, invadit: tum verò exposita affectionis, erroris-
que turbulenti causa, ipsi sibi noti, multum & cupiditatem imminuant, debilitentque: & quam credula spei opinionem vitioso animi habitu, sine causa comprehendere, libenter etiam

AD LECTORES.

tiam animis remittant, atque hinc plurima ad rempublicam commoda veniant. Ut enim in corporis morbis & doloribus tum demum rectè medicinam facimus, si, cum est causa mali cognita, quo est opus loco & tempore, curationem adhibemus (causis enim morborum, remedia ex adverso respondere debent: idque sive simplices sive composita & implicita fuerint:) ita etiam in animi agitudinibus omnibus rectè si curanda sunt, idem debet observari. Secus enim, ut Terentianus ille Chremes, ipsum se punientem Menedemum (qui quòd unicus filius, quem sua injuria ejecerat, militatum profugerat, nullum sibi magni laboris vacuum tempus dabat) frustra, quasi avaricia miserum, & nimis ad rem attentum, monet: ita nihilo plus, vel minus etiam agat, qui alcam, hoc est, exultantem in hominibus inconsulta & ceca spe

P R Æ F A T I O

fiduciam, adolescentia & natura ardore tanquam vino concitatam, avaricia remediis restringere aut sedare meditetur. Fontē enim primū & causam in omni malo respicere oportet: qua qui negligit, fateatur se verè curare nescire. Imò, quod malū medicis imperitè morbi causam conjicientibus accidere solet: adhibita parum apta medicina, deinde multo gravius vehementiusq; ut afflicten- tur agri, faciunt: eversoq; medendi ordine, affectum conduplicant Quare cum multi, ipsi se ignorantes, multum in eo studii operaque ponere videntur, ut pernicioſa qua flagrant cupiditate, liberari possint: nihil addubitandum, quin si decentem ad animum agrotum curationem adhibeant, atque omnia ex hoc pendant, ut spem credulam, sine ulla causa, solo natura fervore conceptam removeant, idèque quàm sit sapientia & ratio

AD LECTORES.

*rationi temeritas contraria perdis-
cant: ac deinde nihil tam esse injurio-
sum, quàm aliterius incommodo su-
um augere commodum velle, animo
ac mente concipiant: nihil inquam
addubitandum, quin edocti, facile à
sententia desistant, suaque voluntate
mox à mala consuetudine recedant,
seque ad diversas vitæ rationes tra-
ducant: multoque hoc melius ac fir-
mius, quàm si (quod plerique alienè
à sanitate faciunt) nuncupatis impo-
tentia, & dolore sanctissimis Deo vo-
tis, factisque, precibus interpositis, quas
mox ridiculosè perumpunt, sponsio-
nibus, turpiter id & stultè identidem
conentur. Qui quidem certè Divo-
rum ac sui ipsius juxtà ignari, par-
tim Vergilianam illam Didonem,
qua cum servo esset amore saucia. ac
venis interea indulgenter illum ale-
ret, pacem per aras quarebat: partim
malos medicos, qui causa morbi in-*

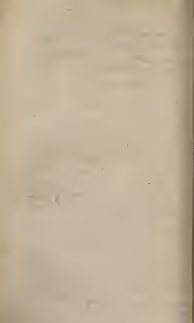
P R Æ F A T I O

scii atque imperiti, cum capiti mederi debeant, rēduviam curant, imitari mihi videntur. Quare, nihil etiam ut à me desiderari possit, (nam & gratum hoc adolescentibus, & multo etiam magis utile omnibus, quos effrenata vexat alea, fore judicavi) volui, quæ unica ac simplici oratione à me prius, quo dixi animo, conscripta fuerant, duos in libellos diducere: atque posteriore veluti curationis & remedium quædam formulas exponere, quas qui pro ingravescentis aggritudinis modo sequantur, præsentibus remediis instructi, & parvo mederi, & omni sese ludendi cupiditate evolvere, ac gravi expedire cura possint. In quo quidem si cui forsitan molestius paulo (nam varia sunt hominum ingenia) idem subinde repetere videbor. ut non solum à Ciceronis libris ad Galeni volumina transisse me jamdiu sciat, verum etiam

AD LECTORES.

iam illud Seneca dictum putet: Nunquam satis dicitur, nunquam quod discitur satis. Valete, atque hos nullius adminiculis, sed (ut dicitur) Marte nostro, omnium utilitati conscriptos libellos, boni consulite.

PASCA-

PASCASII JUSTI
Ecloviensis Philosophiæ
& Medicinæ Doctoris.

A L E A,

*Sive de Curanda ludendi in pecu-
niam cupiditate. Liber. I.*

UAM sit difficile at-
que arduum, de re ma-
gna, latè omni homi-
num vita diffusa, eâque
à nemine antea expli-
cata, in maxima doctorum viro-
rum celebritate & frequentia, scribere:
neminem ignorare puto. Nam qui
ejusmodi aliquid instituit ac parat,
eum certè præterquam quòd magno
animo esse oportet, nova dicere, at-
que à se inventa vel excogitata in
medium proferre necesse est. Quod
quidem nemo unquam ulla in re re-
ctè præstiterit, nisi qui sit vel longa

A   expe-

experientia, crebrâque exercitatio-
 ne edoctus: vel singulari quadam at-
 que eccellente ingenii magnitudine
 præditus: vel potius, optimè à natura
 informatus frequēte adhibita cogi-
 tatione atque usu utraque re pariter
 ornatus. Verùm de Alea, hoc est lu-
 dendi in pecuniam perniciofa cupi-
 ditate, præfente libro verba facturus,
 planè, quod dixi, mihi usuvenire vi-
 detur. Nemo enim adhuc, quod scia-
 inventus est, qui affectionem hanc
 animi, qualis quantâque sit, con-
 sultò explicavit: nemo veterum ne-
 mo hujus memoriæ, aut nostrorum
 hominum, qui omnem suam scien-
 tiam ad utilitatē publicam attulisse
 videntur, impetus illos & motus ac
 sensus, quos quidem maximos acer-
 rimò que in hominum animis exci-
 tat, persecutus memoriæ tradidit. Et
 tamen, jam inde à primis tempori-
 bus usque, nullum ubique malum,
 . nulla

nulla pestis, nulla pernicies, in omnes civitates atque homines longius latiusque magna calamitate invasit: ut qui id nitatur, nullo alio argumento, nulla scribendi ὁποῖός τε, majorem sibi laudem, aliis utilitatem, afferre posse videatur. Verum ne quis arrogantiae aut temeritatis vitio adscribat, quod cum nihil eorum quae dixi, vel certè exigua omnia in me reperiantur, quae ad tractandum praesentem materiam, magno & erudito viro digna requiruntur, tamen id hoc & tempore & loco celeberrimo, homo alienigena & longinquus audeam: prius, qua ratione potissimum adductus, id faciam: deinde, quod institui, breviter & æquabili temperatòque orationis genere, quale docentibus convenit, quod potero, explicabo.

Cum igitur ita à natura omnes homines creati simus, ut sicut actio-

namstrarum, ita etiam excitandorum sedandorumque affectuum præcipuam causam & ducem Rationem habeamus (neque enim brutorum animantium, aut amentium ebriorumve hominum ritu, solo naturæ impetu, ad agendum cupientiumve impellimur: sed voluntate, quæ à Ratione proficiscitur, & proximè regitur, liberè varièque movemur, & a vitiis abducimur:) ideoque meritò Prudentia, quæ quia rationis procreatrix, & quasi parens est, virtutum omnium, quarum in actione laus consistit, domina & regina habetur: atque in omni genere in quo deliberare & consultare homines solent, tum demum vicisse nos, atque omnia consecutos esse puramus, cum quod expetendum esse ducimus, honestum, quod fugiendum, turpe esse persuasimus: diu mecum & multum id cogitans, sæpe admiratus

atus sum, quid sit, quòd cum virtutes omnes, vitiáque & affectus animorum cæteri, ita à philosophis, oratoribus & poëtis, nobilissimis animi & morum magistris, tam Græcis quàm Latinis, graviter & ornatè descripta & expressa sint, ut tanquam in tabula proposita omnibus & conspicua, facilè in virtutum amorem, vitiorúmque odium excitare atque inflammare animos possint: sola alea, hoc est, effrenata illa in pecuniam ludendi appetitio & cupiditas (sic enim vocare affectum mihi liceat) quæ tam multos passim miserè sollicitat, imò etiam funditùs perdidit, atque (ut video) perdet, ideóque vel in primis ab omnibus qui communitalis hominum & vitæ comodo studuerunt, exponi ad fugiendum juventuti debebat, à nemine tamen adhuc, nisi *ἐν παρώδῳ* fortè, aut ycluti prætereunte, tractata sit.

Nam, si quis alius, multos ego graviter hac cupiditate, velut æstu quodam fluctuantes, nec paucos magnitudine tempeſtatis ſubmerſos, cum viderim, frequenter in hanc cogitationem veni. Neque id ſolum ſponte mecum exiſtimavi, ſed multo magis crebrò ab amicis, qui graviter ægri, tanquam à periculoso morbo liberari ſe flagitabant, obnixè remedium rogatus, ſi quis etiam tanto furori medicinam feciſſet, ſedulò inquiſivi. Idque eo impenſius feci, quòd maxima ratione, ſummòque conſilio, poſtulare hoc mihi videbantur. Cum enim nulli noſtri affectus, nulla animorum vitia, niſi nota prius nobis & perſpecta, rectè curari poſſint: ſitque propter amorem quo ipſi nos proſequimur, ſeiſpum noſſe difficillimum, ac nemo id niſi ſapiens præſtare poſſit: prudenter ſanè cogitabant, tanquam in comœdia

dia aut aliena persona, Aleatorum imaginem, immensam inquam & exitiosam cupiditatem, anxiam credulamque spem, & fallacem sui fiduciam, gravissimòsque motus omnes, & totius rei indignitatem intuendo, si non liberari penitus affectu, attamen lenire dolorem, & magnam morbi partem posse deponere. Verum cum nec ipse, nec à me rogatus aliquis, quamvis illi multi fuere, hujusmodi aliquod levamen aut orationis remedium, quale tunc maximè desiderabant, & opus sibi erat, invenirent: indignum ratus, maximam animi perturbationē, & acerrimam fortissimamque cupiditatem, toto ferè vitæ spacio, miseros homines graviter immanitèrque affligentem, ita ab oratoribus, qui se in hominum animos imperium habere perfectò completòque verborum ambitu dicunt, neglectam esse: ita à poëtis, qui

se cum delectatione prodesse velle, numeroſe canunt, atque adeò difficile eſſe fingunt Satyræ non ſcribere, relictam: denique à philoſophis, qui ſe naturam mutare, atque animis mederi poſſe accuratè docent, ac quorum præceptis qui pareat (ut graviter diſputant) omne tempus ætatis ſine moleſtia degere poſſit, ſilentio prætermiſſam: ipſe commiſeratione afflictorum, cupiditatis magnitudine miſerè conflagrantium, motus, tacentibus omnibus, ſi finem afferre, alto & pernicioſo nimis ſilentio, poſſem, tentandum putavi: idque non alio conſilio, quàm ut omnibus, quibus ingenio & eruditione longè inferior ſum (quorum hic magnus eſt numerus) exercitationem aliquam, tanquam argumentum proponerem, quo tractando magnam omnibus voluptatem, multis atque adeò etiam plurimis utilitatem non par-

parvam afferre possent. Ne dicam
interim, quod non minimum fuit,
amicis, multisque vehementer id à
me flagitantibus, imò etiam tan-
quam debitum officium exigenti-
bus, morem gerere voluisse: & dum
hæc meditor, magnum in aleam o-
dium concitare, atque in alia potius
omnia, omnium volūtatem induce-
re, quàm ut illam, in libidinem tam
exitiosam & impiam ruere etiam si-
nant. Sed quoniam cognita mali
natura & causa, facilius est, tanquam
in morbo, curationem adhibere, ut
rem ipsam aggrediamur: primum,
quod omnis à recta ratione suscepta
de re aliqua institutio facit, quid sit
Alea definiemus: deinde, unde hu-
jusmodi in hominibus cupiditas o-
riatur: & quid illam alit, ac majorem
facit: tum quos producere effectus
soleat: postremò, quæ cognata sibi,
quæ pugnancia sint, exponemus. At-
que

que ut naturam ejus de quo dictum
 sumus intelligatis, non quod quidam
 natalitiis diebus quotannis facere
 hic ingeniose magis quàm utiliter &
 magno cum applausu solent, & mul-
 ti fecerunt chartularum, talorum,
 tesserarum, latrunculorum, aut eo-
 rum qui fritillo, veteribus etiam in
 usu, exercebantur, ludum, aut luden-
 di modum & rationem aliquam vel
 quæstionem & controversiam, inter
 ludendum fortè natam, evolvenus:
 sed potius cupiditatem ipsam, quæ
 in animis insita, latè se diffundit, ex-
 plicabimus. Ut enim avari qui sūt,
 ex quovis instituto omnem lucri &
 quæstus faciendi occasionem, tan-
 quam instrumentum cupiditatis e-
 xercendæ suæ, gnayiter arripiunt: ita
 etiam aleatores avidi, omnem in
 quo fors dominatur, & pecunia po-
 nitur rationem & ludum, tanquam
 effrenati motus sui materiem & in-
 strumen-

Instrumentum, sua sponte capiunt. Sed de veris aleæ causis, postea dicemus.

Est igitur Alea, effrenata quædam ludendi in pecuniam cupiditas, animosa credulâque spe lucri flagrans, vel. Est gravis quædam, & diu manens animi affectio, quæ vitiosa futuri ex ducta sorte boni opinione constans, effrenata quadam & exultante cupiditate ad ludendum concitatur. Ex quo primùm illud patet, minimè de illis hic agi, qui immoderatè alea non abutuntur: hoc est, qui vel iis ludis, in quibus ratio & consilium valet, ingenii exercitatione tantum incumbunt: vel qui, ut labores leniant, animos recreent, atque ocium consumant, quovis ludi genere, ludo contendunt. Sic enim affecti, quavis occasione & causa facile desistunt, neque ullum in ipsis manentis cupiditatis, aut perturbati animi signum apparet, sed ludo sicut

soma●

somno & quiete utuntur. Verùm de illis tractari, qui credula quadam spe, stultáque fiducia elati, magna & insatiabili cupiditate tesseras aut talos jaciunt, cartulas sortiuntur, denique quosvis ludos qui temeritate & casu constant incredibili studio dies noctésque anheli persequuntur: ac, quod sanctissimis legibus & senatusconsulto est vetitum, in pecuniam ludunt, & sponfiones faciunt. Quorum quidem animos, quòd damnosa vehementer & stulta deménsque opinio, sine ulla ratione aut causa concepta, tum etiam gravis boni error occupat, argumento est: quòd quibus in rebus casus & fortuna dominatur, sua quadam fallaci & juveniliter exultante fiducia certum aliquid promittere aut sperare audere, stultissimum est. Nunquam enim temeritas cum sapientia commiscetur, nec ad consilium casus ad mitti-

tar: sed stulticia atque ignorantia, audaces & temerarios homines facit. Deinde, ut optimè res cadat, cum sine alterius incommodo suum augere commodum, sine maximo scelere, nemo possit, immò ne aspirare quidem ad alienas pecunias absque culpa queat quisquam: quod bonum communi errore & consuetudine sic omnes putant, id in maximum illis malum & detrimentum cedit. Quòd verò alacri & exultante quadam cupiditate præditi, multum ab avaricia paupere sordidâque diversâ, omnes hoc aleatores agunt, indicio est: quòd cum pro conditione & fortuna, pro studiorum & cupiditatis magnitudine, precium omnes in medium conferant: tum sæpe ministris aliisque adstantibus, magnam adcò & de symbolo, & de lucro pecuniam, largè effusèque donant, multi ut paucis annis ad non contemnendas fa-

cultates eo nomine pervenerint. Quinimò si ab aleatore nobili, qui carius paulo ludere consuevit, ut gratis aut paruula etiam pecunia ludent postularis: profectò valde illi molestus fueris, nihil enim magis invitus obibit, ne si certo quidem quæstu & lucro facere id credat. Sed cum variis diversisque cupiditatibus omnes homines moveantur, omnesque suas appetitiones maximè pecunia expleri posse putent: hanc communem pecuniarum aviditatem, si jaciendæ sortis magna cupiditas, adipiscendique ex ea lucri confidentia & spes credula excipiat: tum demum præceptum & perniciosum perficitur alea, & inflatos sui fiducia homines præcipuè ad ludendum impelli videmus. Quam quidem aleam nec sola pecuniarum cupiditate, nec præcipuè constare, vel hinc abunde est manifestum: quòd nemo hominum quisquam

quam est, qui, quamvis ei magna miserâque pectus avaricia ferveat, si jacta sorte detrimentum aut damnum se facturum esse certò sciat, vel plus metuat etiam, non quidvis potius faciat, quàm in eo ludo ut versetur, quem malo sibi futurum esse timeat. Ut enim spes summè concupiscit, ita contrà timor maximè declinat. Jam periculum & discrimen subire, sortem experiri, omnia denique fortunæ subiicere, non cupiditatis & avariciæ, sed confidentiæ, inconsiderationis & temeritatis sunt signa. Quæ quidem ita confidente cum spe conjungi solent, vix ut ab illa separari possint. Et quamvis ferè ingentem cupiditatem comitari etiam soleant, sunt tamen ab avaricia timida sordidâque multum diversa. Ut igitur ille qui vulgo appellatur amor, nisi cum spe credula magni boni, cum qua nascitur alitârque, pe-

nitus sit implicitus, amor aut cura
 non vocatur, quantumvis com-
 plexum Venericum cupiat: ita pecu-
 niarum cupiditas quamvis maxima,
 nisi cum quadam bonæ adipiscendæ
 fortis animosa spe commisceatur, &
 velut informetur, Aleæ nom en haud
 accipit. Jam verò affectionem ani-
 mi esse, eamque fortissimam aceri-
 māmque, dominam inquam, qua
 nulla possit esse magis dura, magis
 imperiosa, aut magis vehemens: non
 solum ludentium hians animus, an-
 xia spes, timor sollicitus, perturbatio,
 suspensus incertusque vultus, crebra
 coloris mutatio, totiusque corporis
 atque animi varii motus, erumpen-
 tes denique media hyeme sudores,
 multis etiam emissum semen, atque
 inter spem & metum magna contra-
 riorum motuum & totius naturæ
 confusio, & quasi exanimatio, hoc
 indicant: verum etiam eorum qui
 cupidi-

cupiditate hac incensi sunt, quamvis sæpe damnum fecerint, impotentia, & in omnium rerum inopia, jucunda tamen adhuc & frequens in ludi cogitatione oblectatio, desideratioque, hoc arguunt. Quàm multos enim passim videre licet, qui etsi sæpe infœliciter ludendo, eò redacti fuerint, vix ut habuerint, diram unde explere famem possent: tamen restituti, atque undecunque nacti quod iterum subiicere sub aleam possent, quasi optimè accepti fuerint, maximo eòdem studio atque opera properant? Quanta diligentia uidere est, re perditâ, pecuniam eos quærere? quàm multa facere indigna, ac pati? Quem non lapidem, vel potius quàm non vestem aut supellectilem, quamvis multam & lautam, imò etiam quem non uxoris mundum movent ac removent? quid non iniquitatis in quærendo suscipiunt?

quam non conditionem, quamvis injustam, accipiunt? quibus non hominibus, etiam infimis, turpiter tum supplices fiunt? Atque ut omnes ingenii vires explicatas noscas, quam multa in mentem veniunt, unde id sibi parent? Verè enim dicam: multi si parentem ære alieno carceribus contrusum emittere ac liberare debeant, non tanto id studio, cura, diligentia, dicam etiam successu, factitare videamus. Nam quis est, qui parenti vel amico, etiam capitis in periculo numerata pecunia ut subveniat, cum totam divendere domum suam non possit, tectum ut vendat, in animum inducat? Atqui id Mediolanensis quidam, in pecuniam ut luderet, fecit. Cum enim domus illi rustica quædam, nec angusta esset, eamque propter loci solitudinem & soli sterilitatem in qua sita erat, emere tum nemo vellet:

tegulas

regulas divendidit, domumque miser pluviiis & ventis perviam reliquit.

Jam verò, nacti quod ludant, quàm illis tempus, ad collusores usque dum veniant, tardè fluit? quàm omnis mora longissima est? quàm molestus, quàm prolixus, qui quavis occasione aut causâ tempus protrahat, aut abitionem remoretur? Immo jam præsentēs, ac medio ludo sortitis numeris, quàm multa multos impediunt? quàm multa, propter omen, quod quavis exre capiunt, interpellant? quàm eos facile collusores, vel tardo responso, vel superfluo aut præter rem sermone perturbant? quàm illis omnes ingredientiēs, abeuntes, assistentes: salutatione, oculorum obtutu, motu, strepitu, ipsa etiam præsentia, odiosi & molesti sunt? Denique quæ dormientes insomnia exagitant? quæ vigilantes curæ cogitationesque so-

licitant. Vidi ego virum in primis nobilem, amplissima familia natum, qui cum quod habebat nummorum, ut antea sæpe, in alea perdidisset, discedens tum tristis, multa gravi cura cogitabat, unde etiam precium invenire posset. Verum, ut fit, puerum eo die vicino natum esse, in mentem veniebat. Itaque, ut majore apparatu natalis dies apparari solet, ab amplissimo quodam regulo, qui tum fortè in paternis ejus ædibus diversabatur, ut binas preciose cælatas argento pateras ornandis amici natalitiis, sibi commodaret, impetravit. Quibus acceptis, statim ut è conspectu ejus qui præbuerat, evasit: incredibile quàm celeri cursu, miserè subinde cadens, furis potius quàm homini similis, oppigneratis quanta potuit pecunia pateris, ad ludum redierit. Atqui hic tum quidvis potius quàm damnum, quod

quod re & fama fecit maximum, cogitabat. Nimis enim propter ingentem cupiditatem & desiderium, hujusmodi hominibus perturbata mens est. Atque ut in corporis doloribus accidit, quorum qui maximus est, aliorum sensum omnem occultat: ita etiam in animi affectibus idem fieri constat. Omnem enim aliam cogitationem & sensum, vehemens cura deponit. Sed non usque adeò mirum est, si qui tranquillo tempore imperare sibi non possunt: iidem damni tempestate ventisque oppressi, ultima tentant. Illud potius admiratione dignum est, multos adeò inveniri, qui cum affectus magnitudinem & vim sæpe senserint, cumque multis modis exitiosum esse, & re sæpe sint experti, & palàm confiteantur: ideoque quidvis potius facere, quàm ludere adhuc velle dicant, & contentur
sedulòs

sedulò: tamen quasi vi coacti sint, ita ne cupientes quidem abstinere possunt. Unde clara & pervulgata, sed fracta & abjecti animi voce, cum Medea omnes exclamant:

— *Video meliora, probòque,
Deteriora sequor.* —

Ut non sine causa * proverbiali sermone ab Hispanis dictum esse judicem, & nunc etiam à Græcis crebris sermonibus usurpari, ὁ μὲν ποτὶ πάλιν παίζει, πάλιν παίζει: hoc est, Aliquando qui lusit, iterum ludet. Nec miremini. Memini enim, cum in Hispaniis essem, apud præclarum virum Cardinalem Poggium, summi Pöt. ad Hispaniarum regem legatum, multos tum sæpe, qui propter impotētiam & damni magnitudinem, certamque si persisterent, perditionem, sanctissimo

* Hispani sic dicunt, *Quien jugò, jugarà: Aliquando qui lusit, iterum ludet. Hinc non dissimile: Semel malus, semper malus.*

mo jurejurando jurarant, maximâque religione se obstrinxerat, nunquam deinceps in alea lufuros esse: nihilominus pòst paulo, contempta fractâque fide, & violata religione, magna etiam numerata pro diplomate pecunia, transgressi juramenti & impietatis veniam petitem à legato venisse. Alios, qui cum adhuc religione & promisso tenerentur, neque persistere ullo modo posse, propter ingens desiderium, animique impotentiam viderent: magno etiam soluto precio, ut jusiurandi fidem eis abrogaret, injuncto pro eo pio munere alio, obtinuisse. Atque horum omnium non exiguus fuit numerus. Verùm, ut cum Virgilio exclamare hic mihi liceat, neque enim continere me possum:

*Heu vatam ignara mentes: quid
vota furentum,*

Quid

*Quid delubra juvant ? est molis
flamma medullas.*

Ad hæc, hoc etiam accedit, maximum perturbationis maximæ & concitatæ voluptatis signum: quòd omne ludentibus tempus, quamvis id longum fuerit, brevissimum videtur, frequentes enim sunt, qui cum biduum, aut triduum etiam, absque ulla intermissione in alea luserint: tamen interea, quantum percipere poterant, vix horam effluxisse dicerent. Immò etiam sunt, qui & ludendo cibum capiunt, & naturæ necessitati dum concedunt, ne interea brevi temporis momento à ludo abstineant, ostendi sibi cartulas jubent: usque adeò immensa illos cupiditas vexat, & indigna hominis præstantia voluptas occupat. Atque ipse vidi nonnullos, qui cum ad ludendum in alea cupidè ad amicum venissent, & tum fortè, ut fieri solet, nullo

nullo modo tesseras invenire ibi possent: quo tamen cupiditatem explerent suam, conducto precio alcone, qui vicino ex loco, semoto tamen, voce tesserarum jactus effingebat atque enunciabat, numeros, (causam vulgò vocant) hos enim facta digitorum * micatione ipsi inter se singulis dabant, totam noctem magna pecunia sortiti sunt. Sed nec desuere, qui dentibus & superciliis lusisse visi sunt: sicut & ipse Venetum, qui in uxorem suam luserat, vidi. Immò etiam inventus est, in quo tanta ludendi appetitio & vesana cupido ac voluptas fuit, ut moriens (quasi parum fuerit, in vita lusisse) testamento religiose caverit, ut detracta cadaveri suo cute, ossibus-

C

que

* *Micare digitis*, Itali giocare alla morra vocant. quod fit, cum duo, pugni unius digitos quot volunt, eodem tempore explicant, atque ita sibi numeros sortinuntur.

que omnibus exemplis, ex his tessere fierent: ex illa verò, membranisque omnibus, mensa, alveolus, fritillaque, quanta fieri posset diligentia, contegerentur: nimirum, ut quod vivus libentissimè factitabat, mortuus etiam, quantum posset, obiret. Et multos quotidie videmus, qui cum totam vitam strenuè in alea & charutulis luserint, tum morientes, nihil præter eas, quas inter ludendum voces & verba proferre soliti erant, furiose proloqui. Quæ omnia, quid aliud nobis quàm affectus maximi vehemētiam, intimis in pectoris visceribus insitam, contumacem, rebellē & vix extirpandam indicant? Verùm exempla infinita sunt: neque quenquam nobili & celebri loco educatum esse puto, qui non multa & his illustriora audierit & viderit sæpe. Omnis enim hominū vita plena est, atque omnis vitæ conditio referta.

Cæterum unde hæc tanta in nobis ludendi cupiditas atque impotentia nascatur, quæque eorum quæ diximus causæ sint, considerandum, inquirendumque venit. Ac primum quidem, quod de affectibus omnibus verissimè dicitur, proprias illorum causas esse, res obiectas sensibus, & cor: id verò etiam de hac nostra ludendi cupiditate, similiter in genere dici potest. Omnis enim affectus partim à re obiecta, partim à corâe proficiscitur. Atque ita natura comparatum est, ut pro cogitationis æstimatione & motu, cor, affectionum omnium organum & subiectum, suo impulsu impetuque res omnes vel appetat, vel declinet. Sed tamen quia multum refert, quale sit cordis, quale sanguinis & spirituum temperamentum: nos hic propius aliquanto aleæ causas inspicere, ac qualis sit aleatorum temperies,

quantum fieri poterit perquirere operæ precium duximus. Prius tamen paucula quædam, ut propositum est, de aleæ causis dicemus, à finali causa exordium sumentes.

Multæ & varîæ in hominibus non avariciæ modò, quæ ab imbecillitate potissimum nascitur, sed multo magis luxuriosarum cupiditatum causæ sunt. Nam vel delectat vitæ cultus, cum elegantia & splendore: libenter enim bene & in luce victitamus, vel benefici in amicos atque alios esse volumus: vel pro tempore, natura & ætate, aliquid aut admiramur, aut optamus, aut expetimus, quod assequi, bonum, pulchrum, delectabile putamus. Unus tamen omnium finis præcipuus & scopus esse videtur: avariciæ nimirum, misera pecuniæ possessio: luxuriosarum cupiditatum, sui expletio & voluptas. Ac tales cupiditates in juveni-

bus maximè conſpicere licet. Ut enim Ariſtot. ait, οἱ μὲν γὰρ τὰς εὐχὰς αἰεὶ ἐπιθυμεῖσιν, καὶ αἰεὶ ποιεῖν αὐτὰς ἐπιμεύουσιν: id eſt, Juvenes valde concupiſcunt, & quod concupiſcunt. explere conantur. Verum quia omnes, non ſolùm maximè pecunia, quæ ſunt ad vivendum neceſſaria omnia parare, ſed etiam cunētis cupiditatibus maximè obſequi poſſumus, (illa enim duce, quacunque cupiditates rapiunt, ire licet: immò etiam ſine illa fruſtra conamur) ideo etiam omnes poſſimum pecuniæ ſtudio tanquam proprio fine teneri videmur, etſi longè id aliò referamus, & ſæpe (ſicut Philoſophus de juvenibus ait) φιλοχρημάτων ἥκεται, hoc eſt, minimè pecuniarum avidi ſumus. Nam hi quidem, etſi pecunias ſubinde vehementer expetere videntur, tamen id non, ſicut avari, ultimo vel præcipuo fine faciunt: ſed

medio potius, cum explendis cupiditatibus illas querant. Ita enim Terentius adolescentes amoribus indulgentes, magnis studiis omnique industria argentum, meretricibus quod donent, quærere, atque illo senes emungere scribit. Atqui ita etiam sæpe in alea contingit: quam quidem certè nemo, quin propter lucrum & pecuniam proximè exerceatur, negare potest. estque, si non aleæ, certè omnis ludi, de quo nos loquimur, proprius finis pecunia, & lucrum. Sed tamen hic plerumque ab alia cupiditate stimulatur. Videmus enim sæpe multos, quia rem aliquam valde concupiscunt, ut comparare sibi illam possint, in pecuniam ludere. Itaque duplex ferè est aleæ finis: medius unus & proximus, qui quidem pecunia est: ultimus alter, qui voluptates, luxum & vitæ commodare respicit. Nam flagitiosos
aleato-

aleatores & multis cupiditatibus multisque vitiis implicitos omnes esse, postea demonstrabimus. Sed jam, siue propter se, siue (quod sæpius fit) propter aliud, ludus in pecuniam exerceatur: quæ sit præcipua & quasi formalis causa quæ hanc in hominibus miseram cupiditatem potissimum nutrit & servat, expendamus.

Quòd igitur pecuniarum cupiditatem qualemcunque, siue mediam atque aliò relatam, siue, ut diximus, præcipuam & postremam: eamque siue à natura insitam, siue ex consuetudine, vitio, vel quavis alia causa acquisitam & auctam, multi ad eò dubio & damno bonorum suorum periculo, hoc est ludo fortibusque, magno & sollicito studio explere properent: ejus inquam, ejus præcipuam & formalem causam esse judico, quam Græci *ισχυρισμός*, nos bonam & con-

fidentem spem vocamus. Hæc enim
 si cum pecuniarum aviditate qual-
 cunque in hominum animos inva-
 dat, mentémque inficiat atque oc-
 cupet, tum demum compositus ex
 ambobus affectus, alea, non secus
 atque amor Cupidineus, ex cupidi-
 tate & spe nascitur, alitur ac perfici-
 tur. Sed cum omnes cupiditatis pe-
 cuniarum magnam partem, quibus
 dixi causis habeamus, (sunt enim vo-
 luptatum, omniúmque rerum quæ
 ad usum vitæ pertinent, ministræ)
 neque tamen omnes in aleam pro-
 pterea prorruamus, aut proclives ad
 ludendum simus: certum est, luden-
 di in pecuniam cupiditatem, credula
 spe & sortis prosperæ fiducia potissi-
 mùm constare. Quod vel hinc ab-
 bunde liquet. quòd multos videre li-
 cet, qui cum rem aliquam, ut puta
 vestem, annulum, aut equum summè
 concupiscant; tamen si emere pos-
 sint,

sint, ne precium de suo numerent, valde recusant: si verò in eandem ludere concessum sit, libenter faciunt, & quidem si dimidio propè carius ponatur, quàm prius æstimaverint. Atque eò usque fiduciæ, vel potius dementiæ multi devenere, ut quod opus sibi esse vident, cum de suo comparare pigeat, id sibi ex ludo pulchrè affore, securè admodum promittant. Estque ea animi inductio in multis, frequens ad ludendum causa. Alii, quod stultum est magis, collusoribus minus concitatis, etiam pecunias largiuntur, quò sponsiones ampliores facere velint: utpote, si quatuor numos promere ac ponere inter se convenerit, decem ut conferant, duos illis de suo donant. Quo certè nihil potest esse inconsideratius, nihil stultius, nihil amentius. Non enim ludere tales homines, sed profundere palàm, & dissipare spon-

te suas facultates videntur. Quæ quidem omnia, sola spe credula prosperæ fortis, stultæque confidentia fieri, nemo sanus negabit: quam quidem spem nimis animosam, ut opinationem in hærentem & penitus insitam, si minuere & labefactare, vel potius si excutere ex animis, atque in timorem convertere possimus, proculdubio omnis effrenata injuriosæque laudendi appetitio labascet, totæque ex animis expellatur atque exturbetur. Quod quo commodius & intelligi & fieri possit, unde illa in nobis spes bona exciteretur dicendum est, ac quæ sit Alexæ causa efficiens exponendum: præsertim cum ex eodem ferè fonte, cognata sibi cupiditas omnis vehementior nascatur.

Itaque *ἡδονή* hanc à naturæ caliditate largiore insitam in nobis esse, quæ uti vinum homines exuscitat, erigit, & exultare animis facit, Aristot-

Aristoteles author est: qui cum multis locis, tum Rhetoricorum libris de juvenum natura & moribus loquens, sic scriptum reliquit: καὶ ἴφθα, ἐκ λυσιδίας. ὥσπερ γὰρ οἱ εἰσωρόμοι, οὕτως ἀλγερμοί εἰσι· οἱ γὰρ ὑπὸ τῆς φροσύνης. hoc est: Juvenes bona & confidenti sunt spe, natura enim incalescunt, non aliter atque vino poti. Apposita hæc, atque Aristotele digna sententia. A naturæ abundante calore spem bonam, tanquam à vino proficisci scribit. Neque verò vinum alia causa, ut Horatius inquit,

Spes jubet esse ratas:

Quam, quia cum afflatu & motus aliqua vehementia calidiores homines facit. Neque solum calor ἐκ λυσιδίας, ut vinum, generat: verum etiam si copiosus magis existat, perinde atque vinum, & desipere homines facit. Quod quidem Aristoteles, & multo clarius (ut omnia) Galenus, nihil

nihil Aristotele in cognoscenda natura hominis inferior, disertè declarat. A calore enim, inquit, nimio cerebri, absque vitiosa humoris qualitate proveniens desipientia, similis est ei quæ ebrietatis est. Quare rectè & propriè Aristoteles gradus distinguens, *ἐνάλπιδες* non *ἄπτερ μέθυστοι*, id est ebrios, qui accensi prius vino, mox inflammati, deinde aucta adhuc largius mensuræ, frigidi etiam evadunt: sed *ἄπτερ οἰνορδέμεις*, hoc est, vino potos, non obrutos atque immerfos, *διαθίγεις* esse dicebat: videlicet, secundum illum Anacharsis vini craterem, aut Ennii eloquentem potum, arma cantantem, vel etiam Horatii generosum & lene vinum, quod ad mare veniens requirebat, intelligens. De illo enim ait:

*Quod curas abigat, quod cum spē
divite manet.*

Nam hosce vini aut caloris gradus
qui

qui excedit, stulticiam & furorem concipit. Verùm ut hæc Aristotelis sententia, & similitudo, adeoque totæ res, melius intelligi possit: vini in homine effectus, quos multum pro mensuræ modo diversos facit, audire ex ejusdem sententia operæ præcium pato. Vinum itaque, inquit, liberalius paulo sumptum, primum frigentem & taciturnum, ad verba excitat: deinde largius potum, verborum uberem, eloquentem, fidemque sibi reddit: tum amplius etiam auctum, audacem, atque ad agendum propensum facit. Mox crescentibus adhuc poculis, in contumeliam & petulantiam inducit. Postea verò etiam tum si augeatur, insaniam generat. Postremò, copioso & nimio potu resolvit, stulticiamque producit. qualis est puerorum qui morbo comitiali conflitantur, aut eorum qui vitiiis atræ bilis majore

rem in modum detinentur. Et paulo
pòst subiungit: Qualis est vinolentus
hic, talis quispiam alius factus est à
natura. Suntque qui in singulis mo-
rum generibus usque adeò invalue-
runt, ut aliorum commutari ne-
queant. Et quidem jam facile est
colligere, cum magna in aleam in-
clinatione, naturæ vitio multi feran-
tur, adhæc exercitatione assuefacti
cum sint, cur ferè nunquam, semel
imbuti consuetudine, desistant: tum
etiam, quare rem suam non tam lu-
dere, quàm profundere, multi vi-
deantur. Nimirum, quia ut naturam
mutare, magnosque ejus motus at-
que impetus coercere & continere,
omnibus difficile est: ita delabi ad
propinqua finitimaque vitia, non
minus quàm præcipitantem impel-
lere, aut jacentem urgere, prom-
ptum est ac facile. Ut enim omnes
in similes cognatosque naturæ &
corpori

corpori nostro morbos facilè incidimus: ita etiam convenientes animi affectus, congruentiâque vitia celeriter capimus. Quare etiam, sicut poti jam largius vino, citò in ebrietatem incurrunt: ita etiam lufores natura vitiòque calidi, nullo negotio accenduntur, celerique momento, amissione scilicet parua aut damno commoti, tanquam ex fumo flammam concipiunt. Itaque ergo commotis & concitatis animis, ac ratione, domino qui regere & continere illos debebat, prius imbecilli ac languido, tum planè oppresso & superato: ut Poëta canit,

*Fertur equis auriga, nec audit cur-
rus habenas.*

Atque hinc est, quòd sæpe irritati de sorte adversa aleatores, non secus ac pueri, qui placentiam, quia portiuncula ex ea ablata sibi sit, totam deinde proiciunt: ita etiam reliquam

sibi in ludo pecuniam prolicere tum planè, inconsultè ac temerè videantur. Et quidem à me observatum est, non solum post pocula, magis ad ludendum promptos atque alacres animos hominum fieri: verum etiam, ferè quos vidi ad aleam procliviores omnes, tota corporis habitudine, manifesta caloris indicia commonstrasse. Atque hinc esse puto, quòd Hispani calidiores homines, omnium quos novi & maximè ludunt, & natura ad ludendum maximè sunt propensi. Quod ideo de illis prædico, si qui fortè, ut generosi & confidentis animi laudem, invidere hoc illis videantur: quia jam diu longè latèque Hispanias lustranti mihi sæpe contigit, ut cum multis locis nihil eorum quæ ad victum faciunt, non panem, non vinum, invenire possem: tamen nunquam castellum aut vicum ullum adeò abiectum

etiam & obscurum transire potui, in quo non cartulæ vānirent. Quod quidam in aula Regis, non parui nominis mercator, callidè advertens, magna cura summòque studio & diligentia ab Imperat. Carolo Aug. contendebat, nemo ut in Hispaniis decennio, præter se, tabellas distrahere posset. quod cum beneficii gratiæque causa obtinuisset, ita prædives deinde factus est, facilè ut tum cæteris negotia ibi gerentibus hominibus, magnis opibus & potentia præstaret. Verùm ne longius argumenta petamus: nonne & ex frigore timor mœstus, imbellis, suspensus, & sui parvus nascitur? ideoque etiam rectè ipsam poetæ timidum, sicut rursus timorem frigidum, vocant. Id verò ut omnium hominum, ita etiam pecudum reliquarumque bestiarum sexus, temperies ætates & regiones quæ sibi quoque similes homines

procreant, satis indicant. Ipseque Aristoteles ait timorem refrigerationem quandam esse : spem verò à fervente rapidoque calore nasci. Itaque etiam inter mulieres, si qua est valde ad aleam proclivis, eam ferè viraginem, & multo regioque spiritu conspicuam videmus : & verò etiam (nam propinqua est cognatio & facilis ad similia lapsus) ante alias amore sævo , qui & ipse calor est , & generosa invadit pectora, facile sauciari : aliisque item rebus omnibus, quæ in animi magnitudine positæ sunt, quasi quoddam virile robur præ se ferre. Atque hinc etiam est, quod optimo quisque ac splendidissimo ingenio, facile affectu isto, ut iracundia, omnique mentis feruore, effertur , longiusque accensus feratur, quàm temperato conveniat. Nam præterquam quòd rectè Virgilius argumentatus est, de novo hospite.

Credo

Credo equidem, nec vana fides, genus esse Deorum:

Degeneres animos timor arguit:

etiam Plato disputat, ingeniosos homines concitados ac furiosos plurimam esse solere: & ab eodem, ac Demetrio in scriptis relictum est, neminem bonum poetam sine inflammatione animorum existere posse, ac sine quodam afflatu quasi furoris. Galenus etiam libro de Natura hominis, biliosis temperaturis animi dexteritatem & prudentiam tribuit. Nam quod Aristoteles ait, Ingeniosos & excellentes in omni arte & quavis scientia viros, omnes melancholicos esse: id verò etiam huc vel in primis est referendum. Non enim simpliciter hoc dixit, quasi de sicca frigidaque natura, quæ ad omnes animi & corporis habitus atque usus maximè inutilis est: sed de naturali & temperatè calida me-

lancholia, quæque optimam accepit habitudinem, loqui se planè & apertè demonstravit. Melancholia enim cum omnes caliditatis frigiditatisque summos gradus, ut aqua, recipere possit: quemcunque sortita est habitum, propter firmitudinem, motumque naturalem, constanter continet, & fortiter admodum ac continenter propellit. Ideòque rectè illam vino, quod velut æstu vibrare ac fluctuare videtur, & maximè etiam varium est, comparat. Nam & illud calore, ac sui motus vehementia, maximè naturam hominis excitat atque explicat. Quæ si per se optima est, tum verò velut afflatu percita, præcipuè insignis & excellens evadit. Rectè enim in Meleagri epigrammate scriptum est,

Αἰ νόμοφαι τὸν βέλχον, ὅτ' εἴς περὶς ἤ-
λαβ' ὁ κούρῳ,

Νήσαν, ὑπὲρ πέφρης ἄρτι κυλιόμενον.
Ταῦτα

Τινέχεσσι τὸν ῥιμφαῖος βρόμος φιλῶς,
 ἢ δὲ καὶ αἶγρος
 Μίτχαλ, δῖξεν πῶς ἐπὶ χειρόμαστον.

hoc est,

*Bacchus ut è flammis puer exilisset,
 in undis*

*Tinxerunt Nympha, sordidum ad-
 huc cinere.*

*Hinc junctus Nymphis est Bacchus
 gratus. At ignem*

*Ardentem capies, hunc nisi mi-
 scueris.*

Tales igitur corporis habitus, ut
 ferrum ignem continet, diutius a-
 criúsque urentem, & veluti motu
 quodam fluctuantem: ita calorem
 habent aliis acriorem, quique con-
 tinuo velut Euripi motu impetuque
 spiritus exuscitat, excitatus alacrio-
 res firmiorésque ad res gerendas fa-
 cit. Quod quo magis intelligi possit
 (nam

(nam ad propositam rationem pertinet, & latè præterea patet: animus enim ipse multum è corpore sumit, ab eòque immutatur: atque ut morbi, ita etiam mores, ut est verissimè à Philosophis & Medicis dictum, corporis temperiem sequuntur) pauca quædam de varia temperamentorum natura dicemus.

Qui bile tantum copiosa concitantur, magno illi quidem animi impetu moventur, sed ferè repentino, ac quasi vento mox deficiente. Illud enim ferè hujusmodi homines habent, quod apud Homerum in Agamemnone Achilles vituperat, canibus similes sunt: in lacerando quidem procaces ac petulantes, verum icti mox fugiunt. *θρασύδειλος* enim vocat: hoc est, audentem & temerarium in provocandis aliis, at parum in dimicando constantem. Cui non dissimile est quod in Gallis

Livius & Julius Cæsar observarunt: quorum ille, prima illorum prælia plus quam virorum, postrema minus quam foeminarum esse dixit: hic, Ut ad bella suscipienda Gallorum alacer ac promptus est animus, sic mollis ac minimè resistens ad calamitates perferendas. Atque hinc illud, quod Italis frequens in ore est, *Faria Francesa*, natum puto. Contra verò melancholici se habent, illi enim ubique graves & firmi, constanter fortissimèque in omni proposito perseverant: tum quia tumidi & inflati sunt, latere in occulto nequeunt, sed in omni habitu inter alios ut emineant appareantque necesse est. Atque hinc ille nigrorum & calidorum hominum fastus, vestitus & incessus gravis, omniàque dicta ac facta turgida & ventosa nascuntur: hinc illa de se bona estimatio, qua nimis sese diligunt,

se

se diligunt, & præ se alios contem-
nunt, venit. Nam melancholicos
esse, præter alia multa, declarat fre-
quens in illorum civitatibus melan-
cholia morbus. Et una est in Hispa-
niis Cæsaraugustæ domus (horum
enim natura proximè ad melanco-
licos istos accedit) in qua multi
adeò qui valetudinis vitio funt,
commorantur : ut non solum totam
civitatem mira lamentatione, vario
plangore & fremitu conficiant, ve-
rumetiam totam Hispaniam miran-
dis suis dictis ac factis compleant.
Alius enim ibi Imperatorem se dici
& esse contendit seriò: alius, qui mi-
tram gestat, summum Pont. Itaque
crucis signo hominibus benedicit.
alius belluam immanem, & catenis
constringitur. immò etiam quidam
milii se granum putat, qui à gallinis
vorari metuens, illas quantum po-
test & fugit & odit. Sed quod in
* media

*mediatemperamenti, valetudinis, morum, humorúmque latitudine discrimen est, quoniam maxima omnium in ea multitudo continetur, neque ideo insigniter ab eo quod est frequentissimum differt, minus apparet. Quæ verò in extremis est differentia, ea vel nolentibus nobis sese offert. Nam qui melancholici ad frigidius multum deflexerunt, timidi manifestè conspiciuntur, moesti præterea & obscuri ac tenebri-
cosi, nullisque ad heroicas virtutes stimulis aut motibus incitati: quin imò sæpe molestiæ anxietatésque sponte sine ulla causa multis oblata, adeò subinde augentur, ut juvenes adhuc, ipsi sibi mortem consciscant. Senes enim ante tempus sunt. Itaque

E ferè

* Hæc solo argumento Aristot. ingeniosos melancholicos esse probat. Cic. in Tuscul. enumerat multos: idque quasi consuetudine, variationem curâsque effert.

ferè vel Heraclito Ephesio, obscuro
& confuso scriptori, ut Theophrastus
ait, vel Timoni Atheniensi misan-
thropo, vel Homérico illi Therfitz
aut Bellerophonti similes evadunt.
Quod si autem ex adverso caliditate
nimia adurantur: tum verò effrena-
tos præcipitèsq; & inflammatos
furores insaniàsque, tragici illius O-
restis aut Athamantis similes, concipi-
unt: & vel Empedoclem, qui fu-
rens in Ætnæ voragines insiliit: vel
Marium, qui delirans, expeditiones
præliàsque fingens, pugnantis gestu
plangore & strepitu omnia comple-
bat, repræsentant. Verùm ut quæ à
moderatione naturali longè recedit
melancholia, omnium maximè de-
pravatos animorum motus excitat,
adeòque propellit, ut tanquam ex
tormentorum pulvere vehementis-
simo impetu agitari videantur:
ita quæ moderatè calida æquabilis-
que

que, optimum nacta est habitum, eundem pari modo summa bonitate præstantiâque conspicuum reddet. Quibus enim in rebus nimium & parum reperitur, in iis etiam relinquatur mediocritati locus. Atque hæc illa est melancholia, quam excellentibus ingeniis, omnique præstantia præclaris viris Arist. tribuit. hæc ille *ἰσχυροτέρας*, ac Poëtarum inflammatio & furor est: ad cuius naturam si, ut M. Catonis, ita etiam Tullii Ciceronis ingenium declinasset, certè non ita levitatis inconstantiaque infamiae, vir sua virtute clarissimus, subjectus fuisset. Atque hæc quidem optima & naturalis est melancholia: quæ in quibus (ut in multis degenerat) paulo calidior evasit (nam magna utrinque ad extrema sunt spacia) ii vero etiam tum maximè, omni cupiditate animique securitate inflati elatique (quod Ar-

chela regi Macedoniæ usquevenisse accepimus) majorem in modum sibi confidunt ac sperant. Calorem enim, ut Aristoteles ait, qui eam animi sedem obtinet quæ rationis est particeps & sperat, facit ut securo animo simus. Atque hæc omnia hæc spectant, quemadmodum extremos summæque vitiosos animorum motus, à maximè depravatis & corruptis humoribus, quique à sua æqualitate quam longissimè dimoti atque immutati sunt, excitari, facile omnes etiam indocti, propter ingentem à latitudine media transitum aut defectum, videmus: ita quæcunque parum à sua temperie & naturali habitudine recedunt humorum temperies & differentia, similes etiam sibi, pari quo ab optimo habitu discedunt intervallo, diversos motus generant. Qui tamen quoniam ampla multisque communi latitu-

latitudine continentur, nisi à peritis, & iis qui in perspicendis multorum hominum moribus & ingeniis eruditi sunt, discerni subtiliter nequeunt. Atqui hoc inter omnes interest, quòd qui motus atque animorum affectus modum transeunt ac deserunt, sunt omnes in vitio, at si parùm modum deserant, leviter: si aliquanto majore intervallo, gravius: in magno quodam insignique spacio, vehementer sunt reprehendendi. Et quemadmodum morbos qui generant humores & causæ similia sibi ad mensuræ quantitatem, proportionē respondentia remedia postulant: ita etiam, & vitiis & animorum affectibus, aliis levis, aliis vehemens curatio ex usu venit. Rectè enim ab Horatio dictum est:

-- *Animum rege: qui nisi paret,
Imperat: hunc frenis, hunc tu com-
pesce catena.*

Quæ quidem ideo etiam à me prolixius dicta sunt, ut non solum ex prava consuetudine, quod multi putant, in ludendi hanc immensam libidinem incidere homines intelligatur: verum etiam multo magis, maximis à natura vitiosa incitamentis & stimulis concitari. Ut enim aliud ad alium morbum temperie sua propensior est: sic aliud ad alia vitia, naturâ proclivior. Quorum qui rationem noscere atque observare didicerit, is sane non multum à curatione alienus fuerit. Nam ut in corporis sanitate tuenda, plurimum refert corporis sui habere noticiam, atque ab iis abstinere omnibus quæ corporis illam ad quam propensa est intemperiem augere possint, ita etiam in animi affectibus idem rectè observatur: atque illa omnia rectè fugimus, quæ inclinantem animi affectionem alere vel augere possint.

Sed

Sed potius in contraria omnia totis viribus connitendum, unde quaque enim verissima est Hippocratis sententia: Contraria contrariis remedia sunt.

Verum etsi difficile est, immò fieri nullo modo potest, ut naturæ & elementorum vis, ac præcipuè mixturarum exacta qualitas quantitasque penitus tanquam oculis cerni, aut tanquam in libræ lance poni & ponderari possint: (quod qui fieri & consequi posse putarunt, gravissimas stulticiæ suæ poenas dependent. Inde enim chalconystorum damnosæ sollicitudines exortæ deinde etiam Erasistrati medici stulticia nata, qui sibi auscultantibus immortalitatem promittebat, & aliorum complurium multi conatus irriti:) tamen caliditatem hanc, *ἐνελπίσιαν* quæ generat, à qua quidem aleam hanc nostram suscitari præcipuè diximus,

E 4

mus,

mus, non cujusvis ego caloris aut sanguinis melancholici esse judico: sed tamen vinosi, hoc est halituosi, & veluti motu quodam effervescentis: qui quia flatulentus etiam est, tumida & magnaue sperantia & concupiscentia ingenia facit, ac faciliè quæ parva contemnit. Diximus enim, ne vel certo quidem quæstu, parvula pecunia lufuros. Suntque ferè superbi & iracundi aleatores, ac mirè etiam *aiwvovwv*: quales ferè, cum Jovis aut Solis aspectu, Mercurii & Martis positus producere solent. Sed est ingeniorum magna varietas: ut sunt humores in aliis plus, in aliis minus adusti, aut veneno infecti, & propter diversos siderum positus, & propter seminis naturam, alique plus, alii minus naturæ vitiis repugnant. Atque ut vinum est quàm maximè varium ac multiplex: ita etiam magna quadam atque ampla
lati-

latitudine & differentia cùm toto corpore, tum præcipuè cerebro, calor hic & sanguis existit. Nam illud, ut ea quæ sensibus percipiuntur concipit, & res omnes æstimat : ita cordis deinde motus stimulat. Unde tanta aleatorum varietas est. Alii enim parva causa incitati, & facile ad insanie gradum perveniunt: alii longius ab illo remoti, petulantes tantum atque audaces fiunt. Atque in tanta varietate, alii plus, alii minus nonnulli principio tantum, aut mediusque : multi dum vincunt, ut dum perdunt alii, temperare sibi possunt. Suntque, qui furiosam & præcipitem spem temeritatemque usque eò concipiunt, ut non solum in fortunas & facultates, sed etiam in libertatem, & se ipsos, dementes ludant. Quod quidem eis qui Americam incolunt, Peru vocant, omnium alidissimis hominibus, frequenter usu-

usvenire, à multis accepi. Quin &
 Barcinonæ, Tarraconensis Hyspa-
 niæ metropoli, cum aliquando in
 magna remigum inopia oborta ne-
 cessitate triremes parari atque in-
 strui esset necesse, tum subjecta ex
 publico, mediocri sub alea pecunia,
 ea lege ut ex duobus qui illam lura-
 retur, liber deportaret: qui verò a-
 mitteret, remex maneret: magnus
 remigum delectus brevi tempore
 factus est. Sed quamvis non omnes
 pari impetu concitantur, & præcipi-
 tes eunt, neque omnibus parvo mo-
 mento usque eò excandescit ani-
 mus, ut (quod nuper Bononiæ rubi-
 cundulus quidam Belga fecit) parvæ
 pecuniæ recuperandæ causâ, triginta
 argenteorum nummum millibus, ho-
 ræ ferè spacio, aleam ludant: tamen
 alii pro naturæ modo plus, minus-
 que: pauci admodum, cum lucrum
 omnes continuò sperent, totoque

pectore anhelent, nihil damno commoventur. Sed sunt ferè Belgæ, ac similes temperaturæ homines, naturam si sequantur suam, ad ludendum (quantumvis id strenuè multi faciant) parum apti. Præterquam enim quod simplices atque aperti, quicquid pectore cælant, id vultu promunt: itaque versare suam naturam, & regere minus possunt: subitis etiam perturbationibus nimis concitantur, minusque magni naturæ motus reprimi possunt. Humidior enim illis est calor: atque ut corpora habent molliora, ita mollis etiam illis est animus, & ad accipiendam & deponendam offensionem. Oblata quavis causâ, magno naturæ & humorum motu quatuntur, faciliè & citò erubescunt, faciliè verecundia afficiuntur, omnibusque aliis animorum motibus celeriter commoventur. Quare sanguinis ac spirituum

motu

motu membris omnibus, sed præcipuè cerebro, citò turbati, mox quasi temulenter & furiose facere videntur. Itaque etiam, quod eodem ex fonte nascitur, magno vitæ periculo & subita causâ in adversarios strictis ensibus ruere videmus, idque etiam maxima si in se pericula impendant: ac nihil planè ullo loco aut tempore, voce vultuque simulare possit. Ut rectè sanè Cæsar dixisse judicandus sit, cum à Dolabella sibi ut caveret, ab amicis admoneretur: Non, inquit, à rubicundis illis & crassis, sed tenuibus ac pallidis: Brutum & Cassium indicans. Verumtamen ne ipsæ me contemnere videar, cum apertè vel odisse magis ingenuum sit, quàm, quod multi passim hic, etiam cum laude prohi dolor, faciunt, fronte occultare sententiam: sitque fraude quam vi facta injuria odio digna majore, totiusque injustitiæ (ut Ci-

cero ait) nulla capitalior, quam eorum qui tum cum maximè fallunt, id agunt ut viri boni esse videantur: neque etiam (ut Pamphilus in Terentio rectè putat) * neutiquam officium liberi sit, cum is nihil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi: (quod quidem certè, aulicæ vitæ sectam & institutum qui sequuntur, negant:) sunt sanè quæ de Belgis dixi omnia, ingenui animi & liberalis indolis præclara signa. Neque enim frustra de adolcècente pudente Terentius dixit:

Erubuit, salva res est.

neque de animo præstante Ovidius:

Et faciles motus mens generosa capit.

Quæ quidem omnia, ne tanquam per

F

di-

* Hunc locum intelligere qui velit, Andria Terent. act. 1. sic. 2. legat. Ibi enim Pamphilus planè Belgam agit. nam Hispanus aliquis duxset, libenter se vel Charini causa id esse facturum.

digressionem tantum à me dicta videantur, etiam illud probant verissimum esse, quod Ovidius etiam dixit, ludum quale sit hominis ingenium & natura clarissimè demonstrare. Itaque rectè ipse amantibus puellis, quia mores atque animi vitia, latentia alioqui, multum detegit, præcipit ut à ludo abstineant, ne si aut ira concitata, aut vili lucro nimis deditæ, amatoribus suis conspiciantur, minus ab illis diligantur, quod quidem quam habeat rationem, examinandum mihi videtur. Nam quod omnes dicunt inde adeò provenire, quod simplices ac fideles homines à fallacibus & eruditis artificio simulationis, constantes à levibus, temperantes ac moderatos à libidinosis & profusis facile discernit, verum id quidem est: sed id qua ratione aut causa fiat, nemo docet. Ego verò, aleam id etiam eâdem facultate qua

vinum, præstare judico. Nam quod vinum maxime naturas hominum prodit, ideo fit, quia (ut Chæremón Græcus dixit, cujus de vino concinna sententia meritò magnam auctoritatem habet) τοῖς μὲν ὑγίαισι τῶν θυμῶν καὶ ἡσυχίᾳ: id est, vinum scilicet pro moribus utentium applicat. Ipsum enim corporibus mixtum celerimè in naturam vertitur, suæque caliditate & motu humores fundit & commovet, ut qui quieti ac sopiti prius erant, mox velut excitati impulsique, vires suas magis exerant. Unde illachrymare vino potos homines, ridere, canere, obdormire, bellum gerere, versus condere, & alia multum diversa, pro sua quemque natura, facere videmus. Eadem ratione Alea, dum mirifice homines spe, metu, gaudio, dolore, maximis contrariisque sensibus varie exagitat, concitat & accendit, commoto

sanguine , copiosos pro natura ejus spiritus suscitatur: qui tum magno motu & perturbatione necessario sese indicant , naturamque & ingenium ostendunt . Nam ut in corporibus vitiosi humores , dum quieti adhuc latent, minus percipiuntur, moti vero sensum acerrime pungunt, & vim universam ac naturam patefaciunt: ita etiam calidum & frigidum , quæ omnium quæ in homine sunt maxime mores & affectus generant , aucta & excitata , quæ celari prius vitia poterant, in apertum proferunt, neque ut tegi deinde possint permittunt . Ex quo ut ebriorum, ita varia etiam aleatorum ingenia videmus. Alii enim patienter ac leviter, ne dicam pulcherrime , fortunæ incommoda dissimulant & ferunt : alii tremunt, precantur, suum numerum invocant. Alii exclamant, ac gravi stridore perstrepunt : alii in omni fortuna

auda moderati, parum admodum commoveri videntur. Contra, his multum dissimiles alii, molesti, difficiles, irati, in ipsum usque Deum contumeliosi sunt. Atque hæc illis varia affectio tum maxime accidit, cum minus ludo prosperè funguntur. Nam tum præcipuè omnes, cum in damno versantur, commoveri, & tum spiritus illis animosque insurgere, propterea accidit: quia ut iratis onus quoddam à fortuna sibi impositum videtur, quod depellere magno & superbo conatu nituntur. Etque elato animo stultum & se ignorans genus hominum, qui se præ aliis, qua in re fors dominatur, propria & præcipua quadam fortuna dignos judicant. Itaque ergo concitantur, omniaque, tanquam indigne accepti, spe atque animo inflati, audacter aggrediuntur, sortesque oblatas urgent temere. Iracundia

enim maximus ad subeunda pericla aculeus est. Immo verò etiam ut irati, facile omnia in deteriorem partem capiunt, ita pariter difficiles ac morosi evadunt. Atque uti superbis seseque efferentibus hominibus, qui philantiæ & nimis de se bonæ estimationis arrogantia subnixa incedunt, quod ambulantibus illis statum erectum & celsum, rarum incessum, & totius corporis ornatum, ac progredientis omnem motum impedire videtur, facile magnam animo offensionem facit: ita etiam dum minus in ludo prospere aleatoribus evenit, facile ad omnia, tanquam inflato elatoque animo distenti, offensionem & fastidium habent, omniaque tanquam ejus quod agunt impedimenta detestantur. Nam dum male afficiuntur, neque authorem aut causam persequi possunt, omnia aspernantur, omnia de-

cli-

clinant, omniaque tanquam religioni habent. Præsertim cum ejusmodi res alæ ludus esse videatur, in qua quamvis leve momentum, sortem immutare posse putetur, ac velut in auguriis, punctum temporis, levissima quæque res & cujuscvis rei parva aura prodigium esse. Atque hoc in multis maxima iracundiæ & difficultatis est causa, quod omni ex re omen capiunt. Unde non solû astantes, ingredientiés, intuentes, ridentes, aut quoquo modo se moventes, mirabiliter aspernantur: verum etiâ ipsi sibi omen fingunt. Atque hinc tam frequens ludi, loci, cartarum, tesserarum & aliarum rerû innovatio, mutatioq; succedit. Quare sic affectos homines Hispani, ut alia multa, proprio mihi appellare nomine Moínos videntur: hoc est, ut ego interpretor, & commutatione literæ factum puto, ominosos homines.

Sed jam quæ sit totius disputationis hujus ratio ac firmamentum, breviter dicamus. Aristoteles de melancholiæ natura & vi inæquali, variaque differens: Mores (inquit) omnium quæ in hominis corpore habentur, præcipuè calidum & frigidum conformat. & Galenus sæpt: Qui secundum naturam optimè constructus atque informatus est, is optimas omnes corporis actiones, omnes animi motus atque usus producit: qui verò vitiosius se habet, deterius omnia: eoque magis, quo à naturali temperie optimaque temperatione longius recedit. Itaque à calidiori corporis temperatione immanem & effrenatam cupiditatem Aleam nasci hoc potissimum argumento moveor, atque adeò primum in hanc animadvertionem veni. Omnium ferè alcatorum natura & ingenium est, ut quoties

uesingens aliquod in alea damnum
 fecerint, præsertim si ad ludendum
 facultates deficient, tum constanter,
 animoque (ut videtur) planè certo
 & confirmato, nunquam se reliquo
 tempore in alea lufuros esse dicant:
 immò verò, etiam id nequissimum
 esse facinus, sua sponte prædicant.
 Et tamen pòst aliquanto, multùm
 ab illis mutati, velut in eundem sco-
 pulum etiam atque etiam omnes
 offendunt. Quamobrem sæpe à me
 rogati, an quod prius usurpabant,
 indignatione aliqua, aut simulatio-
 ne quadam, vel quavis alia causa po-
 tius quàm ex animo & verè dicerent,
 omnes non solum ab optima fide:
 totoque animo profecta omnia egis-
 se, uno serioque sermone responde-
 bant: verum etiam usque adeo firma
 & certa sententia se tum loqui, ut ip-
 så propositi constantia, & futura in-
 de utilitate freti, factum in alea dam-
 num

num multo etiam levius ferre viderentur. Si igitur, ut est ab Hippocrate naturæ instinctu & causa proditum contrariorum contraria sunt remedia (nam omnis in convenienti moderatione sanitas consistit, omnisque in omni re modus à temperatione recta provenit:) quod interea dum rectè sentiunt, omnique perturbatione vacant, lusoribus his cupidis accidit, id (nam moderatos facit) ut effrenati affectus hujus causæ contrarium sit, necesse videtur. Atqui id ipsum refrigeratio est. Nam cum propter detrimentum, & frustratam expectationis avidissimæ spem, valde omnes tristentur: sitque tristitia una ex omnibus animi affectibus, quæ maxime corporis habitum temporis puncto refrigerat, facta tum temperatione, represso ad fontem calore tranquillitas oboritur. Quæ tamen quia neque à naturæ, neque à rationis habitu

bitu provenit, non diuturni magistri officium facit. Neque verò hoc dissimile est ab Aristotelis argumento quo sic disputat : Cum, inquit, formidolosum quicquam denunciatum est, si habitus justo frigidior sit, timidum reddit, jam enim metui adiutum patefacit, & metus ipse refrigeratur ex iis constat, qui metu perterriti contremiscunt. Sed si amplius calent, metus in vectus ad mediocritatem reducet, temperabit, intrepidumque proinde hominem servabit. Atque hinc etiam est, quod pauperes & mendici aleatores, nacti subinde quod conferre in medium possint quasi magna dulcedine perfusi (spes enim alacres & ketos homines facit) celeriter admodum ab omni occupatione se expediunt, alacriterque & concitato ingressu ad collusores properant. Quos si fortè, ut fit, absentes esse invenerint, elatos antea læticia &

spe

spe bona magno impetu spiritus tum
 deprimi momento, ac velut ad origi-
 nem suam redire gravi casu & miran-
 do quodam modo sentiunt. Nam qui
 magna spe & vesana cupidine concit-
 ati prius & elati fuerant, sublata oc-
 casione, velut re objecta, repente
 concidunt. Et quæ turbata spirituum
 fervore motuque mens erat tum
 planè represso calore refrigeratur,
 puriorque & pacata redditur. Idque
 non obscurè cum incessu, tum illo-
 rum sermone atque animo, turbato
 prius & concitato, mox quieto &
 tranquillo, obvio cuique facile est
 noscere. Nam quos cunctes vix verbo
 salutados, ne moram sibi afferrent,
 præteribant: eos revertentes libenter
 jam & amplectuntur, & ad longiora
 colloquia sponte invitant. Ex quo
 fonte etiam illud nascitur, quod
 multi prius quàm ad ludendum ac-
 cedant, quia tum tranquillior est a-
 nimus

nimus, inconsideratè putant, posse se ex animi sententia, quæ tunc est, ludi sponſiones & sortes omnes moderari, atque (ut Terentius ait) si illud quod est maximè opus, jactu non cadit, illud quod cecidit fortè, arte corrigere. Neq; id cogitant, quæ res in se neq; consilium neq; modum habet ullum, cum consilio regi non possit. Quos quanto satius esset ea ex animo amovere, quibus frustra libido incendatur sua? atq; id cogitare, non solum ut turpiter sæpe in eadem navi ad eundem scopulum naufragium fecerint: verum etiã quod totum illud turpe studium contra naturam est, contra omne justum & æquum. Sed hæc postea demonstrabimus. Jam verò frigiditatem ab alea omniq; spe & periculo maximè omnes homines abducere, & prius diximus: & vel nobis tacentibus, temperamenta, ætates, sexus, regiones

giones & cœli status (sui enim cuique ætati genti ac nationi mores sunt) clarè loquuntur. Atque ut spes alacres lætos & promptos homines facit: ita contrà timor perterritos, remissos & lentos reddit. Quare etiam, ardens ista affectio & exultans alacritate spei cupiditas, nulla alia re melius quàm frigiditate cohiberetur. Atq; uti vitia, affectus & morbi ferè omnes, sua quædam nutrimenta, quibus aluntur & augentur, sunt adepta: ita etiam alea omnibus maximè similibus sibi causis & alitur & augetur. Itaq; eos qui postquam vinum largius hausere, aut magna aliqua voluptate & læticia elati ad ludendum properant, tum id quidem præcipua quadã temeritate & effrenato rapidoque fervore facere, nos obscurè videmus. Quin & illos apud quos in alea luditur, & qui male mente atque animo hoc agunt, ut

remissio

remissiores & minus alacres ac promptos homines, ad ludendum exsistent, maximè vini potu & prolixis verbis quibus spem injiciunt, urgere illud & perficere videmus. Tum nihil omnibus ad desistendum perniciosius accidere potest, quàm si sæpe ludentes, prosperè subinde id faciant. Tunc enim vel maxime omnibus sensibus, animoque toto, veluti Circes poculis, voluptate & dulcedine perfusi, pessima imbuuntur opinione: & quam habent improbam cupiditatem, alunt, augent & confirmant. Itaque etiam nefandi & scelerosi impostores, qui arte mala cartulas, ut ex usu sibi venit, miscere, surripere, aut tesseras supponere & jacerere didicerunt, cum forte in collusores demissos, rudes atque imperitos incidere, tum quo magis fraudum suarum laqueis irretire illos possint, statim in princi-

pio ludi, suas lucrari ab illis pecunias consultò & sponte faciunt: nimirum ut voluptate quæstus accenssi, alacrius incitentur, longiusque quàm pro ratione aut natura provehantur. Quo quidem tempore vel maxime pecuniam illam grandem illis, & iniquissimo fœnori dant, ac majorem inde quæstum consequuntur, quàm si dolo malo, principio mox in fraudem illos deducant. Si vero in eos qui sua natura proni atque incitati sunt, incidunt: tum mox eos in laqueos & captiones deducunt suas.

Sed quoniam de causis diximus, habetque cum perturbatione bonitas morum & virtus magnum commercium, de consuetudine nonnihil mihi dicendum videtur, quantâque sit ejus vis examinandum: ut eorum minuatur opinio, qui majorem illius quàm naturæ

potestatem esse existimant: aut eorum, qui ex usu & exercitatione magis quàm naturæ proclivitate, exercere homines assidue aleam putant. De qua, etsi omnes fere qui philosophiam profitentur, multa scripserunt: tamen & nos quæ experientia studioque percepimus, quamvis nova plerisque videri possint, nescio cur proferre in commune minus debeamus: præsertim, cum nulla id ambitione, sed solo veritatis studio nitamur. Duplex est igitur ut corporis temperies, ita etiam animorum mos & consuetudo. Una, naturalis sive insita, qua omnes homines naturali quadam propensione proprietatēque utuntur: & qualem electa omnis exercitatio, à natura sublevata & provecta, facile inducit. Altera assumpta sive adventicia, quæ naturalem proclivitatem longa exercitatione atque usu immutat

tandem. Hæc causæ, illa signi rationem habet. Estque ambarum pro naturæ dissimilitudine & exercitationum genere ac modo, magna varietas & latitudo. Ut enim in corporibus magnæ dissimilitudines sunt, à temperie seminis, siderum positu & victus ratione natæ: sic in animis existunt etiam majores varietates. Atque ut corporum alia cibos alios potusque magis appetunt, & pro naturæ ratione declinant: ita etiam animi, diversa magis concupiscunt, variisque rebus & gaudent & condolescunt. Quod igitur ille noster, non minus verborum & sententiarum dives, quàm ingenio & omni scientiarum genere abundans, Galenus, in alimentorum ratione dixit, consuetudinem corporis proprietatis naturalis signum esse, & nonnunquam etiam causam: (ut evidenter sumpto ar-

gumento ab animalium & plantarum alimentis probat. Jumenta enim ad herbas, fœnum, palcas, leones & lupi ad carnes naturæ instinctu accedunt : suntque in eodem etiam genere multa & magna discrimina. Alia enim vidum vehementer appetunt, nec moleste ferunt : alia & declinant, & ne gustare quidem sine magno detrimento possunt) id verò etiam ut in corporis appetitione naturali, ita etiam in animi cupiditatibus, immo etiam moribus similiter evenire mihi videtur. Nam quemadmodum animalium genus omne ea sponte nutrimenta sibi appetere & comparare, easque actiones obire, quæ cum natura sua maxime conveniunt, videmus : aliquando tamen longo aliorum usu, longâq; consuetudine, quam vel necessitas, vel loci mutatio, vel alia causa induxit, planè

naturam mutare. Ingratum enim antea cibum, post aliquot dierum usum, jucundum fieri videmus: & alio loco confitas arbores, non solum minus exitiosas, sed etiam utiles reddi. Et sunt non pauca ex brutis, quæ non solum aliorum sibi dissimilium animantium consuetudinem imitantur, sed etiam hominum voces actionesque multas exprimere & imitari diuturno tempore perdidicerunt. Ita etiam in animis & cupiditates, & quos ferè secum trahunt mores, similiter generantur, & mutari possunt. Nam plerumque ipsa se natura prodit, ejusque inclinationem omnes ferè sequimur, & sponte libentèrque in ea vitæ ratione, in iisq; studiis, actionibusque quæ cum natura nostra conveniunt, exercemur: tantùmque in illis excrementum facimus, ut non in exercitatione tunc primùm accipi, sed re-

no-

novando confirmari potius videantur. Et tamen interdum adversa diu fortuna, servitus, coacta patientia, longus usus, multòque magis magistri & Philosophia, optima naturæ dæcis imitatrix, multum ad eò nonnullos immutavit, ut à naturali propensione voluntatisque inclinatione planè dimoverit: idque præcipuè cum teneris annis, ut mollibus plantis, conveniens educatio, magisque & assidua adhibita animadversio & diligentia fuit. Tunc enim ut quem volumus habitum inducimus facilius: ita etiam si quid est mutandum, & celerius & melius perficimus. Atque hinc est quod ajunt, consuetudinem, si tamen vires sumperit, alteram esse naturam, ac multum referre, qua quis statim à primis annis consuetudine imbuitur: quæ cum perfecta jam est, non causæ adhuc, sed signi etiam quodam-

82 PASCASII JUSTI
dammodo rationem obtinet. Ve-
rùm hæc consuetudo nisi statim ad-
hibeatur, atque ab optimo magi-
stro commoda exercitatione for-
metur, & minus sæpe inducitur: &
quoniam in valde reluctantibus dif-
ficilis est, & tardas habet accessio-
nes vix aliquid eximium præstare
potest. Paucis enim contingit, ut
quod de Socrate legimus, magnam
naturæ vim virtute opprimant: &
paucioribus etiam, ut, quod Alexan-
dro Magno evenit, Aristoteles ma-
gister accidat. qui quidem ipse Ari-
stoteles ait, Difficilius esse naturam
quàm consuetudinem mutare: quip-
pe quæ quanto ad naturam propius
accedit, hoc est, insita magis est,
eo difficiliorem mutationem reci-
pit. Rectè itaque dictum est:

*Tu nihil invita dices faciesve
Minerva. Et.*

*Natura sequitur semina quisque
sua.* Rectè

Rectè enim Terentius ait : Coactus
qui suū officium facit, dum id rescit,
um iri credit, tantisper cavet: si spe-
rat fore clam, rursus ad ingenium re-
dit, & alibi: Nam antea qui scire pos-
ses, aut ingeniū noscere, dum ætas,
ætas, magister prohibebant? Neq;
verò ego gentium & nationum tanti
diversos mores atq; usus à consuetu-
dine natos puto: sed illorū omnem
usum & consuetudinem à natura
potius manasse existimo, quemad-
modum, quos aquæ potu delectari
videmus, non id quia consuetudo
fuit, facere: sed quia natura ad hoc
incitavit, in consuetudinem venisse.
Ut neq; si Hispani bis tantum die ci-
bū capiunt, Belgæ verò ter, vel qua-
ter etiam, id ego illorum sobrietati,
aut horū intemperantiæ tribuerim:
sed corporum potius, ciborum atq;
seris naturæ. Quemadmodū etiam,
si minus illi sensibus affectibusque
mobiles,

mobiles, implacabilem magis iracundiam habent, naturæ suæ fici-
tati assignandum puto. Sic contra,
si alii subitis animi motibus pertur-
bantur, & suspiciosi sunt, à naturæ
inclinatione imbutos hac consue-
tudine censeo. Idemque de sexus &
ætatum diversis moribus judico,
multòque magis de animi affectio-
nibus, quæ à vi quâdam naturæ ra-
tionis experte proficiscuntur. Si quis
est ergo ejusmodi, ut magnam in
ludendo voluptatem capiat, itaque
frequenter in ludo versetur, & sæpe
aleam jaciat, cupiditatemque exer-
ceat suam: non is quidem solum,
quia sæpe id fecit, hoc est, sola alex
exercitatione talis evasit: sed multo
magis, quia talis in ipso animi affe-
ctio fuerat, excitata semel illa, exer-
citationis consuetudinem cepit.
Plus enim ad vitium cupiditas,
quàm ad cupiditatem vitium valet.

Præsertim

Præsertim cum, ut in corporis exercitatione, quæ ad sanitatem fit, accidit, ut facilè corpus eas actiones, eosque usus qui à naturæ suæ convenientia & conservatione alieni sunt, sua sponte recuset & relinquat: ita etiam animus tacito naturæ suæ sensu, ad ea quæ vel contraria vel parum convenientia sibi sentit, eodem modo se habeat: & videre est, ab alex ludo naturâ qui abhorrent, quàm ad illum & perducantur agre & semper etiam accedant invitè. Sed tamen quoniam naturâ non solum proclives homines ad diversas animi affectiones, diversa studia & mores facit: verum etiam cum jam adolevimus, ratio sive opinio actiones nostras maximè regit, præcipuèque affectus omnes, & excitat & sedare potest: (vetus enim est dictum mandus opinione regitur:) ideo etiam jam velut à principio, quan-

tum consuetudo polleat; quantumque utrique naturæ scilicet & opiniononi momentum conferat, expendamus. Ita enim etiam vel maximè, quatenus ludendi consuetudo insatiabilis aleæ causâ sit, cognoscemus: & quare plurimum exercitationi tribuere omnes debeamus, videbimus.

Nullum planè animal est, quod plures magisque diversos animi & corporis habitus concipere natura possit atque homo. Omnium enim animalium, ut Aristoteles ait, maximè vim obtinet imitandi. Atque ut terra varios maximè fructus concipere in se, & progignere potest: ita etiam hominis animus varios maximè mores capere. Estque hæc capiendæ consuetudinis facilitas habilitasque non minus ampla, quàm illa quæ sanitatis est latitudo. Quæ ut in magno quodam spatio
vel

vel ad morbum vel ad sanitatem illam exactissimam evariat, ac si bona est, similibus sibi rebus omnibus conservatur, aliturque: sin ad morbum aut vitiū declinat, prò excessus modo contrariis corrigitur emendaturq; , ita etiam animi ad habitus propensio eodem modo ad virtutes ac vitia proportionē quadā respondet. Ideoque quacunque consuetudo vitæ rationem inducit, illam naturam tanquam corpus cibum vel terram semen concipit, ac pro sua quadam proprietate cohibet ac diffundit. Nam si cum natura convenit, mirificè complectitur & provehit: sin verò parum ab ea recedit, facile adhuc evincit: sin amplius, difficilior, cæteraque pro ratione. Ut enim segetes, ita etiam animi, pro cultura modo luxuriare solent. Sed quoniam plerique in medio naturæ proclivitatē hujus, sicut sanitatis

amplissimo spacio, consistimus, suntque semina in nobis innata virtutis, ac facile non eximium naturæ vitium adhibita diligentia corrigimus: ideo etiam vel in primis refert quibus quis à primis annis assuescat, & quam quisque consuetudinem capiat. Excitat enim colitque naturam exercitatio, in eaq; veluti furrarum actionum semen spargit. Atq; ut sementem quisque facit, ita & metere solet. Nam quamvis natura sicut terra corrupta est, ideoque ad malum nostra sponte proni sumus: potest tamen & illa, sicut hæc, cultura diligenti lætos uberrimosque fructus proferre: ut contra, quamvis sit fertilis, sine cultura fructuosa esse non potest. Recte itaque Hispani (quorum ego linguam, non minus verbis quàm sententiis gravem, merito maximi facio) quem corruptis moribus, inhumanum, incivilem, &

ho-

honestum minus vident, Malcriado
 sua lingua, id est male educatum
 vocant: nec male Itali, longè disce-
 dentem à communi morum ratio-
 ne & consuetudine, humorem &
 humoristam patria etiam lingua
 appellant: illi nempe à media lati-
 tudine, hi verò ab extrema causam
 designantes. Eademque ratione
 multa multorum de moribus dicta
 conciliari inter sese posse puto.
 Nam Terentius ait: Qualem suum
 quisque esse vult, talis est. Et Horat.
Naturam expellas furca, tamen usq;
recurret. Item, Heroum filii noxæ:
 & Fortes creantur fortibus. Iam vero
 etiam habet hoc omnis animi fa-
 cultas & libido, ut quemadmodum
 corporis partes exercitatae fortiores
 solidioresque redduntur, ita etiam
 ipsa exercitatione atque usu mag-
 nas vires adipiscantur & crescant:
 contra verò ocio languescant & mi-

nquantur. Id quod disertissimè explicavit Plato in Timæo, secutus Hippocratem, qui usum robur addere, ocium verò dissolvere pronuntiavit. Eatenus ergo ludendi exercitationem, alex, hoc est, cupiditatis effrenatæ causam dicemus. Primum, quòd latentem illam, & veluti sopitam excitat in hominibus, ac producit, atque in iis etiam qui veluti medio aut neutro quodam modo ad illam sese habebant, planè inducit atque ingenerat. Vt enim nec terra seminis quod non concepit, fructus reddere potest : nec quisquam, quamvis ingeniosa gula sit, vel jus nigrum, vel conditos boletos, nunquam antea visos appetere ita nec quisquam ignotum sibi ludum concupiscere. Quamvis ut habet omnis exercitatio cognatas sibi vicinas actiones, ac parvis momētis multa natura aut affligit, aut mutat.

aut detrahit: ita etiam potest quis, cupiditatibus nimis indulgens, naturæ instinctu in vicina vitia incur-
sare. Quare recte Iuvenalis ait:

*Si damnosa senem juvat alea, lu-
dit & bares*

*Bullatus, parvoque eadem mo-
vet arma fritillo.*

Postremò, quoniam omnes quod turpe & injustum esse credimus, id etiam committere minus solemus: ideo etiam vel maximi momenti & ponderis omnem consuetudinem esse video, quòd opinionem, quæ facile peccatum contemnit, si quid aliud, in hominibus generat. Nihil enim est quod hominum, imperi-
torum maximè, animos magis ci-
tiusve opinione informat, aut mo-
vet, quàm consuetudo & exemplum. Plerique enim ab aliis quod fieri vi-
dent, quod ab illis quibuscum vi-
rant, id unum & ipsi sine ullo con-

scientiæ timore faciunt, & sequialios volunt. Vt enim Terent. inquit: Homine imperito nunquam quicquam iniustius, qui nisi quod ipse facit, nihil rectum putat. Immò, exemplo quod fit id omnes etiam jure fieri putant. Adde, quòd omnes in religione eodem modo moventur: & deos patrios, quos à maioribus acceperunt colendos sibi diligenter, & retinendos arbitrantur. Quare vel maximè bonæ consuetudini quisque tradendus est, quod animum illa planè opinione informat. Quæ non modo omnium nostrarum actionum, cum jam adolevimus, præcipua causa existit, sed præcipuè etiam affectus movet. Id enim omnes toto sensu fugimus, quod malum putamus: & quod bonum, vehementer appetimus. Atque hinc adeò fit, quod pleræque nationes, suas quasdam turpes actiones,

quæ

quæ quidem ab aliis, ut sunt, gravissimæ æstimantur, eas vix ipsi propter consuetudinem in vitio ponant, Atque hinc etiam, illas quæ cum multarum gentium hominibus commercium habent civitates, cæteris videmus esse multis vitiis flagitiisque magis contaminatas. Nam cum omnes pravos suos actus conferunt, & proni ad malum simus, maximè movemur exemplo: & à multis quod fit, id nescio quo modo animi ratio facilè admittit. Itaque, quotus in Italia quisque est, qui adulterii crimen gravissimum, non gaudens negligat? Quis vitia puellæ aut mulieris occasionem pulchram natas, non unà cum Terentiano illo Chærea dicat: Ego verò id feci, ac lubens? Et: Tum verò is essem, qui assimilabar. Atqui alibi ebrietas, alibi furtum, alibi alia vitia, propter solam consuetudinem, vel insitam vel

vel adventiciani, nulla peccati conscientia exerceri videntur. Quamobrem, cum ludendi consuetudo in hanc etiam opinionem homines maximè inducit, ut ne in vitio quidem esse flagitiosissimam actionem putent, facit, ut in ea aleatores sine ulla peccati conscientia versentur.

Sed deinceps, ut erat propositum, qui sint alex effectus, dicamus: qui quidem ex multis præcipui sunt, animi sollicitudo assidua, officii neglectus, paupertas, execratio, furtum, & desperatio. Ac primum quidem, quanta sit aleatorum cura, quantus angor animi, quanta sollicitudo, ex illorum vita cuiusvis facile est noscere. Semper enim aut verum dolorem sustinent, aut falso brevique admodum gaudio complentur. Et præterquam quod turpis illos cupiditas semper vexat, magnusque damni do-

dolor animum exercuiat, qui sæpe
mediis sermonibus, media cogita-
tione, immò etiam conviviiis me-
diis recurrit, magnumque semper
quasi morsu quòdam dolorem af-
fert, atque animum exedit, tum e-
tiam insonnes ferè noctes ducunt :
ac nihil unquam, quàmvis charum
aut eximium, proprium aut suum
habeat : non si, quod faciunt, alteri
id servandum tradant : non si pi-
gnori donent : non, si sub signis cen-
tum & claustris ponant. Nimis enim
est impotens, recuperandæ ex alca
pæturæ cupiditas : quæ quidem ita
cum alca conjuncta est, nullo modo
ab illa seungi possit. Scitum est
enim illud senis dictum : Non quod
filius ludit meus, malè me habet :
sed quod reparare damnum studet,
vehementer exercuiat. Illud enim
qui conatur, & faciunt sedulò,
tanquam, dum minimum bono-
rum

rum aut facultatum sibi superest, desistunt. Itaque recte etiam Horatius:

*Non lusisse pudet, sed non incidere
ludum.*

Hoc enim omnes quibus in visceribus malum hæret, nunquam faciunt: sed sua libidine semper, quod sperant, non quod fieri possit, moderantur. Itaque captantes capiuntur. Præterea maxima illa vitæ jucunditate, quæ in amicorum & familiarium sermonibus & colloquiis versatur, cum semper illorum in ludo est animus, planè carent. Semper enim vel secunda fortuna, turpiter & stultè exultant: vel adversa magis, gravem animo dolorem sentiunt. Et cum omnia præ ludendi voluptate contemnant, (dulce enim est cum omnibus, tum præsertim concitatis affectibus indulgere) tum
etiam

etiam tristitia variaque dormientes
somnia exagitant: & sæpe præsentēs
cum sint, miserorum amantium in-
star, absentes videntur .

Neque vero etiam quicquam est,
quod perinde omnes homines, ab
optimis omnibus studiis abducit,
atque alea . Nullum enim est offi-
cium tam necessarium, tam pium,
tam sanctum, quod non ludendi
causa comminuere atque violare
audeant: non si id maximum vel
diis vel hominibus præstare de-
beant: Itaque videmus, ut à ludo
abstineant, non amicorum preces,
non parentum monita, non magi-
strorum auctoritatem, non domi-
norum imperium, perficere posse.
Quod quidem etiam ex eo in men-
tem mihi venit, quod Regum fa-
miliares intimos & necessarios vi-
di, qui cum vix horam à publicis ne-
gotiis subtrahere recreandis animis

possent, quin sæpe & à principibus
etiã viris, magnis de rebus agere
volentibus, interpellarentur: tamen
ita frequenter integras in alea no-
ctes turpiter & magno damno con-
sumpserint, nihil ut fieri potuerit
foedius, nihil iniquius, nihil consul-
tore viro indignius. Quæ quidem
duo incommoda, ut nullum acce-
dat aliud, quam sint per se gravia,
molesta, iniqua, exitiosa, indigna vi-
ro qui constanter & honeste vivere
velit, nemo sanæ mentis non vi-
det. Quis enim non pessimum at-
que omni malo dignum judicet
cum, qui honestum officium tur-
pi, non dicam lucro, sed ludo post-
habeat?

At jam ludere idem esse quod
perdere, ideoque ad paupertatem
certissimam viam esse, non solum
ut omnium ferè gentium, ita etiam
Latinorum vetus lingua, quæ ludos
ope-

operam facere pro eo quod est operam perdere, & damnosam aleam dicit, attestatur: sed etiam passim omnes, qui in illa versantur, re ipsa comprobant. Quam multi enim passim sunt, qui in aleæ scopulum lapsi, misere ita fecere naufragium, vix ut licuerit enatare nudis? Quam multi passim ex honoribus amplissimis, fortunisque maximis, ad inopiam & paupertatem redacti? Quam multos bene & liberaliter educatos adolescentes, qui magnam eximiae probitatis atque doctrinae de se speram concitaverant, atque erecti fortuna & virtute ad gloriam ac laudem videbantur, alea ad calamitatem depulsi? atque ab optimo vitae instituto, ad pessimam degendæ vitae rationem deduxit? Rectè sanè usurpasse mihi videor, *Patrimonii scopulus aleæ*. Neque verò ulla Charibdis tam vorax, quæ tot res, tot

copias & facultates, tam cito absorbere possit.

Nunc ad cætera, quæ, non fortunas aut oculos modo, sed animam etiam, ut si quid aliud, lædunt, transeamus: quam quidem, quid est quod perinde labefactat, atq; blasphemia? Quid quod rationi, quod naturæ ac Deo magis inimicum? Ac quid tandem, unde frequentius illa nascitur, citiusque in immensum crescit, quàm ab alea? ut si quis illam inferorum aliquem procreasse dicat, nihil ille à vero aberrare videatur. Illa enim unicus est Caco-dæmonis fundus, ex quo fructum capit uberrimum. Neque vero etiam, cum sæpe multas horas, immò etiam dies, successus & casus chartularum vel tesserarum, tam alicui continenter adversos contrariosque video, nemo ut qui præsens id cemat, evenire hoc ratione aliqua,

qua, aut etiam cæca & temeraria fortuna unquam posse credat: certè putare non possum, quin pessimi alicujus demonis auxilio ac numine id fiat. Nam quid est tam contrarium prudentiæ ac rationi, hoc est Deo, quam temeritas? Et quid est alea, nisi profana quædam atque impia temeritas, quæ à ratione discedens, fortunam deum facit. Quæ quid mirum si suos vexat? Itaque ergo ut transfugæ, omnia in Deum maledicta conferunt, omnibusque ipsum probris figunt: idque ita prolixè & effuse faciunt, ut voluptatem etiam in eo sentire se maximam dicant. Cum enim aliquando lusori dicerem, nunquam me maledictis deos vexasse: neque si vellem maxime, posse hoc facere: O te, inquit, magnæ voluptatis expertem. Sed de aleæ effectuum omnium atrocitate ac magnitudine dicere velle, &

longum esset, & alterius consilii ac rationis videtur. Itaque etiam nec de perjuriis, ira, inimiciis, cædibus & bellis atrocibus, quæ frequenter (ut Horatius ait) ludus gignit, quicquam dicam: ut neque de inauditis horrendisque in Deum probris, quæ usque adeo impia & indigna lutores quotidie proferunt, ut vel meminisse animus horreat: quæ quidem etiam honestiorum adolescentum piis auribus concedam.

Ad furtum igitur transco, quod quidē etiam ita pertinaciter aleam comitatur, vix ut ab illa separari posse videatur. Nam cum ludendo egere celeriter aleatores cœperint, alienis bonis manus afferre coguntur. Et quia nullam honestatis rationem ducunt, sine delectu undecunque possunt rapiunt: ut rectè sanè Aristoteles illos cum furibus & latronibus conjunxerit, & Hispani
pul-

pulchrè etiam sua lingua aleatorem
 tabur, quasi hurta, id est furem vo-
 cant. Nam si rectè examinare veli-
 mus, quid est aliud Aleam jacere,
 quàm furari velle, & invito domi-
 no rem auferre? Neque enim solum
 in effectu semper, sed etiam in cupi-
 ditate & voluntate peccatum est.
 Atque hominum consilia, non exi-
 tus rerum, legibus vindicantur.
 Tum quotusquisque aleatorum est,
 qui proposita rerum omnium igno-
 ratione, non solum optimum quod
 sit semper jactat, aut sibi sumat: sed
 etiam, si possit, subtrahat dolose? Id
 enim verum esse, & multi sæpe de-
 prehensi, & ludorum etiam condi-
 tiones (quæ legum vim obtinent)
 satis comprobant. Quod quo magis
 constare possit, exemplum addu-
 cam. Cum igitur non ita diu, neque
 ignotum hic est, vir nobili genere
 natus, isque Cardinalis amplissimus.

* Singularum ludum (vulgus Primeram vocat: is enim inter omnes fortunæ ludos nobilissimus, † primas obtinere passim videt, habetque & solertiæ & audaciæ & temeritati & stultitiæ ubiq; autem spei locum) exerceret: atque is qui collator erat, ordine prior, heptada monadaque primis quatuor tabellis, quæ septem & triginta numeros complent, ejusdem notæ sortitus esset: mox post primam sponsonem, quæ duabus porrectis tabellis fieri solet, ut fit, illam quinquaginta aureis adauxit. Quam quidem autionem Cardinalis, heptada & senionem nactus, hoc est numeros triginta

* Singularum ludus, cartulis quæ quadruplicis ubique figura sunt exercetur. Ideo autem sic dictus, quia cum quatuor cartulis, quasi ludentes varie sortiantur, perficiatur: qui cujusque figura singulas cartas habet, primeram habere dicitur.

† Primera inter omnes ludas nobilissimus.

tanovem, non solum admisit, verum etiam, jam tum aliis insuper centum majorem fecit. Quod cum aliter, quamvis dubius principiò, tamen admitteret, dejectis tum utrinque binis chartulis, ac totidem sortitis: protrahens ex more prior sessionem suis tabellis accessisse conspicit, eoque maximum adimplevisse se numerum. Itaque universam quam habebat in ludo pecuniam, circiter trecentos aureos, omnes in medium protrudebat, sortique se adjungere aiebat. Quod cum Antistes videret, suas protrahens cartulas, atque ecquid fors ferret respiciens, quaternionem suis adjunctum esse cartulis comperit, numerosq; quinquaginta & tres natū esse. Valde tamen adhuc propter ingentem autionem animi dubius, nihil ad autionem factam respondens, tandem prostratis tabellis. Ec- cum?

cum? inquit (subita sublataque voce, annuentis simili) numeros quinquaginta & tres, cui mox alter. At ecce cum quinquaginta & quinque: putans, quod adauxerat precium, omne accipere, cui tum Antistes: Scilicet bone vir, auctionem non admitto. Ille verò instare, atque ad arbitros rem deferre. Qui quidem omnes ex lege ac ratione, ut ajunt, pro Antistite sententiam ferebant. Neque defuerunt etiam, qui ingentium summè laudarent. Quod quàm sit justum, intelligentibus examinandum relinquo. Atque etiam, ecquid, hoc qui facit, an si possit omnibus inficiis pecuniam surripere quicquam addubitet? Neque verò etiam illud quod de Leone Pont. Max. vulgo fertur, etsi argutiam magis sapere videtur, tamen liberale mihi, aut principe viro dignum videtur. Ille enim consimili ludo

ludens, cum aliquando summos numeros nactus esset, neque alia ratione, nisi quia posterior ordine ludi fuerat, deperdere symbolum posset, ex magna auctione quam prior faciebat, præsentiens animo quod res erat, eosdem illum summos numeros nactum esse: tum dubitabundus, indignum ratus, maximo cum numero (quod nemo solet) forti cedere: Punctum, inquit, mihi concede, & quod urges premium omne conferam. Quod cum alter nunquam fore putans ut summus Pont. non solum cum maximo numero, sed ne cum iis quidem qui maximo proximi sunt, quicquam addubitaret, libenter etiam concederet, omnem pecuniam amisit. Quam quidem si, ut corrasit, mox restituisset, atque illam illi manum remisisset, facile factum laudarem. Hoc enim sæpissimè Augustum fecisse

cisse legimus. Et ego longè etiam liberalius Philippum Hispaniarum Regem optimum proluxa beneficiaque naturam virum, frequenter hoc factitasse, à familiaribus suis audiui. Qui quidem ideo etiam aliquando ludere visus est, tantum ut liberalitatis voluptate perfrui posset. Atque hæc ideo Principum virorum exempla protuli, omnes ut intelligant, neminem ferè ad aleam accedere, qui non ita animo affectus sit, quin si possit, collusores quovis jure quoque injuria spoliet, mutilet, laceret quosquos nactus sit. Immo verò id successu temporis, præsertim jam pauperiores facti quod de Caligula legimus, omnes faciant. Itaque rectè semper alea legibus severissimè vetita fuit. Et justè etiam nunc in civitatibus bene institutis observatur, non solum ut judicium de rebus in alea perditis non detur, quod

quod passim etiam observatur : sed etiam , quod præceptis cuiq; abstulit alicui, id omne restitui ut debeat. Nā ut quod ultimum erat dicamus , nihil est quod desperare citius homines facit quàm fortunarū & bonorum perditio, quæ ex alæa contingit. Cum enim ex felici prosperaque vel tolerabili fortuna, miserrimi homines fiunt, atque omnem calamitatis culpam in se positam esse cogitant, victa tandem perditq; spe meliori, acerbam sibi vitam sentiunt : & veluti peccati conscientia & indignationis magnitudine oppressi , alii lacrimas oderunt, & mœrore confecti contabuerunt : alii nefarias libidinum contumelias turpitudinesque subierunt : alii ad laqueum , ad præcipitium , ad vim confugere, omniaque ultimatentantur. Cui enim in Hispaniis inauditum est nomen Venetæ Beltræ ? cui Romæ , Tauræ ?

quorum hic cum maximam facultatum & copiarum suarum partem in alea perdidisset, de ponte se in Tyberim dejecit: ille etiam quamdiu vixit, ut ad ludendum copiz suppetere, nihil intentatum reliquit. Itaque illud postremò est ausus, quamobrem vitam per summum dedecus & ignominiam amisit. Atq: hi sunt aleæ fructus omnes certissimi. Nam quamvis multi sua natura boni, in hanc consuetudinem veniunt (loquor enim secundum vulgi consuetudinem cum nemo aleator vir bonus esse possit) quos maxime etiam tales esse, ex ipso in quo versant ludo judicari potest: tamen si persistant, maximeque frequenter si in scelerate ludant, tandem (ut dixi) ad tempus, omnes in præfata incommoda, si non universa, attamen plurima incurrunt.

Sed jam, quæ sint corporum, vel
po-

potius animorum affectiones, quæ cognatam quandam cum illa quæ facile in aleam incidit, naturam habent, breviter etiam explicemus. Multi sunt, qui naturali quodam sensu ita benè semper sperant, ita quæcunq; proponunt, consequi semper posse confidunt, ut vel longissimè remota & difficilima quæ sunt, quæque aliis propè omniibus desperata videntur: tamen tentare magno animo & spe bona nitantur: idq; vel quia dignos se putant, vel quia præ aliis fortunatos, stulticia nimirum & errore, pravoque de se iudicio moti. Ac non pauci etiam sunt, qui vel domus suæ fores pulsari si audiant, vel rogatos se absentes si intelligant, statim ad bonum aliquem nuncium animos erigunt: atque hæc omnia nulla planè evidente cogitatione, sed solo naturæ sensu. Quemadmodum contrà multos esse remissiores,

atque ab omni spe meliore non solum remotos, sed etiam quasi semper timentes, & malè de omnibus rebus augurantes, videmus. Qui quidem, quantum ab omni subeunda sorte, sponte sua sunt remoti: tantum illi ex adverso finitimi sunt, & propinqui. Quare etiam præcipuo quodam studio, ab omni sorte atq; alea his cavendum est. Omnes enim, ut antè diximus, similibus & cognatis naturæ nostræ affectionibus facillimè tentamur: suntque credulitas, confidentia, temeritas & audacia, apposita & propinqua cum alea vitia: ut contrà temperantia, omnium moderatrix cupiditatum, consideratio & constantia, non quidem planè contraria, sed tamen ab alea fortunâque, quæ duo ab inconstantia & temeritate sejungi non possunt, multum dissidentia: cui si quæ sunt contraria, remissio, timi-

di-

ditas, atque avaricia potius, forent.

Nunc quoniam, ut potuimus, aleæ naturam & vim explicavimus: reliquum est, ut eorum opinionem confutemus, qui aleam sive ludendi cupiditatem, avariciam esse dicunt. Quæ quidem in hæresi eruditos ferè omnes, usque in hunc diem fuisse video. Ac primum, ut Aristoteles ait, senectus, omnisque imbecillitas (propter similitudinem, quæ similia omnium generatrix, conservatrix & auctrix est) avaros homines facit: ideóq; insanabilem etiam avariciam esse dicit. At verò contrà in alea, & prodigalitate, accidit. Hæc enim ambo, progressu ætatis atque inopia curantur ac minuantur, juventute verò aluntur & augentur. Quare frigida timidâque & imbecillis senectus, ut alia omnis similis tum ætas, tum sexus, ab omni periculo & sorte subeunda est remo-

tissima. Quæ tamen si aliquando, aut sæpe etiam in alea vel ocii vel jucunditatis causa versatur, gratis id, aut exiguo precio facit. Ita enim in epistola quadam autographa (ut Suetonius ait) Octavius Augustus, aleæ deditissimus, scriptum reliquit: Inter coenam lusimus *perorioris* & heri & hodie. Talis enim jactatis, ut quisq; canem aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in medium conferebat, quos tollebat universos qui Venerem jecerat. Et quidem cum avaricia omnis ex imbecilli atq; effracto proficiscatur animo, nunquam illas quæ in alea quotidie fiunt, rei familiaris jacturas & damna perferre queat, nunquam ad tantum robur assurgat, ut sæpe fractas & oppressas fortunas fortiter semper & concitatis animis recuperare bona spe nitatur. Ut enim Juvénalis ait.

Ploratur lachrymis amissa pecunia veris,

Et majore domus gemitu, majore tumultu

Planguntur nummi quàm funera.

Præterea avaricia tota infra mediocritatem consistit : cui depressæ & infirmæ, cum gravius aliquod onus accedit, planè succumbit, neque erigere aut reficere se amplius potest. Cæterùm alea tota in eo quod nimium est versatur. Itaque etiam accepto gravi damno, temperatior (ut diximus) ad tempus evadit. Non secus ac prodigalitas : quæ, ubi ætatis mediæ deferbuit calor, senectutis frigiditate ad mediocritatem refertur. Et si ex omni memoria, eos qui Aleæ vitio insignes fuerunt, repetere animo velimus, non herele illos avaros, sed prodigos maximè fuisse videbimus. Cui enim Claudii

Neronis prodigalitas ac divitiarum profusio ignota? qui nec largiendi, nec absumendi modum tenuit. Atqui is quadragenis in punctum H-S. aleam lusit. Augustus verò etiam, ita in alea benignè, liberaliter ac jucundè luisse dicitur, ut nullam habere occasionem largitatis suæ majorem aut commodiorem videretur. Sic enim in epistola ejus ad Tiberium legimus: Nos, mi Tiberi, quinquatriis jucundè egimus. Lusimus enim per omnes dies, forumque aleatorium calfecimus. Frater tuus magnis clamoribus rem gessit. Ad summam tamen, perdidit non multum: sed ex magnis detrimentis, præter spem paulatim retractus est. Ego perdidici viginti millia nummum, meo nomine: sed cum effuse in ludo liberalis fuisssem, ut soleo plerumque. Nam si, quas manus remissem cuique, exegissem, aut retinuissem

sem quod cuique donavi, vicissem
 vel l. milia. Sed hoc malo, benigni-
 tas enim mea me ad cœlestem glo-
 riam efferet. Itaque etiam sæpe hoc
 nomine pecuniam convivis dabat.
 Scribit enim ad filiam: Misi tibi de-
 narios c c l. quos singulis convivis
 dederam, si vellent inter se, inter
 cœnam, vel talis, vel par impar lu-
 dere. Et Flavius Domitianus, homo
 etiam largitor & prodigus, quoties
 ocium nactus erat, libenter in alea
 consumebat: idque etiam profestis
 diebus, & matutinis horis. Aliosque
 privatos & cum potestate viros,
 prodigos omnes & effusos, multas
 in alea pecunias profudisse, & lauta
 copiosâq; patrimonia dissipasse le-
 gimus. Parcum vero & tenacem
 aliquem hominem magnos ex alea
 quæstus fecisse, aut fortunas suas
 alcarum temeritati subjecisse, nus-
 quam legi. Nam quod de Caligula,
 omnium

omnium etiam maximè luxurioso, dissoluto & nimio, proditum est, postea ad inopiam redactum, cum undique quæstum quæreret, omniaque etiam vilissima ad lucrum & prædam revocaret, tunc ne exclusu quidem aleæ compendium sprevisse, ideo accidit: quia, sordidissima iniquissimaque ratione, dolo contendebat. Mendacio enim, ut idem Suetonius ait, & perjurio utebatur: sine quibus nunquam haud dubio studiosus cupidusque pecuniarum aliquis, in periculum veniret. Nam, ut neque damnosa, neque præceps esset alea, sed medio quodam loco consisteret: plus est multo incommodi & doloris quod ex damno avarus percipit, quam voluptatis quod ex lucro accedit. Sed dicunt multi, multa avariciæ genera esse: atque in eo saltem avaros esse aleatores, quod nimis pecuniis

concupiscunt. Verum id quidem: quamvis turpiter fortasse melius dicerent. Sed tamen & hæc quam sit firma ratio videamus. Aristoteles, eos qui ob intemperantiam pecunias profundunt, non vult propriè prodigos appellari, sed flagitiosos potius, qui multis simul vitiis sunt contaminati: cum prodigus sit, qui unum aliquod vitium habeat. Ita sanè ego aleatores nunquam avaros dixerim, quia cupere infinitè pecunias videntur: non hercle magis quàm prodigos ipsos, qui ut multa profundant, etiam à quibus non debent, accipiunt: ob quam causam ipse etiam. Aristoteles avaros esse prodigos dicit. Sed non debet totum à parte aliqua, eaque non principali, nomen capere. Non enim copias aleatores propter se, aut imbecillitate animi aliqua, sed multis variisque causis eisque minimè sordidis

didiscum omnes tum præcipuè juvenes, expetunt. Nam & iis rebus quæ sunt libidinis, sumptus suggere videmus: & assistentibus voluptatum ministris, multis etiam pecuniis adaugere, cæteraque magnificos & splendidos esse. Non igitur sollicita aut tristi avaricia, sed cupiditate & spe temeraria bonæ sortis, tanquam ad interitum ruunt voluntarium. Itaque nec Poctæ cum infinita ex avaricia scelera nasci dicunt, ex quibus multa recensent, ludi etiam meminerunt. Iam quis Buræ Comitem, præclarum illum quidem & patria virtute ac fide virum (sed tamen ludendi cupiditate flagrantem) avariciæ insimulare audeat? qui, quæm aliquando à Gallorum Rege quadraginta aurcorum nummum millia in alca vicisset, ac tum Rex diceret, Pulchrum hercle lucrum, *

ad

* Ad comparative hic sumisser. Terentius nihil ad nostram.

ad Burræ Comitem : confestim ut poterat, nummos omnes corripiens, fenestris foras projecit : usque adeò illius ob dictum exarsit animus. Qui quidem certè nihil etiam unquam gratis quod facere poterat, in pecunia ponere est visus. Atqui sordidorum & avidorum hominum vox est.

*--- Tunicam mihi malo lupini,
Quàm si me toto laudet vicinia
foro.*

Cæterum ne ab omni avariciæ labe planè aleatores vindicare videar, cum alioqui vitiis omnibus sint implicati : hoc ejus planè habent, quod Aristoteles, non quod isti dicunt : In turpi quæstu sunt occupati. Quod tamen minime plerique cogitant : quia hoc maximum hominum partem facere vident. Id enim vitæ genus sequi, quod in turpi quæstu versatur, indignum liberalitate & vir-

tute munus est: atq; hoc idē in Hip-
 parcho Plato ait: Si quis, ō Socrates,
 inquit, rectē lucri cupidum definiat,
 eum ut puto, lucri cupidum arbitra-
 bitur, qui studet iis, & decens existi-
 mat in iis lucrum quærere, ex quibus
 boni viri lucrari nunquā auderent.
 Sed hæc latius sequenti libro decla-
 rabimus. Neque enim turpem so-
 lūm quæstum aleatores faciunt, sed
 etiam injuriosum, & contra natu-
 ram.

Libri Primi Finis.

Or

PASCASII JUSTI
Ecloviensis Philosophiæ
& Medicinæ Doct̃oris.

A L E A,

*Sive de Curanda ludendi in pecu-
niam cupiditate,*

L I B E R I I.

E cui mirum videatur,
quòd cum proximo li-
bro flagrantem luden-
di in pecuniam cupidi-
tatem, à naturæ tem-
perie calidiore, adèòque vinoso &c
velut undante quodam sanguine, in
hominibus, qui scilicet naturam se-
quantur suam, nasci, longa oratione
dixerimus: nunc verò curationem
præscripturi, quasi causæ immemo-

res, vel Medicinæ indocti, remedium-
rum formulas quæ ad animum ad-
hibeantur, proponamus. Huic pri-
us quàm ad rem accedamus, respon-
dendum puto: ne fortè potione me-
dica, vel catapotiiis fieri id solum
posse putet. Quamvis igitur variis
rationibus demonstrare possimus
rectè cupiditatum motus omnes cu-
rari, hoc est, & cohiberi & evelli
posse, ad animum si conveniens ad-
hibeatur medicina: eamque de-
mum, vel potius solam, ad sanita-
tem veram viam esse: (ita enim na-
tura comparatum est, quantumvis
plurimum refert ad motuum im-
petusque varietatem, quæ sit cordis
& spirituum temperies, affectus a-
nimi cogitationis æstimationem
sive cognitionem ut sequantur) nos
tamen, quo melius quod dici so-
mus, comprehendi ab omnibus
possit, ac ne totam de affectibus de-
scri-

étrinam, ab aliis traditam assumere cogamur, illam hic potissimum afferemus rationem, quæ & Medica planè est, & juvenibus perspicua videri poterit, ea autem est ejusmodi.

Diximus, à calore nimio, qualis vino potorum hominum calor est, *ἡλειπνίσια*, alexæ præcipuam causam, in hominibus qui naturæ propensione obediunt generari. Itaque si contraria contrariorum sunt remedia, remotaque causa removeri affectus debet: certè refrigerationem esse, quæ sola, vel potissimum huic malo, remedio esse possit & debeat non obscurè videtur. Atqui sic est, & nos refrigerationem hanc vel maximè oratione, quæ rectè à bono Poeta dicta est flexanima, sive cogitationis æstimatione & motu induci in hominibus posse, disertè asserimus. Nam quis est qui non multos quotidie, sola cogitatione

erubescere & pallere, immò etiam tremere, sudare, lachrymari & variè humores intrò forasque pellere, excrementaque excernere videat? Et Aristoteles ait, quòd ideo ex omnium animantium genere propè solis, vel maxime saltem, hominibus seminis profusio per somnium accidere solet, quia id nisi cum cogitatione fieri potest. Si igitur hæc omnia cogitatio facit, quæ quidem sine calore aut frigore manifesto fieri non possunt: haud dubie nihil cogitatione refrigerare aut calfacere melius & citius potest. Quare etiam si quis, ut Aristoteles rectè, timorem nil nisi refrigerationem quandam esse, sæpe dicit: ita etiam de spe, cæterisque affectibus animi simili quadam ratione judicet, nihil ille absurdum aut ineptum faciat. Ut enim intrò forasque repellere spiritus, in quibus calor residet, cogita-

tio vehemens potest : ita pariter
 eisdem trahere ad se, & ab aliis avo-
 care membris, ac spargere variè
 posse, nullum est dubium, idque
 verecundia, & amantium, omnium-
 que attentè nimis & diu de re aliqua
 cogitantium suspiria, sui que oblivio
 satis indicant, itaque rectè apud Te-
 rent. Phædria : Cæpi egomet me-
 cum inter vias, aliam rem ex alia
 cogitare : & dum hæc puto, præterii
 imprudens villam, & alibi Byrria :
 At quanto satius est, te id dare ope-
 ram, qui istum amorem ex corde
 dimoveas tuo, quam id loqui, quo
 magis libido frustra incendatur
 tua ? Adde quod Poetæ sic omnes
 loquuntur, nam & fervere misera
 cupidine pectus, & ardere amore, &
 accendi spe, & timore tremere at-
 que horrere dicunt. Atque hinc est,
 quod optimi & nobilissimi omnes
 medici, incurandis etiam corporis,

morbis, iisque non solum intemperie vitiosa, sed etiam corruptis humoribus natis, magnam cogitationum animi rationem habeant, illasque varia ratione & consilio, (nimirum prout vel calefacere vel refrigerare volunt) nunc in his excitandas, nunc in illis sedandas esse moneant. Nihil enim penitus est, quod celerius corporis habitum vel ad calidum, vel ad frigidum, immò etiam humidum & siccum, invertit & variat, quàm animi vel languentis incitatio, vel effrenati moderatio.

Itaque rectè iidem medici affectus istos animi, hoc est cordis varias ad cogitationes varias motus, inter sex illa quæ corpus nostrum immutant, & non naturalia vocantur, connumerarunt. Quam quidem immutationem vel ad frigus vel ad calorem, ita subinde vehementer

menter faciunt, non solum multos
et à morbis liberaverint, aut in illos
sepe induxerint: verum etiam non
paucis ut subitam mortem attule-
rint. Nam motus istos animi sola
cogitatione impelli & moveri, eâ-
demque etiam illos qui in nobis si-
ne ulla deliberatione innati sunt,
maximè sedari & comprimi posse,
consolatio, philosophia, *πείσων*, to-
taque Rhetorum schola & Orphei
lyra docent: & ipsi videmus, alacres
ad disputandum & concitados ad
certamina viros sepe vnica ratione
atque argumento ita perterriti, to-
to ut corpore animoque mutati
contremiscant.

Contrà verò timidos, dubios, &
cunctatores homines, ita sepe vnus
sententiæ recordatione accendi ac
impelli, non solum ut de rebus ar-
duis tum constituent: verum etiam
res omnes maximas ut audeant. Id-
que

que etiam clarissimis viris accidit. Nam ut ex innumeris unum referam, quis illam Cæsaris exclamationem, Si jus violandum est, regnandi causa violandum est, non audivit? & quis non multos etiam mortem contemnere constanter videt, facta subinde, unica exsententia, firma animi inductione? Immò ipse Plato in Socratis apologia: Mortem, inquit, timere nihil aliud est, quàm sapientem videri eum qui non sit sapiens: quippe cum id sit, scire videri quæ nescias. Nemo enim scit, utrum mors omnium bonorum summum homini contingat. Metuant autē perinde, ac si eam malorum esse maximum non ignorarent. Ex quibus verbis quid aliud quam ignorationem, hoc est, cogitationem sive opinionem pravam, timoris etiam maximè naturalis causam esse intelligit? Itaque etiam de

Morte libello, quam omnes homines horrent, maximè Axiochum graviter ægrum, & appropinquantem mortem vehementer extimecentem, ægerrimèque ferentem, ita tum rationibus erexit & confirmavit, ita omni formidinis horrore liberavit, ut mox non solum mortem non timeret, sed etiam ejus ut amoreteneretur. Ait enim *ὅτι μετὰ φρονῶν* *ἔχλω*: hoc est, Hanc vitam jam despicio, & pro nihilo duco.

Si igitur, qua cogitatione aleatores creduli falsam insitamque opinionem evellere penitus ex animo valeant, explicabo: & qua proposita ratione animosam illam, sed stultam & inanem, immò etiam flagitiosam adipiscendi ex sorte boni, spem suam vel abjicere planè vel remittere & comprimere possint, docebo: non ad affectam partem modo, sed etiam ad causas omnes affectio-

tionis salutare remedium præparare mihi videbor. Ut enim ira, amor, spes, cæterique affectus animi, corpus inflammantes, & alii etiam quivis errore & credulitate comprehensi, quamdiu tenentur errore mentes, permanent, & graviter toto pectore flagrant: simul ac verò edoctæ veritatem sunt, mox remoto omni errore turbulento, puncto temporis recedunt, totumque corporis habitum celerrimè immutant: ita etiam alea, credula quadam spe stultaque opinione suscepta & sublevata, quamdiu sortem prosperam toto pectore atque animo concipit, & insipienter ac temerè prælagit, ardet semper: hanc cum deponit, sicut Cupidineus amor, mirandum in modum restringitur, & stupet. Neque enim refert, naturane vel ignoratione, an sicut nuncio & literis, susceptus error fuerit. Omnem enim cre-

dulitatem & errorem ratio delet, atque ex animo expellit. Nam sicut Euripides ait, πᾶσι ἐξαίρει λόγῳ: hoc est, omnia conficit ratio. Illos verò affectus (duplex autem illorum genus est) qui contumaces & pravi ac seditiosi, non ignoratione aliqua, sed improba quadam & à ratione aversa cupiditate concitantur, si non expellere, aut consentientes unà secum facere potest: attamen, tanquam in febre sitim, cum perniciosam esse potionem didicit, voluntatis imperio comprimere & coercere valet. Itaque ratio, rectè ut hominem animal esse rationale agnoscas, cum omnium & animi affectuum, & quæ illis consentaneæ ferè sunt actionum dux & magistra sit: illa, quo in quoque perfecta & sana ac moderata erit magis, ita illum & animo tranquillior, & moribus omnibus meliorem reddet. Nam quod

inter omnes homines fieri videmus, ut senes qui sunt, in omnibus rebus moderatius, juvenes verò intemperantius se gerant: ideo fit, quia & rationem, quæ maximè ætate usu atque experientia confirmatur, perfectiorem habent: & (quod eadem ex causa, quamvis non sola, nascitur) cupiditates motusque omnes animi, ad corpus qui pertinent, quietos magis magisque sedatos. Cum enim quæ regit homines ratio, sana & perfecta est: tum verò illis quibus illa contigit, omne tempus ætatis sine ulla molestia & cupiditate degere licet. Quibus verò integræ minus & valens fuerit, ii certè cupiditatibus turbantur & commoventur: ac sicut stulti vel pueri, minus sibi constare, minusque in officio permanere possunt. Nunc igitur ad institutum veniamus, ac quibus rationibus alcatotis animum ab errore pernicioso.

ad rectam scientiam deducere, atq;
in illa tanquam sanitate conservare
& fieri possimus, exponamus. Ora-
tio enim non solum cupiditatis fer-
vori moderari potest, verumetiam
firmum tutumque animum adver-
sus improbos appetitionum motus
omnes conservare.

Duplex est, ut corporis, ita etiam
animi tutandi ratio: una in servan-
da, tuendâque sanitate posita est: al-
tera, in depellendis omnibus iis quæ
deturbare illam, aut labefactare
possint. Estque amborum similis u-
trobique ratio. Nam ut in corpore
curando prima est cura & scientia,
ut naturæ vim cibo potuque & cæ-
teris convenientibus sibi rebus con-
servemus, & quàm maximè fieri po-
test provehamus: deinde ut, quod
ex eadem ratione nascitur, morbum
qui sanitatem perturbat ac destruit,
contrariis omnibus remediis pro-

pulsemus: Ita etiam animo tutando conservandóque idem est diligenter observandum, omnibusque modis præstandum. Primum, ut conveniente scientia & doctrina imbuetur ac nutriatur animus: deinde, ut irrumpentes perturbationes, quas Græci *πῆδη*, idest morbos non male vocant, eadem ratione depellantur. Itaque ut corporis morbum nemo rectè curare potest, nisi qui prius in quo sanitas ejus sita sit, norit: (aliter enim, sine ratione, sine ullo scopo aut fine, omnes suas actiones disponet:) ita etiam qui ægrotum animum ad sanitatem reducere velit, prius in quo animi sanitas consistat, nosse debet: ac tum demum, quà vel deficiat, vel abundet, vel quovis modo aberret, inquirere.

Quemadmodum igitur corporis temperatio, cum ea congruunt inter se ex quibus constamus, sanitas est,

& quæ illam tutatur ars Medicina dicitur: ita animi salus in recta ratione consistit. Quæ cum adolevit & perfecta est, nominatur ritè Sapiencia. Hanc quæ tuetur & conservat ars, Philosophia nominatur. Sed sicut corporis illam omnibus numeris partibusque absolutam & perfectam sanitatem nemo consecutus est unquam: ita etiam animi illam perfectissimam salutem nemo est adeptus. Neque enim absolutè sanus, aut perfectè & verè sapiens fuit quisquam. Verùm eorum quæ in nostram intelligentiam cadunt, magna est valde latitudo: in qua quo quisque ad id quod undequaque optimum est accedit magis, ita valetudinem habet commodiorem: quo verò ab eodem recedit longius, imbecillam magis. Quin etiam, ut sunt multæ corporis partes, quæ illæsis tamen cæteris, ipsæ variè afficiuntur, & nunc

dubia, nunc planè infirma sunt valetudine: & dum magnitudine mali & doloris vel totum corpus, vel principalia membra simul graviter non affligunt, totus tamen homo valere adhuc dicitur: ita etiam in animo multa similiter eveniunt. Nam plurima, eaque maximè nècessaria & utilia cum sciamus, de aliquibus licet dubitemus, & multorum etiam quamvis prorsus ignari simus, dummodo præcipua illa aut communia non sint, non tamen ob id stulti aut insani sumus. Postremò, ut corpori optima habitudo ipsius est summum bonum: ita etiam animi summum est bonum, perfecta ratio & scientia. Unde ut corpori nihil accidere peius morbo, qui ipsum corrumpit, potest: ita etiam, secundum Philosophorum sententiam, nullum homini ignorance majus malum contingere potest, non si univer-

quæ inveniuntur incommoda, in unum incidant. Stultitia enim majus est malum, quàm omnia mala & fortunæ & corporis.

Quibus sic breviter declaratis, quânam parte, & quânam principali à recta ratione aleatores avidi manifestè aberrant, & quo sublato errore ac vitio, ad sanitatem animi, id est rectam rationem, siue sanam mentem traduci possint, exponemus. Deinde si fortè in aliquibus contumax adhuc atque improba permanebit cupiditas, quomodo illam si non rationi consentientem ultro facere, at saltem quomodo cohibere queant, explicabimus. Ita enim demum constare sibi homines, atque omnem vitam sine molestia degere posse puto, si & recta utantur ratione, & irruentes perturbationes vel sedare vel coercere possint.

Aleatorum igitur vitium duplex
M 4 est,

est, in quo perniciosè à rectæ rationis moderatione aberrant. Primum quòd ea ex re, in qua casus & fortuna dominatur, stulta quadam sui fiducia, credulâque spe, sine causa solo quodam animi fervore nata, suum aucturos se commodum, suamque se rem meliorem facturos esse toto pectore atque animo an-
heli, cogitant. Deinde, quòd nulla animi conscientia, nullo commisso scelere, alterius lucrari se posse fortunas & bona, vel planè credunt: vel cûpидitate nimia turbati usque ad eò contemnunt, ut in eo ne cogitent quidem. Suntque duo hæc præcipua vitia, à quibus tanquam totius mali fontibus & causis, reliqua omnia incommoda fluunt. Eorumque alterum à consuetudine prava, & mala educatione natum: alterum à natura magnas inclinationes, ut diximus, capit, quas ipsi
etiam

etiam usus majores facit. Atque hæc duo secundum eandem partem vitia, gravem adeò in multis dolorem commovent, totum ut animum consensu misero afficiant. Huc igitur tanquam ad partem ægram omne consilium spectet necesse est: huc omnis ratio, omne remedium referatur oportet. Istæ enim opiniones tanquam quædam sunt intemperies animi, quæ si tollantur, citò moderationem consequentur, & veluti ex gravi turbidòque motu oborta tranquillitate conquiescent. Quod quo facilius consequi possunt, duabus his animi pravitatibus, totidem veluti remediorum formulas opponamus: quarum altera ex Stoicorum severissima disciplina & rationibus deprompta, altera etiam ex intima mediaque Philosophia sumpta est. Atque hæc quidem est ista. Qua in re fors proterva dominatur, avida cre-

credulaque spe commodum proponere sibi, atque animo suscipere, maxima est stulticia: facultatum verò & honorum suorum periculo consèctari, insania. Altera: Hominem hominis incommodo suum augere commodum velle, magis est contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera quæ possunt aut corpori accidere, aut rebus externis. Has si formulas afflicti miserè aleatores veluti potionem medicam quotidie & mane & vespèri sorbeant animo, & cogitatione hauriant, nihil addubitan- dum quin brevi tempore sanitatem consequantur.

Verùm, quia ut medicinæ quæ corporibus profuturæ sunt non reici statim, sed contineri corpore, & digeri ac confici debent: ita etiam animorum remedia non audiri tantum, sed in animum penetrare & reli-

residere, ipsumque veritate & scientia, expulsa fallaci & turbulenta opinione, imbuere prorsus debent: immò etiam quamvis illorum utilitas principio non appareat, continenter etiam instar medicinarum ratione factarum, adhiberi. Quæ sit istorum medicamentorum facultas & vis, tum quæ affectuum cum omnium, tum hujus præcipue ratio, latius est explicandum. Ita enim non solum libentius illam, faciliusque ægroti admittent, verum etiam continebunt ac digerent melius.

Habet, ut diximus, hoc à natura omnis animi affectio, ut præcedente cogitatione moveat, & concitetur. Sunt aut affectus, cordis motus, quibus appetimus & declinamus res objectas ut amor, odium, spes, metus, ira, cupiditas omnis vehemens. Nam, ut inquit Poeta, -- *Ignoti nulla cupido*. Atque illud omnes naturæ obe-

obedientes homines sequimur & appetimus, quod vel est vel putamus bonum : quod verò malum , contra declinamus & fugimus : omnesque, res omnes , uti cogitatione concipimus , ita ad illas toto animorum sensu movemur. Videmus enim sæpe multos graviter excandescere, ob quam rē alii ne irascantur quidem : omnesque casus & eventus rerum varios , varie pro mentis sensu æstimare, pertimescere, expectare & ferre. Itaque quo quisque rationem magis exercitatam, magis eruditam & constantem habet; ita rebus casibusque humanis minus commoveatur, minus perturbatur, minus cupit, minus dolet. Atque hinc est, quod Stoici sapientem illum suum, qui nihil admiretur, nihil metuat, nihil peccet unquam, omni vacare perturbatione dicunt, tum cupiditate & metu, tum etiam ægritudine

& voluptate animi, & iracundia. Et-
 si id quidem illi confuse faciunt :
 omnesque Philosophi & Poetæ sa-
 pientem non hominem, sed Deo si-
 milem esse, unoque minorem Iove
 prodiderunt. Si igitur ad cogitatio-
 nem animique sensum affectus mo-
 ventur, omnesque pro rei quæ sen-
 sibus percipitur magnitudine, non
 solum quæ est, sed quæ videtur, ani-
 mos tanquam habenis adducimus
 & remittimus, ut ne ultra quàm o-
 portet, & ratio dicat, cupiditates
 nostræ concitentur, nosque appeti-
 tione nimia inflamment: in cogita-
 tione, rectaque & firma mentis æ-
 stimatione videtur positum. Quod
 cum ita sit, rectè est dictum, Aegri-
 tudinum animi medicinam esse O-
 rationem: & sicut bonæ valetudinis
 medicinam, ita etiam benè vivendi
 artem Prudentiam esse. Omnes e-
 nim in omni deliberatione hoc fa-

cimus , ut animum eorum quibus-
cum agimus , ratione & consilio,
non solum in veritatem & nostram
sententiam inducamus, verum etiam
à vitiis omnibus immunes & alie-
nos reddamus. Veruntamen hæc de
affectibus sic dicta , quamvis in ge-
nere , maximè in perfectis & rectè à
natura informatis hominibus sunt
vera (naturæ enim lege rationi sub-
jecti sunt appetitus , & invitat vera
ratio bene sanos homines ad justi-
tiam & æquitatem :) tamen in ma-
gna naturæ degeneris corruptione,
& magna educationis pravitate , o-
mnes etiam contra rationem concu-
tatas & elatas cupiditates habemus,
quæ impetus sui vehemèntia etiam
voluntatem secum trahunt. Suntque
cupiditates istæ longè in aliis abæ
vehementiores, multisque gradibus
in eo quod majus ac minus est, inter
se diversæ . Ex quibus, cum maximæ
sunt,

sunt, tales emanant voces : Prudens, sciens, vivus videntque pereo, nec quid agam scio. Et,

Video meliora, proboque, Deteriora sequor.

Verum de his animorum motibus, qui rationis obedientiam abjiciunt, & contrà protervè insurgunt, quomodo regi debeant, postea dicemus. Nunc de iis qui rationis frenis regi, & contrahi ac sedari possunt, agamus.

Quemadmodum prius diximus, duplicem esse consuetudinem, insitam videlicet, innatamque: & assumptam atque adventiciam, quæ longo studio atque usu, mutata exercitatione priore usque adeò tandem familiaris & propria evadit, ut jucunda etiam fiat: ita nunc, cum de cogitatione dicendum venit (ad hanc enim affectus moventur) duplicem similiter cogitationem esse statuen-

dum est. Una quidem naturalis est, qua omnes homines uti videmus, communi quadam consuetudine & educatione tantum, secundum naturam perfecta: itaque indocta & vulgaris dici potest. Altera, & erudita & exculta est, quæ studio, ratione & experientia comparata & perfecta, non sicut adventicia consuetudo, longa exercitatione tantum, sed etiam facile, & sæpe celerrimè naturalem immutat. Hæc rectè Sapiens appellari potest: mentem enim veritatis ac doctrinæ rationibus, veluti quodam lumine, totam imbuat, & veluti informat. At, naturalis quæ est, sensus ferè & temperiem comitatur, communique tantum consuetudine & opinione nititur. Itaque ad hanc affectus omnes, qui temeritate, stulticia & sine evidente causa concitantur, moveri dicentur: nimirum, quemadmodum & mores natura-

tura-

turales. Ita enim Galenus quoque distinguit. Nam postquam mores, quibus quisque secundum corporis temperiem præditus est, explicavit, æ cordis calidioris homines iracundos, audaces, temerarios, atque ad actionem omnem promptos esse dixit, subjungit: Cæterum, quæcunque de moribus, siue nunc, siue quovis alio sermone explicata sunt, ad temperamenti cognitionem, sciendum est, ea non de optimis moribus, aut vitiosis, qui ex Philosophia hominibus adveniunt, sed de insitis unicuique naturalibusque à nobis exposita fuisse. Erudita igitur & Philosophica cogitatio, studium, rationem atque experientiam magistros habet: ac vulgaria, insitaque negligens, & premens si molesta sunt, ut in proverbio est, *ἐπὶ τὰ θεῶν*, hoc est, Deum sequitur. Omnia enim sua in se posita esse ducit, omnesque for-

tunæ casus virtute inferiores. Itaque rectè Aristoteles quasi divisionem hanc secutus, verecundiam, quam inter perturbationes numerat, in senibus & studio perfectis hominibus vituperat: in adolescentibus verò laudat. Senes enim & studiosi, in quibus integra & exulta est ratio, nihil admittere debent, quorum cogitatione erubescere possint. Adolescentes verò, cum naturali tantum cogitatione utantur, (naturalis enim, ut inquit ille, non arbitraria conscientia, pudore suffusi verecundantur) verecundiam veluti frenum habent, quo à rebus malis coërentur. Et quidem nemo de eo quod non didicit vel audivit, judicare aut æstimare ratione docta potest. Itaque etiam non commoveri rebus ignotis & apparentibus. Multa enim extimescere adolescentes & mulieres & indoctos videmus, quæ mox vel

etate vel experientia vel doctrina instructi contemnunt. Quod quidem illis, alta in ignorantia velut in tenebris versantibus, maximè convenit. Nam sicut lux tenebras, & metum omnem ex tenebris natum, manifestè & celerrimè depellit: ita etiam eruditio & scientia, non solum ignorantiam omnem ex hominum animis discutit, sed etiam turbulentum omne vitium miraculi modo removet. Sed sicut de metu, ita etiam de spe judicandum est.

Jam verò ad ludendi cupiditatem Aleamque redeamus. Qua quidem affecti qui sint, & afflicti miserè, omnes illam vel naturali tantum cogitatione impetùque exercent: ut certè plerique faciunt: vel etiam eruditiorè & exultatione cum sint, tamen etiam contumaciter in eodem ludendi vitio assiduè versantur. Sed est horum non ita magnus nu-

merus. Nam cum nemo adhuc rationes, quibus erudire animam hac parte aleatores possint, consultò & cogitato proposuerit, ac nemo sua vitia cernat, sibiq; adulator sit quisque: non potuere nisi quadam vulgari & communi ratione omnes uti. Nos igitur ecquid proferre valeamus, quod erudire aleatores possit, quod à perniciosa sententia retrahere, & motum animi turbulentum cohibere, tentabimus. Quod si ex sententia successerit, non solum bene operam positam esse opinabor, sed etiam maximos me studiorum meorum fructus percepisse putabo. Sin minus: certè tamen rectæ voluntatis conscientia me consolabor. Ad remediorum igitur formulas redeamus.

Diximus, commodi & utilitatis credulam ex jacta sorte spem, à naturali cogitatione & motu suscep-

tum, ac peccati scelerisque quod cum alea conjunctum est, neglectum, à prava consuetudine, opinione vulgi, & ignorantia natum, præcipuas aleæ causas esse. His duabus causis totidem remediorum formulas opposuimus, quarum prior hæc erat. Qua in re fors proterva dominatur, avida credulaque spe commodum proponere sibi, atque animo suscipere, maxima est stulti-
cia: facultatum verò & bonorum suorum periculo consectari, insania. Nunc quas habeat vires, quibusque sit deprompta locis, quo libentius illam faciliusque sumant ægri, totumque in animum digerant, exponamus. Ita enim etiã vel maximè, quasi medicamentũ liquidius dederimus, ac quod usque ad sensum opinionemque aleatorum penetrare possit. Quod manifestè omnes fieri videmus, ut multi minimis momentis,
sine

sine ulla ratione aut causâ, levissimâ
 planè cogitatione, magnum animo
 timorem concipiant (hoc enim &
 in ætatibus & in sexu, & nunc etiam
 in verecundis fieri declaravimus:)
 ita etiam non pauci sunt, qui solo
 naturæ sensu, nulla prorsus ratione
 aut evidente causâ, alacriter admo-
 dum & citò spem toto pectore ca-
 piunt. Sed quia plures sunt timidi, &
 timoris causæ & signa magis sunt
 conspicua, atque omnibus nota: i-
 deo etiam clarius de timore judica-
 mus, ac majus quàm spes vitium est
 par tamen omnino ac similis est u-
 triusque judicandi ratio. Verum ut
 contraria sunt, ita etiam longè di-
 verso naturæ motu & causâ in homi-
 nibus concitantur. Timor enim spi-
 ritu & sanguine ad interiora se reci-
 piente, corporis habitum refrigerat
 & tristes facit: Spes verò, contrario
 planè motu exteriora calfacit, &

leticiam generat. In illo enim cor,
 quod affectuum sedes est, contrahi-
 tur & premitur: aversatur enim &
 fugit futurum malum, estque non
 dissimilis tristitiæ motus. In spe ve-
 rò contrà, exultans voluptate cor,
 futurum bonum, vel quod videtur
 bonum appetit, seque ad illud reci-
 piendum aperit, lateque diffundit:
 quod in iis præsertim corporibus
 quæ mollia sunt, & in quibus fluens
 magis est calor, tanto subinde im-
 petu facit, ut non sudorem modò,
 sed etiam tremorem inducat. Est-
 que vicinus amorì, omnique ma-
 gnæ alicujus rei cupiditati, affectus.
 Omnis enim cupiditas vehementior
 magno motu impetuque ad eam
 rem quam cupit, spiritus sangui-
 nemque impellit. Atque hinc, id est
 ex hujusmodi motus ratione natum
 arbitror, quod ajunt, sperare omnes
 quæ cupiunt nimis, timere quæ no-
 lint.

lint. Et, Impense qui amat, impen-
 se idem odit nimis. Verum affectio-
 nes animi, ut ægritudines ferè om-
 nes quæ calore nimio corpus accen-
 dunt & commovent, omnes pro-
 motionis suæ vehementia, stulti-
 ciam, delirium & furorem faciunt.
 Estque id suprâ à nobis declaratum.
 Et vulgo dicitur, Amantes amentes
 esse. Non enim solum elatis ad ce-
 rebrum multis vaporibus calidis de-
 lirium sequitur, ut in ardentibus fe-
 bribus contingit: sed etiam sæpe so-
 lo calore nimio, vel in capite exi-
 stente, atque inibi genito, vel aliam-
 de transmissio, succedere mentis a-
 lienatio solet. Idque Galenus apertè
 & sæpe docet. Nervosis enim parti-
 bus inflammatis, promptius quàm
 reliquis, delirium (inquit) superve-
 nire solet: idque, ascendente ad ca-
 put interdum per continuas panes
 solo calore interdum spiritu vapo-
 roso,

roso, vel fumoso, vel fuliginoso. Iam vero animi affectus, immò etiam cogitationem vel in somnis & quiete factam, & animi inductionem firmam quamvis, maximè celerimèque totum corpus, atque ipsum animum accendere: ac quousque est acuto & celeri ingenio magis, eo etiam commoveri & magis, ac citius, iratorum oculi, vultus, verba & tremores: somniantium præterea conturbationes, & cordis pulsus concitati: denique amantium sermones, & vigilantium somnia, satis indicant. Quos quidem affectus animi, Græci, quia mentem de sanitate deturbant, *πάθος*, id est morbos: Latini, & melius (ut Cicero dicit) perturbationes vocant. Neque verò ullus est corporis affectus tantus, ut vehementior animi affectibus esse possit. Adeò enim sunt potentes, ut idem Galenus ait, quæ

vel in venationibus, vel pilæ ludis, vel similibus exercitiis contingunt, motiones animi: ut multi morbis liberati sæpe ex delectatione fectint, multi rursus ex nimia conturbatione in morbos inciderint. Sed ne longius discedamus, nonne ita, inquit sanguis motu maximo effervesceat, manifestus furor definitur? nonne cupiditas flagrans, malefana, furiosa & cæca vocatur? nonne amor inconsideratus, stultus ac demens: spes verò etiam credula atque incerta dicitur? Quos omnes affectus quis negabit, ut exuperante calore fieri, iræ rationi planè contrarios esse? Ac si longius progredi etiam velimus, ignorantia superbos & audaces maximè homines facit: peritiā verò, modestos & continentes. Vt enim Thucydides ait, Ἀγνοία πρὸς ἐξέσθην, λογισμὸς δὲ ἄκρον φέρει. Hoc est: Ignorantia audaciam & confiden-

dentiam, scientia verò cunctationem & moram ac timiditatem affert. Sed jam etiam quàm sit stulta temulentique spes ista, aleatores quæ tenet, atque exultare illos alacritate & audacia facit, non ex causa solum quæ in natura est, sed etiam ex re ipsa judicemus. Quod sine ulla ratione & causa vel concipimus animo, vel facimus opere, certè id omne temeritas est: qua, quid potest esse rationi, constantiæ & prudentiæ magis contrarium? Nihil est à gravitate sapientis, errore, levitate, temeritate disiunctius: nihil tam futile, quàm quicquam sentire, aut persuadere sibi sine causa evidente: nihil tam stultum, quàm aut falsum putare, aut quod non satis exploratè perceptum sit & cognitum, ei sine ulla dubitatione temere assentire. Denique quid tam fatuum, quàm in aleæ ludo, ipsi sibi fortunam ad vo-

tum fingere? Quid obsecro, quid ludus est, nisi fors mera? At quæ sunt sortis nomina? Nonne cæca, periculosa, incerta, temulenta, fallax, iniqua, maligna & proterva dicitur? Alea verò etiam, nonne eisdem titulis decoratur? atque ab omnibus præceps, dubia, fallax, anceps & damnosa nominatur? Ac nonne ut cujusque rei nomen est, ita & res esse solet? Quid est ergo, quo minus hanc aleatorum spem, & fallacem perniciosamque opinionem, stultissimam esse dicamus? quæ si opinione solum constaret, neque etiam in turpem actionem prorumperet, minus in ista mali inesset, quamvis enim errore aleatores (sicut elato nimis animo viri) tenerentur, à scelere tamen liberi essent: credulitas enim error est potius quàm culpa. Nunc autem, cum etiam assiduo, quod sperant, facultatum periculo per-

persequantur, quid potest actione illa stultius esse, quæ neque consilium neq; modum in se habet ullum? Quid homine tam indignum, quàm à ratione discedere, & temulentæ sortis dominationi se totū tradere? Sapienter, sanè sapienter, & magna constantia in officiorum doctrina est traditum: Omnis actio vacare debet temeritate: neque verò agendum quicquam, cujus non possis causam probabilem reddere. Temeritas enim hominem ex homine tollit. At quam tandem aleatores actionis suæ causam reddere posse putamus? Ecquid illos vel verissimile proferre? Tullium si adhibeant, isq; diu meditatus, oratione illorum causam defendere si velit, nihil unquam præter conceptam temerè spem lucri, hoc est, animi motionem ad stultam & credulam opinionem concitatam producere possit.

fit. Ergo, pecunias fortunasque suas omnes, iniquæ fallaci & perniciosæ sorti submittere; quam habebit excusationem non solum temeritatis, sed etiam insanix? si quis vniversis suis opibus in punctum ludat, neque id cum uno solum, sed etiam cum duobus aut tribus unâ fecerit: nonne is meritò omnium iudicio & voce demens proclamabitur? nonne, si deinde maximis in miseriis semper versetur, meritò id omnes factum esse dicant, iustamq; illum sui furoris poenam susterre iudicent? Atqui eadem est in re parva sortis protervitas, idemque periculum, quamvis bonorum iactura minor. Atque haud scio, an, sicut eum qui quatuor in alea dies, anxia valde cura continenter lusit, ac interea viginti minas perdidit, una id illum hora detrimentum fecisse melius esset: ita etiam, qui vniversis fortunis & bonis suis

suis multis annis magna sollicitudine, magna & acerba molestia, magnisque animi cruciatibus ludunt, an hora id facere illos incommodum, atque ad alias vitæ rationes se traducere melius foret? Nulla enim vitæ conditio inveniri potest, quæ non multo tranquillior & liberior sit, quàm illa, in qua semper tam sævus tyrannus imperat, semper tam anxia & avara spes miserè homines vexat ac torquet. Et sunt sanè non pauci quibus nunquam bene esse videmus, nisi cum pecunia illis, quam subicere sub aleam possint, omnino defit. Iam verò etiam maximam in fiducia & spe ista stulticiam inesse, proxima ei dementia, in quam parvis admodum momentis aleatores sæpe incurrunt, apertè demonstrat. Quis enim non videt, commotos levi damno aleatores, ita sæpe indignationis & irarum

flammas concipere, ut quod reliquum sibi est pecuniarum iniquissima, imo etiam planè desperata forte, inconsideratè ad eò & temulenter proijciant, nihil ut ab iis differre videantur, qui cum aquam hauriunt, quia situlani puteo remansit, funem etiam proijciunt? Et quis non illos plus quàm manifesti furoris & infantiæ condemnèt, qui cò dementiæ devenerunt, ut dentibus, superciliis, uxore, libertatèque posita ludant? quorum quoniam exempla protulimus, nihil est opus hic resumere. Ergo cum stultam, inanem, temerariam, & planè perniciosam esse hanc suam bonæ spei fiduciam aleatores didicerint, illamque bonorum suorum periculo sublevare, nihil ab infania abesse cognoverint: verissimum esse sibi persuadeant, quod Vergilio carmen attribuitur,

*Lusori cupido semper gravis exitus
instat.* Nam

Nam & suprà declaravimus, damnum semper in alea, quàm lucrum, certius esse: & infinitus aleatorum numerus comprobatur.

Nunc ad alteram transeo formulam, quæ pernicioso errori opponitur, quo nullo se scelere contaminari aleatores putant: quæ quoniam à Cicerone luculenter est tractata, & latè patet, ab ipso desumere operæ precium puto. Detrahare aliquid alteri, & hominem hominis incommodo suum augere commodū velle, magis est contra naturā quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera quæ possunt aut corpori accidere aut rebus externis. Nam principio tollit convictum humanum, & societatem: hoc est, naturam, deos atq; homines violat. Si enim sic erimus affecti, ut propter suum quisq; emolumentum spoliet aut violet alterum: dirumpi necesse est eam
quæ

quæ maximè est secundum naturam
humani generis societatem. Nam
ut singula corporis membra totum
constituunt corpus : ita homi-
nes singuli totam communitatem
hominumque societatem compo-
nunt. Ut igitur, si corporis unum-
quodque membrum, proximi mem-
bri aut nutrimentum aut valetudi-
nem ad se trahat, debilitari atque
interire totum corpus necesse esset :
sic, si hominum unusquisque alio-
rum ad se commodarapiat, detra-
hatque quod cuique possit emolu-
menti sui gratia, societas hominum
communitasque exvertatur necesse
est. Quare etiam, ut si quod est in
corpore membrum naturæ parum
obediens, quod sua sorte minus con-
tentum, totum corpus conturbat,
quod sanitatem destruit, quod vici-
nas sibi partes erodit, exedit, con-
sumit: contra id natura magno mo-

tu insurgit, illudque si contumax sit, adhibitis ministris pro culpæ & peccati magnitudine, pungenti morda-
cique remedio castigatur, scalpello
tanditur, vinculis stringitur, denique
exciuditor, secatur, uritur: ita rectè
sumpto à natura, optima vivendi
duce, exemplo, & gentium jure, &
omnium populorum legibus, qui-
bus in singulis civitatibus respubli-
cæ continentur, constitutum est,
nulli ut liceat sui commodi causa
nocere alteri. Rectèque legumla-
tores naturæ rationi, quæ est lex divina
& humana, obediunt: eos qui ci-
vium conjunctionem dirimunt, da-
mo, vinculis, exiliis, morte coër-
cent. Nihil enim aliud leges spe-
ctant, nihil volunt, quam ut sit inco-
lumis civium conjunctio: quam
conservare qui volet, nunquam
committet ut alienum appetat: nun-
quam, ut quòd proterva, forte vel
tur-

turpi lucro detraxit alteri, id sibi assumat. Nam ut corporis quidem membris concessum est, totius cum pace, exercitatione, fotu, quiete, valetudinem suam & vires, si possint, augere, ac firmiores facere: ita, ut sibi quisque quod ad usum commoditatemque vitæ pertinet, acquirat, & potius etiam sibi quam alteri, concessum est, non repugnante natura. Illud quidem natura non patitur, ut aliorum spoliis nostras facultates aut copias augeamus: sed suæ cuique utilitati, quod sine alterius injuria fiat, serviendum est. Qui verò alterius incommodo suis student utilitatibus, naturam pervertunt, humanique generis societatem dirimunt: idque, etiam si maxima premantur inopia, & vel fame conficiantur. Suum enim cuiusque incommodum ferendum est potius, quam de alterius commodis subtrahendum.

dum. Neque verò cuiquam tam vita cara esse debet, quàm animi talis affectio, neminem ut violet, sui commodi causa. Nam quod vis est incommodum potius suscipiendum, quàm injustè, quàm avarè, quàm libidinosè, quàm incontinenter quid faciendum, Deos etiam hominesq; omnes cælare si semper possit. Errat enim vehementer, qui ullum aut corporis aut fortunæ vitium, animi vitis gravius existimat. Neque verò solum hoc Philosophorum instituta sic docent, omnesque omnium gentium leges comprobant: sed etiam multo magis exigit ipsa naturæ ratio. Etenim multo magis est secundum naturam, celsitas animi & magnitudo, itemque communitas, justitia, liberalitas: quàm voluptas, quàm vitia, quàm divitiæ: quæ quidem contemnere & pro nihilo ducere, comparantem cum utilitate

170 PASCASII JUSTI
communi, magni animi est, & ex-
celsi. Detrahere autē alteri, sui com-
modi causa, magis est contra natu-
ram, quā mors, quā dolor, quā
cætera generis ejusdem. Itemque
magis est secundum naturam, pro
servanda patria, pro continenda in
officio civitate, pro juvandis si fieri
possit omnibus hominibus, maxi-
mos labores molestiasque suscipere,
quā sine ullis molestiis, etiam in
maximis voluptatibus, abundantem
omnibus deliciis & copiis in ocio &
solitudine vivere. Omnesque opti-
mo & splendidissimo ingenio viros
Herculem illum (quem hominum
fama beneficiorum memor, in con-
cilio cœlestium collocavit) imita-
tos, longē illam vitam huic ante-
posuisse videmus. Ex quibus certē
efficitur, hominem naturę obedi-
tem, homini nocere non posse. De-
inde, cum (ut dictum est) velut
nū-

nus corporis membrum omnes si-
mus, unum debet esse omnibus pro-
positum, ut eadem sit utilitas unius-
cujusq; & universorum: quam si ad se
quisq; rapiet, dissolvetur omnis hu-
mana confociatio. Atq; si hoc etiam
natura præscribit, ut homo homini,
quicunq; sit, ob eam ipsam causam
quod is homo sit, consultū velit, ne-
cesse est secundum eandē naturam
omnium utilitatē esse communem.

Quod si ita est, una continemur
omnes & eadem lege naturæ. Id-
que ipsum si ita est, certè violare al-
terum lege naturæ prohibemur.
Atque hæc quidem omnia, splendi-
dè sanè sunt ex optimorum omniū
philosophorum decretis sic di-
sputata: qui si sola naturæ ratione
judicarunt, eos qui constitutam in-
ter homines societatem evertunt,
impios esse adversus deos immor-
tales, à quibus illa est constituta: si

nihil esse utile censuerunt, nisi quod cum honestate est conjunctum: ac ubi turpitudine sit, ibi utilitatem esse non posse: si denique turpitudinem, etiam omni impunitate proposita, per se maximè fugiendam esse, honestatem verò appetendam statuerunt: quid inquam, quid nobis Christianis sentiendum est, qui non solum ista ex Philosophorum institutis, atque Herculis exemplo edocti sumus, sed etiam ab ipso præpotente Christo, Dei opt. max. filio & voce viva & facto accepimus? qui non solum vñius nos esse corporis membra, sed etiā unius patris filios, disertè docuit: qui non solum non concupiscere alienum præcepit, sed etiam sublevare aliorum omnium etiam inimicorum, onera, proprio exemplo monstravit. denique, qui nobis hoc primum atque ultimum præceptum reliquit, ut sicut ipsos

ipſos nos, alter alterum diligamus, ac præter cætera omnia charitatem colamus. Et ſi veteres illi ſolo naturæ inſtinctu moti, nullum, neſapientem quidem, etiam homini ad nullam rem utili, detrudere quicquam, ſui commodi cauſa, ſine maxima injuſticia poſſe judicarunt, atque is etiam ſi fame conficiatur, potius ut intereat cenſuerunt, quàm ut injuſtè quid committat: quid obſecro, quid de aleatoribus judicandum eſt? qui, dum ſibi bene ſit, in alterius ruiniſ exultant: qui non neceſſitate aliqua, aut periculo inducti, ſed ſola luxurioſa quadam cupiditate turpi lucro, ſuas ut voluptates expleant, conſultò & cogitatò munum ſeſe fortunis ſpoliant, mutilant, lacerant? Immò qui nullam exercitii officinam aliam, nullum fundum, niſi alveolum habent? Quæ illis digna ſatis poena afferri

poterit? quis non eos aqua & igni interdici jubeat? quis non illos ex civitate, atque ex finibus humanæ naturæ, tanquam pestes detestandas, exterminet? Quo magis neque o satis mirari, multos adeò inveniri, qui non solum negligenter & ociose, nullum in alea peccatum esse dicunt: sed etiam ignoranter atque impudenter quasi mercaturam exercere collusores judicant. O insignem hominum dementiam. Illud ne, in quo solus casus dominatur, sola cupiditas regnat, proprium commodum, alterius incommodum spectatur, mercaturæ (quæ consilio administratur, & Reip. commoda atque utilis est, simile usquam esse potest? An non potius immanibus tyrannis, sine ulla causa exitiale bellum inter se inopia dominatione gerentibus, similes videntur? An non, ut si digitus unus aliquis, alio-

rum

num movendi sentiendique facultatem omnem ad se trahere nitatur, hoc faciunt, ut, quam plurimum ad se commodi deveniat, ab aliis discedat? O cupiditatem injuriosam atque iniquam, ò turpem & seditiosam actionem, quæ humani generis societatem violat, quæ omnia divina atque humana jura perturbat atque evertit. Quæ quamvis ipsa per se est injustissima, tamen etiam propter infinita scelera, quibus undique complicata exitialis magis, & quavis etiam peste perniciosior existit. *Ludus enim*, ut Horatius ait,

*— genuit trepidum certamen, &
iras:*

*Ira truces inimicitias, & funebre
bellum.*

Ac si te fortè Sanctorum virorū exempla magis movent, Isidorus Hispalensis episcopus, homo etiam insigniter doctus, in suo Etymologia-

rum libro ; Ab alca, inquit, fraus & mendacium atq; perjuriū nunquam abest. Postremò, & odium, & damna rerum, unde & aliquando propter hæc scelera interdicta legibus fuit. Cum igitur cætera ferè vitia uno aliquo in genere mali maximè versentur, alca verò ita est omnibus simul flagitiis inquinata, singula ut præcipua habere videatur. Quis enim aleatore magis in Deum est impius & contumeliosus ? quis in proximum injuriosus magis ? quis, quod omnia in se complectitur & designat mala, temerarius & audax magis ? Nam quid non is audebit tandem, qui eas quibus ipse, uxor, filii opus habent copias, fritillo fortunæque subjicit ? Nescimus, heu nescimus quid aleator præceps, ira fluctuans, æstuanq; offensione, in animo verlat : nullum ille malum non concipit animo : nullum non infandum

dum seclūs, quasi ultionem Deo parans, anhelat. Sed supra, cum de alcæ eventis tractarem, quantum in illa malorum esset breviter diximus: quorum nunc magnitudinem dilatare quamvis opportunum foret, tamen vel quia sufficiunt illa, vel quia sua excellentia præstantiâque sunt conspicua, suôque splendore elucēt, consultò præteribimus. Satis enim, præter ea quæ diximus, satis sit omnibus, sanctissimis illam legibus jam olim usque vetitam esse: nullumque majus alicui vitium vel crimen objici posse, quàm Aleatoris nomen. Ita enim Cicero in Antonium invehitur, qui nullum temporis punctum vacuum peccato præterire patiebatur: Homo, inquit, nequissimus, qui non dubitaret vel in foro alea ludere, lege ea qua est de alea condemnatus: Atque ipse præstantem dignitate & virtute virum

noyi,

novi, qui clarissimi adolescentis, multis alioqui & fortunæ & ingenii præclaris dotibus ornat, nuptias recusavit, ac generum abdicavit, solum quia turpis aleæ nota insignis erat. Committere enim ut aleator quis nominetur, ita ad famam sordidum putabat, nunquam ut elui posse tantam labem judicaret. Et quidem nulla illi res constans aut stabilis esse potest, qui ullum sibi in casu præsidium collocat. Cito illi, qui se suæque fortunæ committit, omnia ex lætitia & voluptate ad lætum & lachrymas redeunt. Sed jam ad alia transcamus.

Postquam stultam & perniciosam, deinde etiam injustam & injuriosam esse ludendi cupiditatem hanc, qua flagrant, aleatores didicerint, atque in ea cogitatione diligenter se exercuerint (id enim imprimis facere debent) tum si quando ad-

adhuc turpe desiderium illos vexabit, sic secum reputent: Hem quid hoc est mali? Ergone semper stultus atque improbus ero? Atque, ut corpore febrem depellam, cibo potuque multos me dies abstinebo, domi etiam & in lecto continebo: ut animum perpetuo dolore & cruciatu, immo perpetua morte liberem, ut sine molestia liber & quietus vivam, ut rebus honestis multum temporis acquiram, ne tentabo quidem? At dulce est, ex sorte quod accedit lucrum. Ecce autem iterum. Dulce, concedo. Sed quod lucrum credula spe putas, & sic naturæ quodam vitio comprehendis animo, jam contra damnum & incommodum esse maximum didicisti. Neque vero (ne quid erres) si quando onusti pecunia aleatores domum redeunt, id lucri appellatione accipiendum venit: utra est fortunæ, & quidem gravis ni-

nimis. Mox enim quod dedit, magno iniquissimoq; scœnore reposeit.

At non possum mihi persuadere. Gravis sanè ægrotudo, quæ mentem usque eò perturbat, ut quod clarissimum est, non sinat videre. At saltem hoc tibi persuade, quod verum etiam esse demonstravimus: Peccatum in alea maximum, & scelus esse. Hoc quidem possum: nam facilis mihi videtur, sed tamen propter cupiditatem negligo. Et sæpe meliora cogitanti, tum semel adhuc tentandum videtur. Verè tu quidem & sincerè dicis, ac qua te parte maximè dolor premit ostendis. Nimirum turpis lucri dulcedo, & spei etiam alacritas, quam toto pectore stultus concepisti, totum adhuc inflammavit: ac quod omnes ab affectibus detenti faciunt, falsa opinaris. Nunc igitur iterum cogitationem tuam sic excita: neq; quod plerique igna-

ignari morbi, & tu sæpe facere soles illa tantum, aut paucis adhuc vicibus te lufurum esse, falso tibi proponas. Sed potius sic cogita: Ita est, ut ratio dicat. Improba hæc & gravis est affectio, quæ vehementer adeò ad ludendum homines impellit, ut veluti rapere illos suo impetu videatur. Itaque non vno aut altero in concursu res posita est: altius multo malum hæret. Nam quod nunc ipse mecum cogito, paucis tantum adhuc numis aut diebus ludere velle, deinde finem facturum: stulticia est. Nihil ago. Amoris sunt verba, qui dum potiatur modò, nihil ultra curat, sua nihil refert. At illud verum est: vel ea tantum vice si ludas affectionem & malum augebis. Habet enim hoc omnis libido, ut si potiatur, crescat, & major ac vehementior fiat: sin castigetur, tenuis atque imbecilla reddatur. Atque ut sunt

nonnulla corporis vitia, quæ neglecta principio, mox propter magnitudinem curari non possunt: ita animi vis illa, cujus est temerè concupiscere, si negligatur, si sua libidine ferri diu permittatur, cupiditate accenditur insanabili. Quare magnum etiam ex una vice malum accedere posse puta. Deinde, cum ludendi finem non sis facturus, (infatiabiles enim sunt cupiditates) fieri non potest quin pessimè tandè tecum agatur, atque in maximas incidas miseriae: praesertim cum, ut es intemperans, plus semel infoelicitè ludendo perdas, quàm si quater feliciter agas lucrari soleas. Ecquid ergo te sponte is perditum? ecquid ad illum scopulum cursum dirigis, ad quem cum multi quotidie, tum ipse etiam saepe naufragium fecisti? Nonne vides, quod accedere ex unius diei lucro tibi potest exiguum

id esse: quod discedere quantumvis parum magnum in detrimentum cedere? Postremò. itàne ad meliora natus. Deos immortales negligis, famam contemnis, animam despicis, ut rem tuam si maximè veluti furto vel peculatu augere, atque ampliorem facere possis, tamen id velis? Respice inquam te, respice cupiditatum serve miser. Et si liberari à domino tam crudeli atque impio cupis, semel omnem hanc affectionem extirpandam radicitus esse cogita. Neque vnam tibi aut alteram lusionem proponas: sed potius cogita, quod

Qui non est hodie, cras minus apertus erit.

Volenti nil est difficile. Nam si multi longa meditatione, naturæ illos affectus sustulerunt, qui etiam subito hominem invadunt, & prius quàm detur cogitandi locus oppri-

munt: quid, illud ne ferendum erit, quòd in quo datur cogitandi tempus, corrigendi locus, in eototies velut in eundem lapidem, semper magna læsione ut impingas? Iam inquam, jam nunc obstitte. Neque illud expectare tempus velis, quo facultatibus & copiis tuis omnibus spoliatus, non tu ludum reliquisse, sed ille te deseruisse dicatur. Atque ut meretriciis amoribus continet qui student, & nimis illis indulgent, multis post annis debilitatis fractisque membris omnibus, miserrimi, tamen desistunt: ita tu, cum vade precium sperare possis, nihil amplius habebis, tum etiam invitus, magno conscientiae cruciatu, & summo dedecore, abstineas. Hæc igitur omnia diligenter secum reputent, & dies ac noctes cogitent aleatores avidi, necesse est. Nam quod in nobis est cupiditatis ac furoris,

ratione erudire & coercere oportet. Erudietur autem meditatione assidua, & moderabitur continentia, quæ sola est ad modestiam via. Sed cum omni tempore, quæ diximus, facere est operæ precium: tum præcipuè continere se debent, cum post dies aliquot, ab alea sibi temperarint, quasi veteris flammæ incendiū renovari, magno intus motu sentiunt. Principiō enim semper, & tunc cum maximè est opus, maximè curationem adhibere oportet. Ut enim confecta graviore damno, vel quavis alia causa cupiditate, represso furore prudentius temperatiusque pericula dispicere, & cuiusque rei indignitatem omnes possumus: ita contrà si quando vehementius paulo, aut subito etiam, in nobis exurgit cupiditas, tum veluti caliginem mentis oculis offundens, nil nisi quod ante pedes est, videre permit-

tit. Hic igitur præcipuè sumpto spacio, suscitanda est ratio, ut contra turpem cupiditatem insurgat, atque atroces ejus motus comprimat, prius quàm vel inanis lucri gaudio, vel vera deperditæ pecuniæ offensione, vires resumat, ac tum difficulter ad obedientiam reduci possit. Quod quo facilius omnitem-pore, etiam ex improvviso oppressi, præstare possint, commodum erit breves aliquot sententias, utiles cum primis & veras, discere, quibus memoriæ fideliter mandatis, nunquam non in mentem revocari possint. Sunt autem hujusmodi. *Camelus, dum Cornua Affectat etiam Aures perdidit.* Et, sicut Augustinus sanctissimè dicit, *Qui periculum amat, dignus est in periculo ut pereat* Deinde : *rei familiaris amplificatio nemini nocens, vituperanda non est: Sed vita enique potius amittenda.*

quam alteram ut violare in animum inducat sui commodi causa, Deos etiam hominesque omnes celare se possit. Nam si vnum in locum collata sint omnia mala, cum turpitudinis malo non erunt comparanda. Quæ quia in primis mali causam respiciunt, non inutiles judico. Et cum hæc in ore atque animo, tum etiam in memoria semper habeant, quanta sit eorum qui alea ludunt deformitas, timor, perturbatio: suspensus incertusque illorum vultus, crebra coloris mutatio, sæpe ante oculos versentur: deinde, quantum calumniæ scelus, cogitent: postremo, quam magnis & multis incommodis conflictentur. Contrà verò, quantum illorum qui sua sorte contenti vivunt, decus: quanta tranquillitas animi, & quies. Tum si quos etiam familiariter norint, quibus alea ma-

gno detrimento ac damno, magno
 etiam dedecori & infamiae fuit: il-
 lorum ut vitam, omnibus malis &
 miseriis refertam, diligenter inspi-
 ciant, moneo. Atque hæc quidem
 quæ diximus omnia, illam directè
 partem attingunt, quæ laborare
 prius ægrotum animum aleatoris
 diximus: quibus quidem sæpe &
 tempore adhibitis remediis, memi-
 ni me graviter ægrum & afflictum
 animo miserè adolescentem, ma-
 gna relata gratia, omni prorsus lu-
 dendi cupiditate liberaffe. Neque
 verò semel ista tantum sunt legenda,
 ei qui utilitatem ex ipsis percipere
 velit: sed sicut in corpore curando,
 quæ recta ratione sunt medicinae,
 etiam si utilitas statim non subse-
 quatur, tamen continenter sunt ad-
 hibendæ, neque ad alia transcun-
 dum, aut desperandum interea: ita
 etiam animum quæ curant remedia,
 dia

diu & assiduò admoveri debent: neque dum utilitas consequatur, & ægritudinis levamentum succedat, unquam sunt relinquenda. Equidem adolescentem illum, de quo dixi, primùm singulis ista diebus & mane & vesperi legere jussi: postea verò memoriter recitare: &, quod juvât in primis, sæpe totius rei indiguitatem disputando inquirere & examinare.

Verùm quia, ut in corporibus impuris accidit, quæ quanto quis nutrire volet magis, tanto lædet magis: ac proinde sæpe totius, prius quàm partis affectæ, ratio habenda est: ita etiam in animo similiter evenit. Ideo non hac solum parte, sed etiam toto sui veluti corpore, ut sano & puro sint animo, sedulò admodum curare aleatores debent. Neque verò satis esse putent, in vna sibi alea temperare, nisi etiam ab omni alia

alia cupiditate & nequitia se abstineant, omnique dedecori ac turpitudini parère desierint. Ad omnem enim animi moderationem, omni studio diligentiaque contendere debet, quicumque probus ac bonus esse velit. ad quam quidem una est ratione duce, per continentiam, via. Hoc siquidem modestus superat continentem, quòd ille ne cupit quidem amplius turpium voluptatum quiesquam. Nam quid prodest laboranti pedi vel brachio succurrere, atque interim pectoris aut capitis malo perire? Nihil hercle magis, quàm si quis præclaram civitatem vna aliqua debiliore parte ab hostium impetu probè tueatur & defendat, atque interea alio si expugnatur loco. Sunt igitur omnes cupiditates extirpandæ: idque usque cò, ut ne radicem quidem ullam in animis relinquant amplius. Nam ex iis quæ
 sic

sic relinquuntur, solet rursus aliquid pullulare, dum idipsum à nequitia & pravitate irrigatur. Quare integram liberamque obedientiam præstamus oportet. Quod jam quamvis neque præsentis planè propositi, neque brevis orationis negotium videtur: breviter tamen etiam, quomodo hoc assequi possint adolescentes, quid potissimum in animum inducere suum debeant, exponemus: non hercle id, tanquam illi qui omnem in eo operam consumunt, qui multi sanè fuerunt: sed quasi ad præsentem curationem, quæ maximè videbitur remedia delumentes. Est enim veluti corpus, ita etiam totus aliquando animus purgandus. Sunt autem illa tria. Primum, Pietatem omnibus rebus ut colendam esse teneant: idque tanquam fundamentum omnium totius vitæ cogitationum & actionum jacent. Id enim

enim virtutis exempla, Aneas & Vlysses, ille apud Vergilium pius, hic apud Homerum bonus: prælitentur: & præcipuum velut omnium laborum atque adversitatum suarum fundamentum habuere. Deinde, *ἡδονὴ καὶ ἀναλγησία*, hoc est voluptatem & indolentiam, omnes quam concupiscunt, modestia & *κελευθ*, id est honesto, parari. Estque hoc verum & probabile. Nam τὸ *κελευθ* *ὅτι αὐτὸ αἰετὶ τὸν*: hoc est, quod honestum, per se expetendum esse, difficile est hominibus persuadere. Ipse enim Epicurus (a quo omnes illi *φιλέδδοι*, id est, cupidi voluptatis, mali verborum interpretes, proficiscuntur) dicit: *Οὐκ ἔστιν ἡδὺς εἶναι ἢ κελευθ καὶ δικαίως ζῆν*, hoc est, Non potest jucundè, nisi honestè & rectè, vivi. Itaque omnes, etiam illi qui verè *φιλέδδοι* à Philosophis appellantur, sunt *φιλέκευθοι καὶ φιλοδίκαιοι*:
id

id est, cupidi honesti & iusti, omnesq; virtutes & colunt & retinent. Neque solum in eo docti & sapientes Philosophi conveniunt: sed ipse etiam hoc Christus docuit: Iugum enim, inquit, meum suave est & onus meum leve. & impiorum vox est: Lassati sumus in via iniquitatis, ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus. Itaque quæ maximè mali petunt & concupiscunt, ad bonos perveniunt. Quæ quidem sic breviter dicta, magnas sanè vires habent. Tertium est: Eundem, vel potius cum solum omne tempus ætatis sine molestia degere, qui sua sorte contentus vivit. Omnium enim molestiarum, omnium. angorum & solitudinum, quæ quidem hominum animos in hac vita affligunt & miserè vexant, vnica est insatiabilis cupiditas causa. Itaque rectè Horatius inquit:

*Nil admirari, prope res est una
Numici,
Solaq; quæ possit facere & servare
beatum.*

Est autem insatiabilis habendi adipiscendique libido, similis ventriculi magnæ voracitatis, quâ plerumquàm satis sit, ciborum appetitur & continuò ingeritur. Etenim cibo nulla alia causa egemus, nisi ut alimus corpus. Alit verò corpus, si bene concoctus fuerit: bene autem concoquitur, si modicus. Nam si immodicus aut nimius fuerit, coctionem non admittit, sed corrumpitur: & vel dejectus per inferiora, profusionem alui excitat: vel distribuit per universi corporis habitum, malum intra venas humorem gignit. Itaque ut multo morborum pars maxima, ex nimia ciborum appetitione esse nascitur: ita animi inexhausta cupiditas, plura perperuò

expetens quàm ipse usus postulat, una omnis ægritudinis, omnis mœroris atque tristitiæ est causa. Neque enim expleri cupiditates unquam possunt, quantumvis eis quod expetunt offeratur abunde. Sed sicut naturalis appetitio potus rectè sedatur, si quantum est opus liquoris suppetat: quæ verò ex morbo est sitis potionis oblatione increfcit magis (id enim in feбри & hydrope videmus:) ita etiam animi desideria moderata & recta, explentur commodè: cupiditates verò, quæ procul à recta ratione discedunt, nunquam eorum quæ cupiunt exhibitione saturant. Est igitur cupiditatis malitia, ratione & consilio auferenda. Ea namque accensi qui sunt, præsentium rerum inexplébiles, nunquam concupiscere desinunt. Sed si duplum quippiam habeant, triplum illico student acquirere: triplum naëti

quadruplum appetere incipiunt: qui quidem nunquam proponunt sibi eos qui pauciora possident, sed illos tantum qui plura, quos etiam superare conantur, in quo sanè vel maxima inest molestia. Nam sicut ad tranquillitatem vitæ cautio est, eos semper qui minus habent & possunt respicere: ita contrà ad ægritudinem animique incerorem facit, potentiores & meliores intueri, sibi que continenter proponere. Quamquam certè multo satius esset, in eo ut quisque cæteros antecellere studeret, ut iis quæ nunc habet, sit omnino contentus. Id quod certè virtutis certamen est, & in nostra potestate situm. Contrà divitiis præstare, non virtutis, sed fortunæ munus est: quæ plerumque servos hominesque improbißimos, longè ditiores nobis facit. Neque verò illorum aliquis plus quàm cæteri suæ civitatis homi-
nes

nes divitiarum nactus, tum contentus fuerit: sed mox aliarum civitatum, eos qui se ditiores ibi sunt, respiciet: quos si juvante fortuna superaverit, tum etiam ad alias progrediturnationes: atque etiam illis quos ibi opulentiores invenerit, potentior esse contendet. Denique, ut summam dicam, unus omnium rerum dominus factus, quod Alexandro Magno contigisse legimus, ei exiguus sibi terrarum orbis videbitur. Usque adeò nunquam satiari inexplibilis cupiditas potest. Eademque est honoris & gloriæ, imò etiam omnium libidinum ratio. Nam si cui non satis fuerit ab iis honorari quibuscum vivit, & quorum utitur consuetudine, sed velit omnino ab omnibus qui sunt in civitate laudari: deinde etiam ab illis quibus planè est ignotus, & absunt longè, primum quidem ab iis ipsis cog-

nosci volet: tum autem, ubi cognitus fuerit, suspici etiam. At illud quidem, velle cognosci ab omnibus ab immensa quadam proficitur gloriæ cupiditate: hoc autem, quod est velle honorari & suspici, ab inani planè & stulta ambitione. Quocirca necesse erit, ut pecuniis querendis invigilanti, ita nunc ad gloriæ honorisque studium pari cura connitenti, ob illos qui multi semper erunt, à quibus neque cognoscetur, neque honorabitur, majore etiam quàm antea mœrore dolorèque afficiatur. Si igitur hujusmodi cogitationes sæpe suscipiemus, jam exploratum habentes, *ἀπληξία* vitium animi pessimum esse fontemque omnium cupiditatum, pecuniæ, gloriæ, honorum, principatus, contentionis: haud dubiè omne tempus ætatis sine molestia degere poterimus. Quod, quis est qui non
affe-

affequi velit, & longè omnibus aliis in vita rebus anteponat? Nam si libertatem illam, quæ humanis legibus accepta refertur, meritò maximi facinus omnes: quanto est pluris æstimanda illa, quæ verè & natura ipsa est libertas? Quæ non solum à domino nos, sed etiam impurissimo domino vindicat? Quid enim est miserius, quàm lucris turpibus, & minutissimis quibusque pecuniariis rationibus inservire? quid durius, quàm gloriæ honorisque cupiditatibus parère? Atqui horum omnium mater est, inexplebilis habendi libido. Quam qui pestem habet, nunquam ille probus aut honestus esse potest: immò verò ille quovis malo dignus est. Porro autem hanc ipsam ἀπάθεια cum omnes qui salvi & boni esse cupiunt, tum multo magis adolescentes & odisse & fugere debent. Nam si fortè ini-

tiò assueverint pecuniam insatiabiliter cupere, fieri jam certè non poterit, ut cum ad annum pervenerint quadragesimum, seipsos recuperent. Et quamvis difficile atque arduum videatur, adolescentes adhuc, statim à principio, liberare sese affectibus, progressu tamen temporis omnia facilia reddentur. Quo enim majus rationalis animi nostri pars in ejusmodi exercitationibus & studiis incrementum acceperit, eo perfectiorem obedientiam habebit. Nam cum ea quæ maxima sunt, ratio nondum exercitata pervicerit: minimè dubium est, quin ubi duplicem excellentiam spacio temporis àdepta fuerit, sit multo facilius superatura. Quippe ex eo quod jam sese exercuerit, evaserit multo generosior quàm antea: proinde sic abunde sufficiet exterminandis affectibus, jam etiam imbecillioribus red-

redditis. Atque hæc quidem omnia ad modestiam, obedientiam voluntariam, & libertatem comparandam pertinent.

Nunc ad alteram illam partem, quæ continentiam & affectus contumaces respicit, qui rationis imperium detrectant, transeamus: ac quomodo etiam illos coërcere & reprimere possimus, ostendamus. Ubi jam altius quædam de affectibus nobis sunt repetenda, quæ & præcedentium intelligentiam adjuvabunt.

Duplex est affectuum genus. Unum rationis est particeps, idque propriè, & in se ipso: cogitationem enim siue rectam, siue apparentem aut erroneam sequitur, ab eaq; movetur: itaque consilio sedari atque excitari potest. Atque hinc est, quod oratores se in hominum animos imperium habere dicunt. Et in somniis videmus, multis usque adeò ob-

objecta terribili specie cor commoveri, ut excitatis etiam somno, pulsus diu post, non secus quàm gravi timore percussis contingit, frequentes & celeres sentiantur. Motus enim animorum, sicut & pulsus, cordis etiam quadam dilatatione & constrictione fieri constat. Mens verò concitata, inæquales ac vitiatos reddit pulsus. Et quæ ex animi perturbationibus fiunt febres diariæ, omnes maximè expulsus varietate cognoscuntur. Sed de hoc genere satis diximus. Alterum est, rationis expers, contumax, & quod rationi repugnat atque obsistit: quale in continentibus, & multo magis impotentibus videre licet, quorum cupiditates in contrarias partes distrahuntur. Ratio enim ad honestum vocat, cupiditas verò ad voluptatem trahit. Quod tamen genus, quamvis expers rationis est, tamen
etiam

etiam rationi paret , sed quodammodo . Nam parère, & admonitiones & objurgationes & adhortationes indicant. De quo quidem genere nunc agendum est : & quo illud imperio regendum sit , declarandum. Prius tamen, unde isti in natura contumaces & seditiosi affectus excitentur, qui contra rationem insurgunt, dicendum . In natura integra & perfectâ, h. est, mentis & corporis absoluta sanitate , nulla proculdubio confusio, nulla perturbatio esset affectuum cum ratione: sed mens nostra , quæ Dei est imago, Deo tum planè simillima , rerum omnium naturam perspiceret : ac nihil nisi altum & perfectum cogitans, nil nisi verum in clarissima luce contemplans , omnia convenienter vellet : nullâque contra rationem naturalis potentiae motus aut facultas esset , sed liberè maxima in con-

cor-

cordia & pace homo viveret. Verum nunc, proh dolor, corrupta est natura: magnâque & densa in caligine immersa hominum mente, corpus etiam magis à natura recessit sua. Atque hinc illa conturbatio nata: hinc, quæ conjuncta unanimiter fuere, divisa jam sunt. Hanc & mentis & corporis labem, Theologi Peccatum originis, Paulus concupiscentiam vocat. Atque hæc virium rebellio, quamvis in omnium animis hæret, tamen & varia est, & longè in aliis pro temperamenti varietate contumax & ferox magis. Hujus generis exempla sunt: Invidere alienæ laudi: appetere alterius conjugem, prædium, ultionem, voluptates turpes, & similia: quæ quamvis ratio fugiendâ dicteret, adeoque expellere ex animo vellet, tamen continentèr & molestè vexant, omnique in loco premunt, ac verum

mium instar rodunt. Hæc si usque ad eò exultant, ut rationis veluti nuncium contemnant: tum verò loco motiva facultate (sic enim vocant eam quæ membra movet, ne in turpes actiones prorumpant) non semel tantum, sed, sicut Æneam fecisse mox demonstrabimus, ter cohibenda fortiter sunt: ac ne longius evagentur, suis sunt carceribus concludenda. Ut enim inquit ille:

--- *Ter victa libido, recedit.*

Idque mox in persona Didonis videbimus. Agnoscenda naturæ imbecillitas: atque ut in febre sitis, quia ratio suadet, ferenda, non explenda est. Potest enim voluntas continere manus, pedes, oculos, linguam, ne pravis cupiditatibus morem gerant, vel turpiter quid faciant. Atq; hoc modo imposito membris freno, qui contra rationem insurgunt affectus, sunt continendi. Cum enim cor non

deponit vitiosum affectum , foris membra cogenda sunt , ne ruant, quò affectus impellunt . Quod quidem duplex in natura hominis imperium , etiam civitates & familiae exprimunt , atque imitantur . Qui enim boni cives sunt , magistratui recta consulenti imperantique , non coacti, sed persuasi, ita planè parent, ut unà id velle & imperare videantur , habentque hos proprios cum ratione impetus . Nam mox aliter persuasi, eos remittunt . Estque hoc civile imperium . Qui verò mali, seditiosi & contumaces sunt cives , ut maximè cupiant perturbare omnia, & contra rationem facere : tamen in officio tanquam freno continentur : atque etiam in viti & domi manent, & evocati foras veniunt, aliaque multa secundum rationem faciunt . Hæc est herilis gubernatio : ut cum domini servis imperant , quos videlicet

licet cogunt, nec licet eis detractare
 dominorum imperium. Neque ve-
 ro solum in hominibus abjectis &
 privatis magni contra rationem
 motus insurgunt, ne quis id non
 commune malum putet: verum e-
 tiam præstantissimi omnes viri, eam
 naturæ lucem mirè sentiunt. Maximè
 autem omnes amore sævo, & domi-
 nationis cupiditate, atque alea fau-
 cii, magno labefactantur dolore,
 magnâque veluti ventorum vi &
 flatu quatuntur. Hic igitur omnes
 exemplo Æneæ Vergiliani, etiam
 adversis maximè ventis & tempe-
 statibus, quo Deus & ratio vocat,
 navigare debemus: neque turpiter
 ullis adversitatibus aut fluctibus,
 hoc est cupiditatibus succumbere.
 Atque is quidem certè quomodo li-
 biddini omnes moderari debeamus,
 præclarè mihi monstrasse videtur.
 Nimirum.

Magnoque animum labefactus amore,

Iussa tamen divum exequitur ---

Cujus quidem exemplum, propius hic mihi inspiciendum atque examinandum videtur. Omnem enim cupiditatis magnæ non solum vim, sed etiam vincendi regendique modum Vergilius explicasse mihi, sub ejus & Didonis persona videtur. Quæ ut impatientia amoris victa, planè voluntate atque animo foemina succumbit : ita ille contrà præstanti fortitudine vir, *Ἰππὸν θεῷ*, id est, Deum sequitur. Primum igitur, quod omnibus contingere solet, ut mediis etiam cupiditatum voluptatibus, perfruentes sæpe sive à Ratione sive à Deo, immisâ cogitatione meliore, & moneamur officii, & reprehendamur turpitudinis (nemo enim usqueadeò vitiorum omnium voraginibus summersus jacet, qui non

non aliquando tacito conscientiae
convicio verberetur :) ita Æneam
jam diu suarum rerum & famæ me-
lioris oblitum, dum securus amori-
bus indulget, arces fundat, & pul-
chræ civitatis fundamenta locat,
continuò Mercurius (quæ ipsa Ra-
tio est) invadit, atque à Jove man-
data, quorum, Ut naviget summa
est, exponit. Æneas verò, attonitus
divino monitu, obmutuit,

Arrestaque horrore coma.

Non enim contemnendus aut ne-
gligendus est Dei Rationis nuncius,
quocunq; tempore aut loco missus
veniat : sed magni potius est æsti-
mandus. Mox igitur relinquere dul-
ces terras parat : ac jam tum volun-
tate tota, membris imperare cœpit:

*Mnesthea, Sergestumq; vocat, for-
temque Cloantum :*

Classem aptent taciti, jubet. - Et

210 PASCASII JUSTI
tum multis pro eo à Didone convi-
ciis jactatus,

-- *Ille Jovis monitis immota te-
nebat.*

*Lumina, & obnixum cinam sub
corde premebat.*

Deinde etiam precibus & lacrymis
iterum cum urgeretur,

-- *Nullis ille movetur
Fletibus, aut ullas voces tractabi-
lis audit :*

*Fata obstant, placidasque viri
Deus obstruit aures.*

Postremò etiam novis blanditiis
usquequaque petitus,

-- *Affiduis hinc atque hinc vo-
cibus heros*

*Tunditur, & magno persentit pe-
lore curas :*

*Mens immota manet, lachrymæ
volvuntur inanes.*

Jam igitur libidine contumaciter
superata, certus cundi, & ritè ad pro-
fe-

fectionem rebus comparatis, ecce iterum illi in somnis. Mercurii se forma obtulit, ac consilium salutare proposuit: quod ille arripuit. Mox enim correptus è somno, ait:

-- *Sequimur te sancte deorum.*

*Quisquis es, imperioque iterum
paremus oves.*

Ita Deus, cum admoveere nos cum Mercurio manus videt, tum verò etiam maximè nos sanos & salvos vult ac facit.

*Vidit & equatis classem procedere
velis.*

Contrà verò si cum Didone rationem ab alto venientem, ignaviter & stultè negligamus (dixerat enim,

*Sed mihi vel tellus optem prius i-
ma dehiscat,*

*Ante pudor quàm te violens, aut
tua jure resolvam:).*

& tum interea vulnus venis alamus,

hoc est, libidinem, sororem unanimitatem, ab inferis in consilium vocemus, ejusque monita

(*Sola ne perpetuo mærens carpens
juventa,*

*Nec dulces natos, Veneris nec pro-
mia noris?*)

audiamus: tum verò succumbentes culpæ, ac debiliores ad eò facti omnibus circumvolvimur incommodis & malis.

*Ille enim dies primus lesbi, primus-
que malorum*

*Causa fuit: nequè enim specie fa-
mæve movetur.*

Postremò evicti dolore; furias ex maleficio concipimus: ac quod est scelus omnium extremum & maximum, dementes mori decernimus: hoc est, Deum qui in nobis benignus & clemens habitare voluit, nephariè ejicimus, expellimus, excutimus:

*Sed moriamur, ait: sic sic juvat
ire sub umbras.*

Fortis igitur & pii viri exemplo, ingruentium omnium tempestatum vim, deorum consilio & rationis imperio contineamus, ac modere-
mur: ne ventorum malignitate & sævitia oppressi, unà cum Didone turpiter & misere perturbationum fluctibus obruamur. Et quoniam quid exigit ratio, suprà diximus: omnes quibus intimis in visceribus alea flagrat, etiam atque etiam moneo, semper ut in animo atque ante oculos ferant, *ἐπεὶ θεῶν.*

De Aleæ Libri Secundi Finis.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Qua duobus his Libellis continentur.

A.

A	<i>Ratione discedere homine indig-</i>	
	<i>num</i>	161
	<i>ab affectibus detenti, omnes falsa opi-</i>	
	<i>nantur</i>	131
	<i>ab alea natura abhorrentes, agerri-</i>	
	<i>mè ad ludendum perducuntur. 85</i>	
	<i>actiones hominum, affectib. ferè con-</i>	
	<i>sentanea sunt</i>	133
	<i>actio omnis à temeritate abesse debet</i>	
		161
	<i>ad tranquillitatem animi confert,</i>	
	<i>inferioris sortis homines respiciet</i>	
		197
	<i>ad molestiam facit, potentiores qui</i>	
	<i>sunt intueri</i>	ibid.
	<i>adolescentes & indocti quare multa</i>	
	<i>timent, qua viri jam vel eruditi</i>	
	<i>negligunt</i>	110
		ado-

I N D E X.

<i>adolescentes quid in animum inducere debeant, totum qui animum purgare volunt</i>	192
<i>adolescentibus difficile est, appetitiones sedare, & tenere in sua potestate motum animi</i>	200
<i>agritudinum animi medicina est Oratio</i>	145
<i>Æneas, affectus quomodo evic.</i>	207
<i>Æneas curam sub corde premebat</i>	210
<i>Æneas Deum sequitur</i>	ibid.
<i>Æneas deorum imper. o paret</i>	ibid.
<i>Æneas Mercurii monitu attonitus</i>	209
<i>Æneas in omnibus adversitatibus, Deum ante oculos posuit</i>	210
<i>Æneas sibi imperat</i>	209
<i>Æneas salvus evasit</i>	111
<i>affectus animi quid</i>	143
<i>affectus à vi rationis experte proficiuntur</i>	84
	affectus

I N D E X.

<i>affectus animi, qui maximus est sicut corporis doloribus contingit alios omnes occultat</i>	21
<i>affectib. animi victi, quales emittant voces</i>	147
<i>affectus animi, corporis mutationes ad frigus & calidum sunt</i>	128
<i>affectus animi celerrimè & omnium maxime corpus immutant</i>	ibid.
<i>affectus animi qui corpus accendunt, omnes stulticiam & furorem generant</i>	156
<i>affectus animi multis subitam mortem attulerunt</i>	129
<i>affectus animi sola cogitatione impelluntur</i>	ibid.
<i>affectus animi errore concepti sublato errore simul tolluntur</i>	132
<i>affectus animi à Medicis inter ea quæ naturalia vocant, connumerantur</i>	129
<i>affectus contumaces, sicut cives seditiosi, in officio continendi</i>	206
<i>offe-</i>	

I N D E X.

<i>affectus contumaces. in omnibus hominibus à natura insiti sunt</i>	207
<i>affectuum genus duplex</i>	133
<i>affectuum genus rationis particeps cogitationem sequitur</i>	201
<i>affectuum genus rationis expers</i>	202
<i>affectuum causa quæ</i>	28
<i>affectuum genus rationis expers, unde in natura subsistat</i>	203
<i>affectus contumaces, quomodo ratio coerces</i>	133
<i>alea quid</i>	11
<i>alea est effrenata ludendi in pecuniam cupiditas</i>	5
<i>alea toto ferè vita spacio affligit</i>	7
<i>alea ab Orat. à Phil. à Poet. negl. 7. 8</i>	
<i>alea qui non abutuntur</i>	11
<i>alea non sola pecuniarum cupiditate, nec præcipuè constat</i>	14
<i>alea animi affectio est acerrima</i>	16
<i>alea & amor, cupiditate & spe constant</i>	32
<i>alea spe & fiducia, plus quam cupiditate</i>	

I N D E X

<i>ditate constat</i>	32
<i>alea in hominibus, magnis à natura vitiosa incitamenti concitatur</i>	54
<i>alea maximè ab officio & studiis ab- ducit</i>	97
<i>alea patrimonii scopulus</i>	99
<i>alea legibus vetita</i>	100
<i>alea in desperationem homines indu- cit</i>	109
<i>alea & prodigalitas senectute minu- untur juventute augentur</i>	113
<i>alea ultra mediocritatem consistit</i>	115
<i>alea, si avaricia esset, nunquam per- ferre tam saepe gravia damna posset</i>	114
<i>alea nihil cum mercatura communis habet</i>	174
<i>alea per se injusta est: & multo magis, quia omnibus fere sceleri- bus implicata est,</i>	175
<i>alea definitio & explicatio</i>	11

I N D E X.

<i>alea nomina & tituli</i>	160
<i>alea tempestate multi submersi</i>	6
<i>alea finis duplex</i>	30
<i>alea causa formalis</i>	31
<i>alea causa efficiens</i>	34
<i>alea vitio insignes, omnes ferè prodigi</i>	115
<i>alea fervor quando restringitur</i>	132
<i>aleam à calidiore corporis temperie nasci, quo argumento potissimum probetur</i>	68
<i>aleator nobilis invitè admodum parvoludit</i>	14
<i>aleator Mediolanensis quidam, ad ludendum ut sibi pecunia suppetere, cum domum vendere non posset, tectum vendidit</i>	18
<i>aleator quidam moriens, testamento cavuit, ut ex cadaveris sui ossibus tessera fierent</i>	25
<i>aleator captans capitur</i>	96

I N D E X.

<i>aleator omnia prae ludendi voluptate</i>	
<i>contemnit</i>	96
<i>aleator undique rapit</i>	102
<i>aleator quovis jure quaque injuria</i>	
<i>collusores, si possit, spoliat</i>	103
<i>aleator curari qui vult, saepe adhibere</i>	
<i>medicinam debet</i>	138
<i>aleatorem vocari, ad famam sordidissimum</i>	178
<i>aleatores in quovis ludo cupiditatem</i>	
<i>exercent suam</i>	10
<i>aleatores quantumvis male saepe</i>	
<i>accepti, tamen continenter velut</i>	
<i>ad eundem scopulum recurrunt</i>	17
<i>aleatores multi quasi vi coacti, ita ne</i>	
<i>cupientes quidem abstinere possunt</i>	22
<i>aleatores multis cupiditatib. impliciti</i>	31
<i>aleatores flagitiosi</i>	119
<i>aleatores in quovis ludo cupiditatem</i>	
<i>exercent suam</i>	10
<i>alea-</i>	

I N D E X.

<i>aleatores omni ex re omen capiunt</i>	67
<i>aleatores ipsi sibi omen fingunt.</i>	<i>ibid</i>
<i>aleatores non consuetudine modo, sed multo magis natura tales evasere</i>	84
<i>aleatores nunquam aliquid quod su- um sit habent</i>	95
<i>aleatores fortunam Deum faciunt.</i>	101
<i>aleatores ut transfuga, maledicta in Deum conferunt</i>	<i>ibid.</i>
<i>aleatores ex maledictis voluptatibus capiunt</i>	<i>ibid.</i>
<i>aleatores omnes, proposita ignoratio- ne, semper quod optimum sibi sit, si possint, jacent.</i>	103
<i>aleatores cupiditate & spe tanquam ad interitum ruunt voluntarium</i>	120
<i>aleatores in turpi quæstu sunt occu- pati</i>	121
T 3	<i>alea-</i>

I N D E X.

<i>aleatores ferè omnes , naturali tan- tum cogitatione impulsì ad luden- dum accedunt</i>	151
<i>aleatores , dum sibi profint , in alte- ris ruinis exultant</i>	173
<i>aleatores mutuum sese fortunis spo- liant</i>	ibid.
<i>aleatores quibus similes sint</i>	174
<i>aleatores in Deum impii</i>	176
<i>aleatores omne scelus anhelant , tanquam Deo ultionem parantes</i>	ibid.
<i>aleatores , cum turpe desiderium vexat, quid cogitare debeant</i>	179
<i>aleatores lucrum quod vocant , usu- ra est fortuna</i>	180
<i>aleatores miserrima cupiditatis servi</i>	183
<i>aleatorum vita conditio miserrima</i>	163
<i>aleatorum in quarenda pecunia dili- gentia</i>	17
<i>aleatorum post inventam pecuniam festi-</i>	

I N D E X.

<i>festinatio</i>	19
<i>aleatorum morositas</i>	<i>ibid.</i>
<i>aleatorum temperies qualis</i>	56
<i>aleatorum ingenia varia</i>	56.64
<i>aleatorum magna varietas unde nascitur</i>	56
<i>aleatorum quanta sollicitudo animi sit</i>	94
<i>aleatorum vicium duplex</i>	39
<i>aleatorum vicia unde nascentur</i>	140
<i>aleatorum fundus alveolus est</i>	173
<i>aleatoribus inter ludendum semen commissum</i>	16
<i>aleatoribus nihil ad desistendum pejus quàm si prosperè subinde ludant</i>	75
<i>aleatoribus saepe semel adhuc tentandum videtur</i>	181
<i>Alexandro magno aviditate nimia exiguus terrarum orbis visus est</i>	189
<i>aliquando qui lusit, iterum ludet</i>	22
T 4	<i>alte-</i>

I N D E X.

<i>alterius incommodo suis utilitatibus qui student, naturam pervertunt</i>	168
<i>Americam incolentes in se ipsos la- dunt</i>	57
<i>Amoris cum a'ea similitudo.</i>	15
<i>Amoris ac spei nomina</i>	158
<i>Animantia propria nutrimenta ali- quando longo aliorum usu dese- runt</i>	79
<i>Animus à corpore mutatur</i>	46
<i>Animi sanitas quid</i>	137
<i>Animi summum bonum</i>	138
<i>Animi malum maximum</i>	ibid.
<i>Animi tutandi ratio duplex</i>	135
<i>Animi firma inductio totum corpus commovet</i>	127
<i>Animi affectus corporis affectibus vehementiores</i>	158
<i>Animum vel corpus curare qui vo- lunt, prius qua sit utriusque sani- tas, nosse debent</i>	136
<i>Appetitus sedare difficile adolescenti- bus</i>	

I N D E X.

<i>bus</i>	200
<i>Appetitus natura lege rationi sunt subiecti</i>	146
<i>ἀπλησία vitium animi pessimum</i>	199
<i>ἀπλησία præcipuè adolescentes fugere debent</i>	ibid.
<i>Archelaus Macedonia rex, sibi fidens & bene sperans.</i>	52
<i>Aristotelis de aleatoribus dicti explicatio</i>	121
<i>Avari ex quovis instituto quastum arripiunt</i>	10
<i>avaricia perferre gravia damna non potest</i>	114
<i>Avaricia infra mediocritatem posita est</i>	115
<i>Avaricia finis, pecunia possessio</i>	28
<i>Avarus plus ex damno doloris per- cipit, quàm voluptatis ex lucro</i>	118
<i>Augustus pecuniam convivis ad ludendum</i>	

I N D E X

<i>ludendum dabat</i>	117
<i>Augustus Imp. effuse in ludo liberalis fuit</i>	116
<i>Augustus benignitatis gloria claruit</i>	117
<i>avidorum hominum vox</i>	121
<i>avidorum hominum qualis cupiditas & cui similis</i>	198
<i>Autoris in scribendo animus & consilium</i>	§. I 52

B.

B <i>Elga triginta argenteorum num- mum millibus , hora ferè spa- cio aleam ludit</i>	58
<i>Belga parum ad ludendum apti , & quare</i>	59
<i>Belga ingenui & liberales</i>	61
<i>Belgarum natura</i>	59
<i>Bilioforum natura</i>	46
<i>Biliofi prudentes</i>	43
<i>Blasphemia quantum peccatum</i>	100
<i>Bonus ac probus esse qui vult , ad omnem</i>	

I N D E X.

<i>omnem animi moderationem contendere debet</i>	190
<i>Bura comitis mirandum in alea factum</i>	120

C.

C <i>Acodamon ex alea fructum capit uberrimum</i>	103
<i>Cæsar-augusta multi, qui valetudinis vitio furunt, morantur</i>	48
<i>Caligula in alea ludo mendacio & perjurio utebatur</i>	118
<i>Calor securos homines facit</i>	52
<i>Calor ἐὺλαπίσιος generat</i>	36
<i>Calor generosos arguit</i>	43
<i>Calore nimio in capite existente, mentis alienatio generatur</i>	156
<i>Cardinalis astutum in alea factum</i>	103
<i>Casus & eventus, homines pro mentis sensu æstimant</i>	144
<i>Certum aliquid ex sorte sperare, stultitia est</i>	12
<i>Cha-</i>	

I N D E X

<i>Charmonis Graci de vino dictum</i>	63
<i>Chartula tesseraque saepe mali damo- nis numinevolvuntur</i>	101
<i>Christi contra aleatores praecepta</i>	172
<i>Christi via suavis & levis</i>	194
<i>Ciceronis ingenium</i>	51
<i>Civilis gubernatio qua</i>	206
<i>Claudius Nero homo prodigius, alea- tor insignis fuit</i>	115
<i>Cogitatio duplex</i>	147
<i>Cogitatio erudita</i>	148
<i>Cogitatio naturalis</i>	ibid.
<i>Cogitatio naturalis temperiem comi- tatur</i>	ibid.
<i>Cogitatio erudita unde accedat, & quid hominibus praestet</i>	148
<i>Cogitatio vehemens, spiritus qui ca- loris vehiculum sunt, varie mo- vere potest</i>	126
<i>Cogitatio etiam à mortis metu homi- nes liberae</i>	131
<i>Cogi-</i>	

I N D E X.

<i>Cogitatio & animi firma inductio totum corpus commutant</i>	126
<i>Cognita mali causa, facilius est cura- tionem adhibere</i>	9
<i>confutatio, qua convelluntur qui ludendi cupiditatem avariciam esse ducunt</i>	113
<i>Coniuncta cum alea vitia qua</i>	112
<i>Consuetudo duplex</i>	77
<i>Consuetudo naturalis</i>	ibid.
<i>Consuetudo adventicia</i>	ibid.
<i>Consuetudo peccandi, malefici sus- cipiendi removet dubitationem</i>	18
<i>Consuetudo naturalis proprietatis si- gnum, causa nonnunquam</i>	78
<i>Consuetudo quando altera natura</i>	81
<i>Consuetudo quantum natura, quan- tum opinioni momentum conferat</i>	98
<i>Consuetudo animum opinione infor- mat</i>	92

I N D E X.

<i>Consuetudo facit, ut quamvis gravi delictum pro nibilo ducatur</i>	93
<i>Consuetudinis vis</i>	65
<i>Consuetudinis minor quàm natura vis</i>	77
<i>Consuetudinis ad virtutem & vitium capiendum promptitudo, quanta sit latitudine, & quatenus quaque difficulter aut facile induci possit</i>	86
<i>Consuetudinis quare maximum momentum</i>	91
<i>Consuetudinem naturalem mutare in quibus valde difficile est</i>	88
<i>Contraria de moribus sententia quomodo conciliari possint</i>	89
<i>Cor affectuum omnium organum & subiectum est</i>	27
<i>Corporis & animi medicina bonae sunt, continenter adhiberi debent</i>	188
<i>Corporis sanitas quid</i>	136
<i>Corporis summum bonum</i>	138

I N D E X.

<i>Corporis maximum malum</i>	<i>ibid.</i>
<i>Corporis aut animi sanitatem perfectissimam nemo unquam adeptus</i>	137
<i>Corporis aut animi partis effectus quando morbum facere dicantur</i>	<i>ibid.</i>
<i>Corpora impura quanto quis nutrit magis, tanto laedit magis</i>	189
<i>Corporum dissimilitudines unde veniant</i>	78
<i>Cupiditas insatiabilis cui similis</i>	195
<i>Cupiditas & spes si conjungantur, aleam perficiunt</i>	14
<i>Cupiditatis nomina</i>	158
<i>Cupiditatis malitia quo modo auferenda</i>	196
<i>Cupiditas insatiabilis, omnium malorum quæ hominum animis adveniant causa est</i>	194
<i>Cupiditates insatiabiles sunt</i>	182
<i>Cupiditates continentia moderanda</i>	184

I N D E X.

<i>Cupiditates omnes extirpanda</i>	190
<i>Cupiditates expleri nequeunt, quantumvis eis quod appetunt exhibeatur</i>	196
<i>Cupiditates juvenum luxuriosa</i>	29
<i>Cupiditates ferè mores faciunt</i>	80
<i>Cupiditatum finis expletio est & voluptas</i>	28
<i>Cupiditatum causa varia</i>	28
<i>Curari qui vult, saepe adhibere medicinam debet</i>	143

D.

D <i>Entibus & superciliis lusum</i>	25
<i>Dido rationis nuncium contemnit</i>	111
<i>Dido sororem sequitur</i>	ibid.
<i>Dido succumbit culpa</i>	ibid.
<i>Dido furias concipit</i>	112
<i>Dido moritur, & Deum expellit</i>	ibid.
<i>Divitiis prastare fortuna munus est</i>	197
<i>Ebrio</i>	

I N D E X.

E.

E Briorum mores varii	63
<i>Exemplum aleatoris, qui accep-</i> <i>tas à Regulo preciosas pateras, or-</i> <i>mandis amici natalitiis, illas oppigne-</i> <i>ravit</i>	20
<i>Exemplum mira aleatorum cupidi-</i> <i>tatis, in qua aleonis vox tessera-</i> <i>rum vice functa est</i>	24
<i>Exercitationis vires quæ</i>	38
<i>Exercitatio ludendi quatenus in ho-</i> <i>minibus alea causa sit</i>	90

F.

F Ebres diaria ex perturbationibus nata, ex pulsu cognoscuntur	130
<i>Flavius Domitianus largitor &</i> <i>prodigus, frequenter in alea lude-</i> <i>bat</i>	117
<i>Formula remediorum quibus alea-</i> <i>tores curari possint duæ</i>	141
V 3	For-

I N D E X.

<i>Formula prioris explicatio</i>	153
<i>Formula posterioris explicatio</i>	165
<i>Fortunam ad votum sibi fingere, fatui est</i>	159
<i>Fortunas suas sorti submittere insania</i>	162
<i>Frigiditas ab alea & spe abducit</i>	73
<i>Frigiditate optimè alea cohibetur</i>	74
<i>Furtum cum alea conjunctum</i>	102

G.

G alenus quomodo intelligendus, quodocunq; ex moribus hominum, de illorum temperamentis, & contra ex temperamento de moribus judicat	149
<i>Galenus laus, ejusque de consuetudine dictum</i>	78
<i>Gallorum in praliis natura</i>	46
<i>Gentium & nationum diversi mores unde nati</i>	83
<i>Græcorum de aleatoribus proverbium</i>	22
	He-

H.

H Erilis gubernatio qua	133
H Hispani quare ad aleam propensi	40
H Hispani melancholici	48
in Hispaniis frequens melancholia morbus	ibid.
H Hispani rectè aleatores malos vocant, & qua nominis ratio	67
H Hispani corruptis moribus hominem quare rectè malcriado vocant, & qua nominis ratio	89
H Hispani quare aleatorum insignem tabur vocant, & qua nominis ratio	102
H Hispani qua ratione aliquando magnam remigum numerum invenire	58
H Hispani bis, Belgæ ter quaterve cibum die capiunt, & quare	83
H Hispanorum ad ludendum proclivitas	23

I N D E X.

<i>Hispanorum de aleatoribus prover-</i> <i>bium.</i>	22
<i>Hispania locis in omnibus cartula lu-</i> <i>soria vacuunt</i>	40
<i>Hispanorum & nigrorum hominum</i> <i>natura & mores</i>	47
<i>Hispanorum implacabilis iracundia</i>	84
<i>Hispanorum lingua laus</i>	88
<i>Hispanorum Rex Philippus ut do-</i> <i>nandi voluptate & gaudio perfrui</i> <i>posset, in alea lusit</i>	100
<i>homo qui est, in multis hallucinatur</i>	137
<i>homo maximè diversos habitus cape-</i> <i>re natura potest</i>	86
<i>homo natura obediens alteri nocere</i> <i>non potest</i>	170
<i>homo homini, vel quia homo est, con-</i> <i>sulere debet</i>	171
<i>honestum per se appetendum</i>	172
<i>humores pessimi, pessimos mores: me-</i> <i>diæ medios generant, & alii pro-</i> <i>ratio-</i>	

I.

Ignorantia audaces homines facit
13, 152

Ignorantia superbos facit   *ibid.*

Ignoti nulla cupido   90

Impostorum in ludendo consuetudo
75

Incolamem civium conjunctionem
qui vult, nunquam ad alte-
rius facultates, jacta sorte aspi-
rabit   167

In actionibus quæ cum natura no-
stra conveniunt, tantum incre-
mentum facimus, ut renovan-
do quasi confirmari videamur
80

In bene institutis civitatibus, quod
in alea vicit aliquis, restituere
cogitur   109

Inflati sua fiducia homines, præcipuè
ad ludendum impelluntur   14

Inge-

I N D E X.

<i>Ingeniosi plerumque furiosi</i>	43
<i>In Italia maxima malorum licentia est</i>	In præfat.
<i>In largiorem pecuniam ludere consueti, ne certo quidem questu in pusillam ludunt.</i>	In præfat. ibid.
<i>In morbi tam corporis quàm animi, tum demum medicina fieri debet, cum est mali causa cognita</i>	ibid.
<i>In pecuniam qui ludunt, in proximos injuriosi sunt</i>	ibid.
<i>In voluntate, etiam sine effectu peccatum est</i>	103
<i>Inventionis duo instrumenta</i>	1
<i>Ira furor diffinitur</i>	158
<i>Iracundia maximus ad subeunda pericula aculeus</i>	65
<i>Itali hominem à communib. moribus valde dissidentem, rectè humorē & humoristam sua lingua vocant</i>	89
<i>Italorum de Gallis proverbium</i>	49
<i>Italorum vitium maximum</i>	93
<i>jucundè vivere non potest, nisi qui</i>	bo-

I N D E X.

<i>honestè vivit</i>	19
<i>lus omnium gentium & populorum</i>	167
<i>Iustitia magis est secundum naturam quàm vita aut voluptas</i>	169
<i>Iuvenes εὐλαπίδες</i>	35
<i>Iuvenes minimè pecuniarum avidi</i>	29
<i>Iuvenes pecunias explendis cupidita- tibus quarunt</i>	30
<i>Iuvenum calor qualis</i>	35

L.

L abor magis est secundum natu- ram quàm ocium	170
<i>Libertas vera qua, & quantifaci- enda</i>	199
<i>Libido omnis, si potiatur, crescit, si castigetur, imbecilla redditur</i>	181
<i>Ludentibus celerrimè tempus fluit</i>	24
<i>Ludus quid</i>	159
<i>Ludus quale sit hominis ingenium arguit</i>	62
<i>Ludus</i>	

I N D E X.

<i>Modestus, continentem in quo superat</i>	190
<i>Moino Hispanis quid significet</i>	67
<i>Morbis maximis, maxima adhibenda remedia</i>	53
<i>Morborum pars maxima ex ciborum esu nimio nascitur</i>	195
<i>Mores corporis temperiem imitantur</i>	46
<i>Mores optimi ex philosophia adveniunt</i>	149
<i>Mores in hominibus maximè generant calidum & frigidum</i>	68
<i>Mores diversi gentium & nationum unde nati</i>	83
<i>Mortem timere quid</i>	130
<i>Multi ex aleatorum largitione divites facti sunt</i>	13
<i>Multi quod concupiscere, vel opus habent, ex ludo afferre sibi promittunt</i>	35
<i>Multi propter aleam ex fortunis amplissimis ad inopiam devenire</i>	99
<i>Multi</i>	

I N D E X.

<i>Multi vel domus sue fores pulsari se sentiant, ad bonum nuncium ani- mum preparant.</i>	111
<i>Multis tum demum bene est, cum si- ne pecunia sicut</i>	163

N.

N <i>Natura sicut ad morbos varios, ita ad vitia varia proclives facit</i>	54
<i>Natura corrupta est</i>	131
<i>Natura parvis momentis multa af- frangit, mutat, detrahit</i>	90
<i>Naturam mutare difficilius quàm consuetudinem</i>	82
<i>Natura inclinationem omnes sequi- mur</i>	80
<i>Naturam omnes sequimur</i>	82
<i>Nemo tam est omnibus vitiis invo- luctus, ut non aliquando tacito co- gitationis convicio verberetur</i>	208
<i>Nigrorum hominum mores</i>	49
<i>Non potest jucunde vivere, nisi qui</i>	
X 2	hone-

I N D E X.

<i>honestè vivit.</i>	193
<i>Nosse se ipsum, est difficillimum</i>	6
<i>Nostra sorte contenti ut simus, in nostra potestate est situm</i>	197
<i>Nullum crimen majus obijci alicui potest, quàm si aleator vocetur</i>	177

O.

O <i>Mnes in cognatos natura no- stra morbos facile incidimus</i>	38
<i>Omnes cognatas natura nostra affe- ctiones animi facile concipimus</i>	39
<i>Oratio flexanima</i>	125
<i>Ovidius amantibus puellis precipit, ut à ludo se abstineant</i>	62

P

P <i>Arcus homo fortunas suas alea periculo minime subijcit</i>	117
<i>Peccatum originis</i>	204
<i>Philosophi, oratores & poeta, ani- mi</i>	

I N D E X.

<i>mi & morum magistri sunt</i>	5
<i>Peritia, modestos & continentes facit</i>	158
<i>Pietas colenda ei qui sanus ac liber esse cupit</i>	192
<i>Plerique, à multis fieri quod vident, vix in peccato esse putant</i>	91
<i>Poeta nusquam avaris aleam tribuunt</i>	120
<i>Primera inter omnes ludos nobilissimus</i>	104
<i>Principiis in omni cupiditate obstandum</i>	185
<i>Prodigi, qui accipiunt à quib. non debent, ut profundant, etiam avari sunt</i>	119
<i>Prudentia, quia rationis parens, omnium virtutum domina</i>	4
<i>Pudor, moderator cupiditatis est</i>	150

Q

- Q**uare alea, diuturna aded in ho-
minibus affectio est 38
- Q**uare alea & cupiditates cetera e-
tiam ex corporis intemperie nata,
adhibitis ad animum remediis cu-
rari probè possint 125
- Q**uare alea faciliè in optimis ingeniis
innascitur 42
- Q**uare aleatores pueris similes, qui
placentiam, propter ablatam de ea
portiunculam, totam projiciunt
39
- Q**uare alea, quale sit hominis inge-
nium arguit 62
- Q**uare aleatores, cum infeliciter sibi
ludus procedit, magis commoven-
tur 65
- Q**uare aleatores inter ludendam dif-
ficiles ac morosi 66
- Q**uare aleatores Moini ab Hispanis
vocentur 67

Quare

I N D E X.

Quare aleatores facta in alea jactura, nunquam se deinde lufuros esse, tam fape, femp̄ autem falfo promittunt 69

Quare aleatores naâti quod in medium conferant, alacres & lati, celeriter feſe ad colluſores conferunt 71

Quare aleatores prius quàm ad ludendum accedunt, putant ſe ad fortuna morem accommodare poſſe 72

Quare ad malum noſtra ſponte proni ſumus. ibid.

Quare civitates qua diverſarum gentium hominibus referta, ſunt ceteris magis flagitioſa 93

Quare affectus animi à medicis inter non naturalia connumerantur 128

Quare alteri ſui commodi cauſa detrabere, contra naturam eſt 165

Quare Hiſpani ad aleam propenſi 40

I N D E X.

- Quare Itali hominem à communibus
meritis alienum, rectè humorem
& humoristam vocent* 39
- Quare mulieres ad aleam propensa,
virile robur præ se ferant* 42
- Quare magni refert, quibus quis à
teneris assuescat* 88
- Quare nationes pleraque sua qua-
dam communia peccata vix in
vicio ponunt* 92
- Quare ex omnib. animalibus, praci-
pue hominibus, seminis profusio
per somnum contingit* 126
- Quare Ovidius precipit amanti-
bus puellis, ut se à ludo abstineant.*
62
- Quare spes laticiam generat* 155
- Qualis pecunia cupiditas insatiabilis
talis & honoris, gloria & cetera-
rum appetituum* 198
- Qui reparare factum in alea dam-
num student, nunquam desistunt*
95
qui

I N D E X.

<i>Qui ob intemperantiam pecunias profundunt, non prodigi sed flagi- tiosi vocandi</i>	119
<i>Qui in casu praesidium collocat, nihil ille stabile habere potest</i>	178

R

R <i>atio omnia potest</i>	133
<i>Ratio actionum & affectuum dux est</i>	4. 133
<i>Ratio quo in quoque perfectior, ita illa & animo tranquillior, & moribus melior</i>	133
<i>Rationis imperium duplex</i>	206
<i>Ratio perfectior, perfectiorem obedi- entiam habet</i>	200
<i>Ratio exercitata generosior evadit</i>	ibid.
<i>Ratio, honestum, cupiditas, volupta- tem appetit</i>	202
<i>Ratione & meditatione assidua cupi- ditates coercenda</i>	184
<i>Rationis imperium duplex, civita- tes</i>	168

res & familia exprimentur atque imitantur 206

Recordatio unius sententia saepe valde ad agendum homines impulit 131

Reparare damnum qui student in alea nunquam lader: desistunt 95

Res quaeque qualis est, tale & ejus nomen 160

Res suas fortuna subicere, non avaritia, sed confidentia signum est 15

Res omnes appetimus & fugimus, pro ut illas cogitatione concipimus 144

Regum familiares quàm turpiter in alea ludant 97

Roma Tavera quidam, cum magnum in alea damnum fecisset, de ponte in profluentem Tyberim se dejecit 110

I N D E X.

S.

<i>S</i> anitat ^{is} tuenda cognitio prior est, quàm restituenda	136
<i>S</i> apiens omni perturbatione vacat	144
<i>S</i> apiens uno minor est Iove	145
<i>S</i> enatus vetuit in pecuniam ludere In præfat.	
<i>S</i> enes juvenibus moderatiores	134
<i>S</i> enis de filio aleatore dictum	95
<i>S</i> enum ludus qualis	114
<i>S</i> eneſſus avaros homines facit, ideo- que avaritia in senibus incurabi- lis	113
<i>S</i> ententia, quas semper habere ante oculos aleatores decet	186
<i>S</i> ingularum ludus quis	164
<i>S</i> i, ut aleatores affecti animo sunt, ita omnes simus, disrumpatur ho- minum societas	165
<i>S</i> ocrates natura vim virtute oppres- sit	82
<i>S</i> ortis nomina quæ	160
<i>Sorte</i>	

I N D E X

<i>Sorte sua contentus, sine molestia vi-</i> <i>vit</i>	194
<i>Spei nomina qua</i>	158
<i>Spei laticiam generat</i>	154
<i>Spei quomodo in hominibus genera-</i> <i>tur</i>	155
<i>Spei quibus animi affectibus affinis</i> <i>est</i>	ibid.
<i>Spei summè concupiscit, timor decli-</i> <i>nat</i>	15
<i>Spei ex aleatoris animo si exentiatur</i> <i>labascit</i>	34
<i>Stultum est, aliquid sine causa sibi</i> <i>persuadere</i>	159
<i>Stulticia aleatorum signum manife-</i> <i>stum</i>	163
<i>Suum cuique incommodum sine alte-</i> <i>rius injuria ferendum</i>	168
<i>Sua quisque utilitati, sine alterius</i> <i>injuria servire debet</i>	ibid.

I N D E X.

T

T abur Hispanicè quid significet	102
Tavera Hispanus, in Tyberim se præcipitem dedit	110
Temeritas sapientiæ contraria	159
Temeritas est, sine ratione aut causa aliquid animo concipere	ibid.
Timor ex frigore nascitur	41
Timor refrigeratio quadam est	42
Timor degeneres arguit	43
Timor tristes facit	154
Timor majus quàm spes vitium	ibid.
Timor quomodo in hominibus generatur	155
Timoris signa magis sunt conspicua, quam spei	154
Tristitia maximè corporis habitum refrigerat	70
Turpitudine ubi est, ibi utilitas esse non potest	172

I N D E X.

V.

V <i>Aletudo optima quibus contin-</i> <i>git</i>	137
<i>Venetus in uxorem suam ludit</i>	25
<i>Ventura Beltran in Hispaniis aleator</i> <i>nobilis</i>	110
<i>Vergilii carminum nova interpreta-</i> <i>tio</i>	23
<i>Verecundia duplex</i>	150
<i>Verecundia in sene vituperanda ibid.</i>	
<i>Vini effectus qui</i>	37
<i>Vinum bene sperare facit</i>	35
<i>Vinum & calor desipere faciunt</i>	35
<i>Vinum, voluptas & laticia aleam</i> <i>fovent</i>	74
<i>Vinum quales homines facit, tales</i> <i>alii à natura</i>	38
<i>Vini mensura qua, & quale vinum</i> <i>sperare homines facit</i>	36
<i>Vitia animorum nisi nota prius, rectè</i> <i>curari non possunt</i>	6
<i>Vitia cum alea conjuncta</i>	121.
<i>Vita</i>	

I N D E X.

<i>Vita cuique potius amittenda, quàm injustè quid faciendum</i>	189
<i>Vnde sit ut quod cupimus, id speremus, & contrà</i>	155
<i>Voluntas à ratione regitur.</i>	4
<i>Voluntas quomodo contumacibus affectibus imperat</i>	205
<i>Voluptas honesto paratur</i>	193
<i>Vsus robur addit, ocium dissolvit</i>	90
<i>Vsus, philosophia & magistri, quando & quomodo naturalem propensionem mutant</i>	81
<i>Vtile nil, nisi honestum</i>	172
<i>Vt segetes, ita animi, pro cultura modo luxuriant</i>	37
<i>Vt corpus, ita animus, actiones naturæ suæ parum convenientes respuit.</i>	85

F E R R A T A.

sic corrige.

Numerus primus paginam, secundus versum, tertius dictionem indicat.

Pag. 7. vers. 11. dict. 5. liberalitatem 10.
16. 5. cum 21. 27. 6. in nobiliss. 62. 14. 2.
dignam. 43. in mar. apho. 53. com. 6.

